

बृहदारण्यकोपनिषत्

Brihadaranyaka Upanishad

sanskritdocuments.org

April 26, 2018

Brihadaranyaka Upanishad

——
बृहदारण्यकोपनिषत्

——
Sanskrit Document Information

Text title : bRihadAraNyakopaniShat

File name : bribasic.itx

Category : upanishhat, svara, upanishad

Location : doc_upanishhat

Author : Vedic Tradition

Transliterated by : Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com

Proofread by : Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com

Latest update : November 28, 2016, April 25, 2018

Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

April 26, 2018

sanskritdocuments.org

Brihadaranyaka Upanishad

बृहदारण्यकोपनिषत्

काण्व पाठः ।

A मधु काण्ड [उपदेश काण्ड]

अध्याय I ब्राह्मण i-vi मन्त्राः ८० 1-...

अध्याय II ब्राह्मण i-vi मन्त्राः ६६ 1-...

B मुनि [yAj navalkya] काण्ड [उपपत्ति काण्ड]

अध्याय III ब्राह्मण i-ix मन्त्राः ९२ 1-...

अध्याय IV ब्राह्मण i-vi मन्त्राः ९२ 1-...

C ऋषि काण्ड [उपासना काण्ड]

अध्याय V ब्राह्मण i-xv मन्त्राः ३३ 1-...

अध्याय VI ब्राह्मण i-v मन्त्राः ७५ 1-...

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णमद्वयते ।

पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

अथ प्रथमोऽध्यायः ।

अथ प्रथमं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [I.i.1]

उषा वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः । सूर्यश्चक्षुर्वीतः प्राणो

व्यात्तमग्निर्वैश्वानरः संवत्सर आत्माऽश्वस्य मेध्यस्य । द्यौः

पृष्ठमन्तरिक्षमुदरं पृथिवी पाजस्यं दिशः पार्श्वं

अवान्तरदिशः पशव ऋतवोऽङ्गानि मासाश्चार्धमासाश्च

पर्वाण्यङ्गोरात्राणि प्रतिष्ठा नक्षत्राण्यस्थीनि नभो

माँ साँन्यूवध्यँँ सिङ्कताः सिन्धवो गुढा यङ्क्य क्लोमानश्च

पर्वता ओषधयश्च वनस्पतयश्च लोमान्युद्यन्पूर्वार्धो
निम्बोयञ्जघनार्धो यद्विजृम्भते तद्विधौतते यद्विधूनुते
तत्स्तनयति यन्भेदति तद्धर्षति वागेवास्य वाक् ॥ १ ॥

मन्त्र २ [I.i.2]

अडर्वा अश्वं पुरस्तान्मडिमाऽन्वजायत तस्य पूर्वे समुद्रे योनी
रात्रिरेनं पश्चान्मडिमाऽन्वजायत तस्यापरे समुद्रे योनिरेतौ वा अश्वं
मडिमानावभितः सम्भ्रभूवतुर्दुयो भूत्वा देवानवउद् वाञ्छु गन्धर्वान्
अर्वाऽसुरान् अश्वो मनुष्यान् समुद्रं अेवास्य बन्धुः समुद्रो योनिः ॥ २ ॥

एति प्रथमं ब्राह्मणम् ॥

अथ द्वितीयं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [I.ii.1]

नैवेड डिंयनात्र आसीन् मृत्युनैवेदभावृतमासीदशनाययाऽशनाया
डि मृत्युस्तन्मनोऽकुरुताऽऽत्मन्वी स्थामिति । सोऽर्थन्नयरत्
तस्यार्थत आपोऽजायन्तार्थते वै मे कमभूदिति । तदेवाकर्ष्यस्यार्कत्वम् ।
क ५ उ वा असमै भवति य अेवमेतदुर्कस्यार्कत्वं वेद ॥ १ ॥

मन्त्र २ [I.ii.2]

आपो वा अर्कं तद्येपा ५ शर आसीत् तत्समलन्यत । सा पृथिव्यभवत्
तस्यामश्राभ्यत् तस्य श्रान्तस्य तमस्य तेजो रसो निरवर्तताग्निः ॥ २ ॥

मन्त्र ३ [I.ii.3]

स त्रेधाऽऽत्मानं व्यकुरुताऽऽदित्यं तृतीयं वायुं तृतीयं ५ ।
स अेष प्राणस्त्रेधा विहितस्तस्य प्राण्यो द्दक्षिरोऽसौ यासौ येर्भाव
अथास्य प्रतीच्यो द्दक्षिणस्त्रेधा यासौ य सङ्ख्यौ द्दक्षिणा योदीच्यो
य पार्श्वे धौः पृष्ठमन्तरिक्षमुदरमियमुरः स अेषोऽप्सु
प्रतिष्ठितो यत्र क्व यैति तदेव प्रतिष्ठित्येवं विद्वान् ॥ ३ ॥

मन्त्र ४ [I.ii.4]

सोऽकामयत द्वितीयो म आत्मा जायेतेति । स मनसा वायं
मिथुनं ५ समभवदशनाया मृत्युस्तद्येद्रेत आसीत् स
संवत्सरोऽभवन् न उ पुरा ततः संवत्सर आस । तमेतावन्तं
कालमभिर्यावांसंवत्सरस्तमेतावतः कालस्य परस्तादयुजत ।
तं जातमभिव्यादधात् स भाणकरोत् सैव वागभवत् ॥ ४ ॥

મન્ત્ર ૫ [I.ii.5]

સ ઐક્ષત યદિ વા ઇમમભિમં સ્યે કનીયોઽન્નં કરિષ્ય ઇતિ ।
 સ તથા વાયા તેનાઽઽત્મનેદં સર્વમસૃજત યદિદં
 કિંચ્યર્થો યજૂં ષિ સામાનિ છન્દાં સિ યજ્ઞાન્ પ્રજાઃ
 પશૂન્ સ યદેદેવાસૃજત તત્તદત્તુમધ્રિયત । સર્વં વા અત્તીતિ
 તદદિતેરદિતિત્વં । સર્વસ્યૈતસ્યાત્તા ભવતિ સર્વમસ્યાન્નં ભવતિ
 ય એવમેતદદિતેરદિતિત્વં વેદ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [I.ii.6]

સોઽકામયત ભૂયસા યજ્ઞેન ભૂયો યજેયેતિ । સોઽશ્રામ્યત્ સ
 તપોઽતપ્યત । તસ્ય શ્રાન્તસ્ય તમસ્ય યશો વીર્યમુદકામત્ પ્રાણા
 વૈ યશો વીર્યમ્ । તત્ પ્રાણેષૂઠ્ઠાન્તેષુ શરીરં શ્ચયિતુમધ્રિયત
 તસ્ય શરીર એવ મન આસીત્ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [I.ii.7]

સોઽકામયત મેઘ્યં મ ઇદં સ્યાદાત્મન્યનેન સ્યામિતિ । તતોઽશ્વઃ
 સમભવદ્ યદશ્વત્ તન્મેઘ્યમભૂદિતિ । તદેવાશ્વમેઘસ્યાશ્વમેઘત્વં
 એષ હ વા અશ્વમેઘં વેદ ય એનમેવં વેદ । તમનવરુઘ્યૈવામન્યત ।
 ત સંવત્સરસ્ય પરસ્તાદાત્મન આલભત । પશૂન્દેવતાભ્યઃ
 પ્રત્યૌહત્ તસ્માત્સર્વદેવત્યં પ્રોક્ષિતં પ્રાજાપત્યમાલભન્ત એષ હ વા
 અશ્વમેઘો ય એષ તપતિ તસ્ય સંવત્સર આત્માઽયમગ્નિરર્કસ્તસ્યેમે લોકા
 આત્માનસ્તાવેતાવર્કાશ્ચમેઘૌ । સો પુનરેકૈવ દેવતા ભવતિ મૃત્યુરેવાપ
 પુનર્મૃત્યું જયતિ નૈનં મૃત્યુરાપ્રોતિ મૃત્યુરસ્યાઽઽત્મા
 ભવત્યેતાસાં દેવતાનામેકો ભવતિ ॥ ૭ ॥

ઇતિ દ્વિતીયં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ તૃતીયં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [I.iii.1]

દ્વયા હ પ્રાજાપત્યા દેવાશ્ચાસુરાશ્ચ । તતઃ કાનીયસા એવ દેવા જયાયસા
 અસુરાસ્ત એષુ લોકેષ્વસ્પર્ધન્ત । તે હ દેવા ઊચુર્હન્તાસુરાન્યજા
 ઉદ્ગીથેનાત્યયામેતિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [I.iii.2]

ते ङ वायुमूयुस्त्वं न उद्गायेति । तथेति । तेभ्यो वागुद्गायद् यो वायि
भोगस्तं देवेभ्य आगायद् यत्कल्याणं वदति तदात्मने । ते विदुरनेन
वै न उद्गात्राऽत्येच्यन्तीति । तमभिद्रुत्य पाप्मनाऽविध्यन् स यः स
पाप्मा यदेवेदमप्रतिरूपं वदति स अवे स पाप्मा ॥ २ ॥

मन्त्र ३ [I.iii.3]

अथ ङ प्राणमूयुस्त्वं न उद्गायेति । तथेति । तेभ्यः प्राण उद्गायद्
यः प्राणो भोगस्तं देवेभ्य आगायद् यत्कल्याणं जिघ्रति तदात्मने ।
ते विदुरनेन वै न उद्गात्राऽत्येच्यन्तीति । तमभिद्रुत्य
पाप्मनाऽविध्यन् स यः स पाप्मा यदेवेदमप्रतिरूपं जिघ्रति स अवे
स पाप्मा ॥ ३ ॥

मन्त्र ४ [I.iii.4]

अथ ङ यक्षुःसुस्त्वं न उद्गायेति । तथेति । तेभ्यश्चक्षुःसुद्गायद्
यश्चक्षुषि भोगस्तं देवेभ्य आगायद् यत्कल्याणं पश्यति
तदात्मने । ते विदुरनेन वै न उद्गात्राऽत्येच्यन्तीति । तमभिद्रुत्य
पाप्मनाऽविध्यन् स यः स पाप्मा यदेवेदमप्रतिरूपं पश्यति स अवे
स पाप्मा ॥ ४ ॥

मन्त्र ५ [I.iii.5]

अथ ङ श्रोत्रमूयुस्त्वं न उद्गायेति । तथेति । तेभ्यः श्रोत्रमुद्गायद्
यः श्रोत्रे भोगस्तं देवेभ्य आगायद् यत्कल्याणं शृणोति
तदात्मने । ते विदुरनेन वै न उद्गात्राऽत्येच्यन्तीति । तमभिद्रुत्य
पाप्मनाऽविध्यन् स यः स पाप्मा यदेवेदमप्रतिरूपं शृणोति स
अवे स पाप्मा ॥ ५ ॥

मन्त्र ६ [I.iii.6]

अथ ङ मन उयुस्त्वं न उद्गायेति । तथेति । तेभ्यो मन उद्गायद्
यो मनसि भोगस्तं देवेभ्य आगायद् यत्कल्याणं सङ्कल्पयति
तदात्मने । ते विदुरनेन वै न उद्गात्राऽत्येच्यन्तीति । तमभिद्रुत्य
पाप्मनाऽविध्यन् स यः स पाप्मा यदेवेदमप्रतिरूपं सङ्कल्पयति स
अवे स पाप्मैवमु भव्येता देवताः पाप्मभिरुपासृजन् पाप्मभिसुपासृजन्
अवेमेनाः पाप्मनाऽविध्यन् ॥ ६ ॥

मन्त्र ७ [I.iii.7]

અથ હેમમાસન્યં પ્રાણમૃચુસ્ત્વં ન ઉદ્ગાયેતિ । તથેતિ । તેભ્ય ઓષ
પ્રાણ ઉદગાયત્ તે વિદુરનેન વૈ ન ઉદ્ગાત્રાડત્યેષ્યન્તીતિ । તમભિદ્રુત્ય
પાપ્મનાવિધ્યન્ । સ યથાશ્માનમૃત્વા લોષ્ઠો વિધ્વં સૈતૈવં
ઠૈવ વિધ્વં સમાના વિષ્વગ્ચો વિનેશુસ્તતો દેવા અભવન્ પરાડસુરાઃ ।
ભવત્યાત્મના પરાડસ્ય દ્વિષન્ભ્રાતૃવ્યો ભવતિ ય એવં વેદ ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [I.iii.8]

તે હોચુઃ ક્વ નુ સોડભૂદ્ યો ન ઇત્યમસક્તેત્યયમાસ્યેડન્તરિતિ સોડયાસ્ય
આડ્ગિરસોડડ્ગાના હિ રસઃ ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર ૯ [I.iii.9]

સા વા ઓષા દેવતા દૂર્નામ દૂર ડ્યસ્યા મૃત્યુર્દૂર ડ વા
અસ્માન્મૃત્યુર્ભવતિ ય એવં વેદ ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [I.iii.10]

સા વા ઓષા દેવતૈતાસાં દેવતાનાં પાપ્માનં મૃત્યુમપહત્ય યત્રાડસાં
દિશામન્તસ્તદ્રમયાં ચકાર તદાસાં પાપ્મનો વિન્યદધાત્ તસ્માન્ન
જનમિયાન્ નાન્તમિયાન્ નેત્વાપ્માનં મૃત્યુમન્વવાયાનીતિ ॥ ૧૦ ॥

મન્ત્ર ૧૧ [I.iii.11]

સા વા ઓષા દેવતૈતાસાં દેવતાનાં પાપ્માનં મૃત્યુમપહત્યાથૈના
મૃત્યુમત્યવહત્ ॥ ૧૧ ॥

મન્ત્ર ૧૨ [I.iii.12]

સ વૈ વાયમેવ પ્રથમામત્યવહત્ સા યદા મૃત્યુમત્યમુચ્યત
સોડગ્નિરભવત્ સોડયમગ્નિઃ પરેણ મૃત્યુમતિક્કાન્તો દીપ્યતે ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [I.iii.13]

અથ પ્રાણમત્યવહત્ સ યદા મૃત્યુમત્યમુચ્યત સ વાયુરભવત્ સોડયં
વાયુઃ પરેણ મૃત્યુમતિક્કાન્તઃ પવતે ॥ ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [I.iii.14]

અથ ચક્ષુરત્યવહત્ તદદા મૃત્યુમત્યમુચ્યત સ આદિત્યોડભવત્
સોડસાવાદિત્યઃ પરેણ મૃત્યુમતિક્કાન્તસ્તપતિ ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [I.iii.15]

અથ શ્રોત્રમત્યવહત્ તદદા મૃત્યુમત્યમુચ્યત તા

द्विशोऽभव ५ स्ता षमा द्विशः परेषा मृत्युमतिकान्ताः ॥ १५ ॥

मन्त्र १६ [I.iii.16]

अथ मनोऽत्यवडत् तथेदा मृत्युमत्यमुच्यत स यन्द्रमा अभवत्
सोऽसौ यन्द्रः परेषा मृत्युमतिकान्तो भात्येव ५ उ वा येनमेषा
देवता मृत्युमतिवडति य अवं वेद ॥ १६ ॥

मन्त्र १७ [I.iii.17]

अथाऽऽत्मनेऽन्नाधमागायद् यद्धि डिञ्चान्नमधतेऽनेनैव तदधत
षड प्रतिष्ठति ॥ १७ ॥

मन्त्र १८ [I.iii.18]

ते देवा अब्रुवन् अतावद्वा षड ५ सर्व यदन्नं तदात्मन
आगासीरनु नोऽस्मिन्नत्र आभजस्वेति । ते वै माऽभिसंविशतेति ।
तथेति । त ५ समन्तं परिष्यविशन्त । तस्माधेनेनात्रमत्ति
तेनैतास्तृष्यन्त्येव ५ उ वा येन ५ स्वा अभिसंविशन्ति भर्ता
स्वाना ५ श्रेष्ठः पुर अता भवत्यन्नादोऽधिपतिर्य अवं वेद ।
य उ डैवंविद ५ स्वेषु प्रतिप्रतिर्बुभूषति न डैवालं भार्येभ्यो
भवत्यथ य अवेतमनुभवति यो वैतमनु भार्यान् बुभूषति स
डैवालं भार्येभ्यो भवति ॥ १८ ॥

मन्त्र १९ [I.iii.19]

सोऽयास्य आङ्गिरसोऽङ्गाना ५ डि रसः । प्राणो वा अङ्गाना ५ रसः ।
प्राणो डि वा अङ्गाना ५ रसस्तस्माधस्मात्स्माभ्याङ्गात्प्राण उक्तामति
तदेव तच्छुष्यत्येष डि वा अङ्गाना ५ रसः ॥ १९ ॥

मन्त्र २० [I.iii.20]

अेष उ अेव बृहस्पतिर्वाऽवै बृहती तस्या अेष पतिस्तस्माद्
बृहस्पतिः ॥ २० ॥

मन्त्र २१ [I.iii.21]

अेष उ अेव ब्रह्मणस्पतिर्वाऽवै ब्रह्म तस्या अेष पतिस्तस्माद्
ब्रह्मणस्पतिः ॥ २१ ॥

मन्त्र २२ [I.iii.22]

अेष उ अेव साम वाऽवै सामैष सा यामश्चेति तत्साम्नः सामत्वम् ।
यद्देव समः प्लुषिणा समो मशडेन समो नागेन सम अेभिस्त्रिभिर्वाऽऽः

સમોડનેન સર્વેણ તસ્માદ્વેવ સામાશ્રુતે સામ્નઃ સાયુજ્યં સલોકતાં
ય એવમેતત્સામ વેદ ॥ ૨૨ ॥

મન્ત્ર ૨૩ [I.iii.23]

એષ ઉ વા ઉદ્ગીથઃ । પ્રાણો વા ઉત્ પ્રાણેન હીદ સર્વમુત્તબ્ધમ્ ।
વાગેવ ગીથોચ્ચ ગીથા ચેતિ સ ઉદ્ગીથઃ ॥ ૨૩ ॥

મન્ત્ર ૨૪ [I.iii.24]

તદ્દાપિ બ્રહ્મદત્તશ્ચૈકિતાનેયો રાજાનં ભક્ષયન્નુવાયાયં ત્યસ્ય
રાજા મૂર્ધાનં વિપાતયતાદ્ યદિતોડયાસ્ય આડ્ગિરસોડન્યેનોદગાયદિતિ ।
વાયા ચ હ્યેવ સ પ્રાણેન ચોદગાયદિતિ ॥ ૨૪ ॥

મન્ત્ર ૨૫ [I.iii.25]

તસ્ય હૈતસ્ય સામ્નો યઃ સ્વં વેદ ભવતિ હાસ્ય સ્વમ્ । તસ્ય વૈ સ્વર
એવ સ્વમ્ । તસ્માદાત્વિજ્યં કસ્થિચ્ચન્વાચિ સ્વરમિચ્છેત તથા વાયા
સ્વરસમ્પન્નયાડડત્વિજ્યં કુર્યાત્ તસ્માદઘ્ણે સ્વરવન્તં દિદ્દક્ષન્ત
એવાથો યસ્ય સ્વં ભવતિ । ભવતિ હાસ્ય સ્વં ય એવમેતત્સામ્નઃ સ્વં
વેદ ॥ ૨૫ ॥

મન્ત્ર ૨૬ [I.iii.26]

તસ્ય હૈતસ્ય સામ્નો યઃ સુવર્ણં વેદ ભવતિ હાસ્ય સુવર્ણમ્ । તસ્ય વૈ
સ્વર એવ સુવર્ણમ્ । ભવતિ હાસ્ય સુવર્ણં ય એવમેતત્સામ્નઃ સુવર્ણં
વેદ ॥ ૨૬ ॥

મન્ત્ર ૨૭ [I.iii.27]

તસ્ય હૈતસ્ય સામ્નો યઃ પ્રતિષ્ઠાં વેદ પ્રતિ હ તિષ્ઠતિ । તસ્ય
વૈ વાગેવ પ્રતિષ્ઠા વાચિ હિ ખલ્વેષ એતત્પ્રાણઃ પ્રતિષ્ઠિતો ગીયતે
ડન્ન ઇત્યુ હૈક આહુઃ ॥ ૨૭ ॥

મન્ત્ર ૨૮ [I.iii.28]

અથાતઃ પવમાનાનામેવાભ્યારોહઃ । સ વૈ ખલુ પ્રસ્તોતા સામ
પ્રસ્તૌતિ । સ યન્ન પ્રસ્તુયાત્ તદેતાન્નિ જપેદસતો મા સદ્ ગમય
તમસો મા જ્યોતિર્ગમય મૃત્યોર્માડમૃતં ગમયેતિ । સ યદાહાસતો મા
સદ્ગમયેતિ મૃત્યુર્વા અસત્ સદમૃતં મૃત્યોર્માડમૃતં ગમયામૃતં
મા કુર્વિત્યેવૈતદાહ । તમસો મા જ્યોતિર્ગમયેતિ મૃત્યુર્વૈ તમો
જ્યોતિરમૃતં મૃત્યોર્મામૃતં ગમયામૃતં મા કુર્વિત્યેવૈતદાહ ।

मृत्योर्भामृतं गमयेति नात्र तिरोहितमिवास्त्यथ यानीतराणि
स्तोत्राणि तेष्वामनेऽन्नाद्यमागायेत् तस्माद्दु तेषु वरं वृणीत यं
कामं कामयेत तं ५ । स ओष ओषं विदुद्गाताऽऽत्मने वा यजमानाय वा
यं कामं कामयेत तमागायति । तद्द्वैतल्लोकजिदेव न वैवालोऽप्यताया
आशास्ति य ओषमेतत्साम वेदं ॥ २८ ॥

एति तृतीयं ब्राह्मणम् ॥

अथ यतुर्थं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [I.iv.1]

आत्मैवेदमग्र आसीत्पुरुषविधः । सोऽनुवीक्ष्य नान्यदात्मनोऽपश्यत्
सोऽहमस्मीत्यग्रे व्याहरत् ततोऽहन्नामाभवत् । तस्माद्येतज्यामिन्त्रितो
ऽहमयमित्येवाग्र उक्त्वाऽथान्यन्नाम प्रभ्रूते यदस्य भवति । स
यत्पूर्वोऽस्मात्सर्वस्मात्सर्वान्याम्भन औषत् तस्मात्पुरुषः । ओषति ह
वै स तं योऽस्मात्पूर्वो बुभूषति य ओषं वेदं ॥ १ ॥

मन्त्र २ [I.iv.2]

सोऽभिभेत् तस्मादेकाकी भिभेति । स ङायमीक्षां यङ्के यन्मदन्यत्रास्ति
कस्मान्नु भिभेमीति । तत ओवास्य भयं वीयाय । कस्माद्ध्यमेष्यत्
द्वितीयाद्वै भयं भवति ॥ २ ॥

मन्त्र ३ [I.iv.3]

स वै नैव रेमे तस्मादेकाकी न रमते । स द्वितीयमैच्छत्
स उैतावानास यथा स्त्रीपुमा ५ सौ सम्प्रशिष्यकृतौ ।
स एभमेवाऽऽत्मानं द्वेषाऽपातयत् । ततः पतिश्च पत्नी
याभवताम् । तस्मादिदमर्धबृगलमिव स्व एति ह स्माऽऽह
याज्ञवल्क्यस्तस्माद्यमाकाशः स्त्रिया पूर्यत ओष । ता ५ समभवत्
ततो मनुष्या अजायन्त ॥ ३ ॥

मन्त्र ४ [I.iv.4]

सो ङेयमीक्षां यङ्के कथं नु माऽऽत्मन ओष जनयित्वा
सम्भवति । हन्त तिरोऽसानीति । सा गौरभवद् ऋषभ
एतरस्ता ५ समेवाभवत् ततो गावोऽजायन्त । वऽवेतराऽभवद्
अश्ववृष एतरो गर्दभीतरा गर्दभ एतरस्ता ५ समेवाभवत्
तत ऐकशङ्कमजायत अजेतराऽभवद् वस्त एतरोऽविरितरा मेष

ઇતરસ્તા ઋ સમેવાભવત્ તતોડજાવયોડજાચન્તૈવમેવ યદિદં કિઞ્ચ
મિથુનમા પિપીલિકાભ્યસ્તત્સર્વમસૃજત ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [I.iv.5]

સોડવેદહં વાવ સૃષ્ટિરસ્મ્યહ ઋ હીદ ઋ સર્વમસૃક્ષીતિ ।
તતઃ સૃષ્ટિરભવત્ સૃષ્ટ્યા ઋ હાસ્યૈતસ્યાં ભવતિ ય એવં વેદ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [I.iv.6]

અથેત્યભ્યમન્યત્ સ મુખાથ્ય યોનેર્હસ્તાભ્યાં
યાગ્નિમસૃજત । તસ્માદેતદુભયમલોમકમન્તરતોડલોમકા
હિ યોનિરન્તરતસ્તદ્દિદમાહુરમું યજામું યજેત્યેકેકં
દેવમેતરથૈવ સા વિસૃષ્ટિરેષ ઉ હ્યેવ સર્વે દેવા અથ
યત્કિઞ્ચેદમાર્દ્રં તદ્રેતસોડસૃજત તદુ સોમઃ । એતાવદ્વા
ઇદ ઋ સર્વમન્ત્રં ચૈવાન્નાદશ્ચ સોમ એવાન્નમગ્નિરન્નાદઃ ।
સૌષા બ્રહ્મણોડતિસૃષ્ટિર્યચ્છ્રેયસો દેવાનસૃજતાથ યન્મર્ત્યઃ
સન્નમૃતાનસૃજત તસ્માદતિસૃષ્ટિરતિસૃષ્ટ્યા ઋ હાસ્યૈતસ્યાં
ભવતિ ય એવં વેદ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [I.iv.7]

તદ્દેદં તહ્યંવ્યાકૃતમાસીત્ તન્નામરૂપાભ્યામેવ વ્યાક્રિયતાસૌ
નામાડયમિદ ઋ રૂપ ઇતિ । તદિદમખ્યેતર્હિ નામરૂપાભ્યામેવ
વ્યાક્રિયતેડસૌ નામાયમિદ ઋ રૂપ ઇતિ । સ ઓષ ઇહ પ્રવિષ્ટ આ
નખાગ્રેભ્યો યથા ક્ષુરઃ ક્ષુરધાનેડવહિતઃ સ્યાદ્ વિશ્વમ્મરો વા
વિશ્વમ્મરકુલાયે તં ન પશ્યન્ત્યકૃત્સ્નો હિ સઃ પ્રાણન્નેવ પ્રાણો
નામ ભવતિ વદન્વાક્ પશ્યંશ્ચક્ષુઃ શૃણ્વન્હ્રોત્રં મન્વાનો
મનસ્તાન્યસ્યૈતાનિ કર્મનામાન્યેવ । સ યોડત એકેકમુપાસ્તે ન સ
વેદાકૃત્સ્નો હ્યેષોડત એકેકેન ભવત્યાત્મેત્યેવોપાસીતાત્ર હ્યેતે
સર્વ એકં ભવન્તિ । તદેતત્પદનીયમસ્ય સર્વસ્ય યદયમાત્માડનેન
હ્યેતત્સર્વં વેદ । યથા હ વૈ પદેનાનુવિન્દેદેવં કીર્તિ ઋ શ્લોકં
વિન્દતે ય એવં વેદ ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [I.iv.8]

તદેતત્પ્રેયઃ પુત્રાત્ પ્રેયો વિત્તાત્ પ્રેયોડન્યસ્માત્ સર્વસ્માદન્તરતરં
યદયમાત્મા । સ યોડન્યમાત્મનઃ પ્રિયં બ્રુવાણં બ્રૂયાત્ પ્રિય ઋ

रोत्स्यतीतीश्वरो ऽ तथैव स्यादात्मानमेव प्रियमुपासीत । स य
आत्मानमेव प्रियमुपास्ते न ङास्य प्रियं प्रमायुङ्क्त्वमवति ॥ ८ ॥

मन्त्र ९ [I.iv.9]

तदाहुर्व्यङ्ग्यमविद्यया सर्वं भविष्यन्तो मनुष्या मन्यन्ते ङिमु
तद्गङ्गावेद् यस्मात्तत्सर्वमभवदिति ॥ ९ ॥

मन्त्र १० [I.iv.10]

ब्रह्म वा ऽदमत्र आसीत् तदात्मानमेवावेदं ब्रह्मास्मीति ।
तस्मात्तत्सर्वमभवत् तद्यो यो देवानां प्रत्यबुध्यत स अत्र तदभवत्
तथर्षीणां तथा मनुष्याणाम् । तद्भूतत्वशयन्नृषिर्वाग्भवेवः
प्रतिपेदेऽहं मनुभव ५ सूर्यश्चेति । तद्विदमभ्येतर्हि
य अत्र वेदाहं ब्रह्मास्मीति ऽति स ऽहं ५ सर्वं भवति तस्य ऽ
न देवाश्चानाभूत्या ऽशत आत्मा ऽप्येषा ५ स भवत्यथ योऽन्यां
देवतामुपास्तेऽन्योऽसाव-न्योऽहमस्मीति न स वेद । यथा पशुरेव ५
स देवानाम् । यथा ऽ वै बहवः पशवो मनुष्यं भुञ्ज्युरेवमेकैकः
पुरुषो देवान्-भुनक्त्येकस्मिन्नेव पशावादीयमानेऽप्रियं भवति
ङिमु भुङ्क्षु तस्मादेषां तत्र प्रियं यदेतन्मनुष्या विद्युः ॥ १० ॥

मनुष्यास्विद्युर्भन्त्र ११

मन्त्र ११ [I.iv.11]

ब्रह्म वा ऽदमत्र आसीदेकमेव । तदेकं ५ सत्र व्यभवत् तच्छ्रेयो
रुपमत्यसृजत क्षत्रं यान्येतानि देवत्रा क्षत्राणीन्द्रो वरुणः सोमो
रुद्रः पर्जन्यो यमो मृत्युरीशान इति । तस्मात्क्षत्रात्परं नास्ति
तस्माद्ब्रह्माणः क्षत्रियमधस्तादुपास्ते राजसूये । क्षत्र अत्र तदधशो
दधाति सौषा क्षत्रस्य योनिर्यद्ब्रह्म । तस्मादधपि राजा परमतां
गच्छति ब्रह्मैवान्तत उपनिश्रयति स्वां योनिम् । य उ अत्र ५ ङिनस्ति
स्वा ५ स योनिमृच्छति । स पापीयान्भवति यथा श्रेया ५ स ५
ङि ५ स्तिवा ॥ ११ ॥

मन्त्र १२ [I.iv.12]

स नैव व्यभवत् स विश्वमसृजत यान्येतानि देवजातानि गणेश
आभ्यायन्ते वसवो रुद्रा आदित्या विश्वे देवा मरुत इति ॥ १२ ॥

मन्त्र १३ [I.iv.13]

स नैव व्यभवत् स शौद्रं वर्णमसृजत पूषणामियं वै
पूषेयं ॐ डीदं ॐ सर्वं पुष्यति यद्विदं किञ्च ॥ १३ ॥

मन्त्र १४ [I.iv.14]

स नैव व्यभवत् तच्छ्रेयो रुपमत्यसृजत धर्मम् ।
तदेतत्क्षत्रस्य क्षत्रं यद्धर्मस्तस्माद्धर्मात् परं नास्त्यथो
अबलीयान् अबलीयां ॐ समाशं ॐ सते धर्मोऽथ राज्ञैवम् । यो वै स
धर्मः सत्यं वै तत् तस्मात्सत्यं वदन्तमाहुर्धर्मं वदतीति धर्मं
वा वदन्तं ॐ सत्यं वदतीत्येतद्व्येवैतदुभयं भवति ॥ १४ ॥

मन्त्र १५ [I.iv.15]

तदेतद्ब्रह्म क्षत्रं विट् शूद्रस्तदग्निनैव देवेषु ब्रह्माभवद्
ब्राह्मणो मनुष्येषु क्षत्रियेषु क्षत्रियो वैश्येन वैश्यः शूद्रेण
शूद्रस्तस्माद्ग्रावेव देवेषु लोकमिच्छन्ते ब्राह्मणो मनुष्येष्वेताभ्यां ॐ
छि रूपाभ्यां ब्रह्माभवदथ यो ऽ वा अस्मात्लोकान्त्वं
लोकमदृष्ट्वा प्रैति स येनमविदितो न भुनक्ति यथा वेदो
वाऽननूक्तोऽन्यद्वा कर्माकृतम् । यद्वि ऽ वा अप्यनेवविन्मदत्पुण्यं
कर्म करोति तद्वास्यान्ततः क्षीयत अवाऽऽत्मानमेव लोकमुपासीत । स
य आत्मानमेव लोकमुपास्ते न ऽस्य कर्म क्षीयतेऽस्माद्ध्येवाऽऽत्मनो
यद्यत्कामयते तत्तत्सृजते ॥ १५ ॥

मन्त्र १६ [I.iv.16]

अथो अयं वा आत्मा सर्वेषां भूतानां लोकः स यज्जुहोति यद्यजते
तेन देवानां लोकोऽथ यदनुभूते तेन ऋषीणामथ यत् पितृभ्यो
निपृणोति अथ यत्प्रजाभिच्छते तेन पितृणामथ यन्मनुष्यान्वासयते
यदेभ्योऽशनं ददाति तेन मनुष्याणामथ यत्पशुभ्यस्तृणोदकं
विन्दति तेन पशूनां यदस्य गृहेषु श्रापदा वया ॐ स्या पिपीलिकाभ्य
उपज्जुवन्ति तेन तेषां लोको यथा ऽ वै स्वाय लोकायारिष्टिमिच्छेद्
अव ॐ डैवविदे सर्वदा सर्वाणि भूतान्यरिष्टिमिच्छन्ति । तद्वा
अेतद्विदितं मीमा ॐ सितम् ॥ १६ ॥

मन्त्र १७ [I.iv.17]

आत्मैवेदमत्र आसीदिक अवे । सोऽकामयत जाया मे स्यादथ प्रजायेयाथ
वित्तं मे स्यात् अथ कर्म कुर्वीयेत्येतावान्वै कामो नेच्छ ॐ श्वनातो

भूयो विन्देत् तस्माद्येतर्ह्येकाकी कामयते जाया मे स्याद्यथ प्रजायेयाथ
 वित्तं मे स्याद्यथ कर्म कुर्वीयेति । स यावद्येतोषामेकैकं
 न प्राप्नोत्यकृत्स्न एव तावन् मन्यते । तस्यो कृत्स्नता । मन
 एवास्याऽऽत्मा वाग्जाया प्राणः प्रजा यक्षुर्मानुषं वित्तं यक्षुषा
 छि तद्विन्दते श्रोत्रं दैव ५ श्रोत्रेण छि तच्छृणोत्यात्मैवास्य
 कर्माऽऽत्मना छि कर्म करोति । स एष पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशुः
 पाङ्क्तः पुरुषः पाङ्क्तमिदं ५ सर्वं यद्विदं विज्य । तद्विदं ५
 सर्वमाप्नोति य एवं वेद ॥ १७ ॥

इति यतुर्थं ब्राह्मणम् ॥

अथ पञ्चमं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [I.v.1]

यत्सामानानि मेधया तपसाऽऽजयत्यपिता । अेकमस्य साधारणं द्वे
 देवानभाजयत् ॥ त्रीण्यात्मनेऽकुरुत पशुभ्य अेकं प्रायश्छत् ।
 तस्मिन्त्सर्वं प्रतिष्ठितं यच्च प्राणिति यच्च न ॥ कस्मात्तानि
 न क्षीयन्तेऽधमानानि सर्वदा । यो वै तामक्षितिं वेद सोऽन्नमत्ति
 प्रतीकेन स देवानपिगच्छति स ऽर्जमुपज्जवतीति श्लोकाः ॥ १ ॥

मन्त्र २ [I.v.2]

यत्सामानानि मेधया तपसाऽजयत्यपितेति मेधया छि तपसाजयत्
 पितैकमस्य साधारणमितीदमेवास्य तत्साधारणमन्नं यद्विदमधते ।
 स य अेतदुपास्ते न स पापमनो व्यावर्तते मिश्र ५ ल्येतत् । द्वे
 देवानभाजयदिति लुप्तं य प्रलुप्तं य तस्माद् देवेभ्यो जुहति य प्र
 य जुहत्यथो आर्हुर्दृशपूर्णमासाविति । तस्मान्नेष्टियाजुकः स्यात् ।
 पशुभ्य अेकं प्रायश्छदिति तत्पयः । पयो ल्येवाग्ने मनुष्याश्च
 पशवश्चोपज्जवन्ति । तस्मात् कुमारं जातं धृतं वै वाग्ने
 प्रतिवेद्यन्ति स्तनं वाऽनुधापयन्त्यथ वत्सं जातमाहुस्तृणाद्
 इति । तस्मिन्त्सर्वं प्रतिष्ठितं यच्च प्राणिति यच्च नेति पयसि
 छिदं ५ सर्वं प्रतिष्ठितं यच्च प्राणिति यच्च न । तद्विदमाहुः
 संवत्सरं पयसा जुह्वन् पुनर्भृत्युं जयतीति न तथा विधाद्
 यद्विदं जुहोति तद्विदः पुनर्भृत्युमपजयत्येवं विद्वान् सर्वं ५
 छि देवेभ्योऽन्नाद्यं प्रयच्छति । कस्मात्तानि न क्षीयन्तेऽधमानानि

સર્વદેતિ પુરુષો વા અક્ષિતિઃ સ હીદમન્નં પુનઃ પુનર્જનયતે ।
 યો વૈ તામક્ષિતિં વેદેતિ પુરુષો વા અક્ષિતિઃ । સ હીદમન્નં ધિયા
 ધિયા જનયતે કર્મભિર્યદ્દેતન્ન કુર્યાત્ ક્ષીયેત ૭ । સોઽન્નમતિ
 પ્રતીકેનેતિ મુખં પ્રતીકં મુખેનેત્યેતત્ સ દેવાનપિગચ્છતિ સ
 ઊર્જમુપજીવતીતિ પ્રશ્ન સા ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [I.v.3]

ત્રીણ્યાત્મનેઽકુરુતેતિ મનો વાયં પ્રાણં તાન્યાત્મનેઽકુરુતાન્યત્રમના
 અભૂવં નાદર્શમન્યત્રમના અભૂવં નાશ્રૌષમિતિ મનસા હ્યેવ પશ્યતિ
 મનસા શૃણોતિ । કામઃ સહુલ્યો વિચિકિત્સા શ્રદ્ધાઽશ્રદ્ધા
 ધૃતિરધૃતિર્હીર્ધીર્ભીરિત્યેતત્સર્વં મન એવ । તસ્માદપિ
 પૃષ્ઠત ઉપસ્પૃષ્ઠો મનસા વિજાનાતિ । યઃ કશ્ચ શબ્દો વાગેવ
 સૌષા હ્યન્તમાયતૈષા હિ ન । પ્રાણોઽપાનો વ્યાન ઉદાનઃ સમાનોઽન
 ઇત્યેતત્સર્વં પ્રાણ એવૈતન્મયો વા અયમાત્મા વાઽમયો મનોમયઃ પ્રાણમયઃ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [I.v.4]

ત્રયો લોકા એત એવ વાગેવાયં લોકો મનોઽન્તરિક્ષલોકઃ પ્રાણોઽસૌ લોકઃ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [I.v.5.]

ત્રયો વેદા એત એવ વાગેવર્વેદો મનો યજુર્વેદઃ પ્રાણઃ સામવેદઃ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [I.v.6]

દેવાઃ પિતરો મનુષ્યા એત એવ વાગેવ દેવા મનઃ પિતરઃ પ્રાણો મનુષ્યાઃ ।

મન્ત્ર ૭ [I.v.7]

પિતા માતા પ્રજૈત એવ મન એવ પિતા વાઽમાતા પ્રાણઃ પ્રજા ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [I.v.8]

વિજ્ઞાતં વિજિજ્ઞાસ્યમવિજ્ઞાતમેત એવ ચત્કિચ્ચ વિજ્ઞાતં
 વાયસ્તદ્રૂપં વાગ્ધિ વિજ્ઞાતા વાગેનં તદ્ભૂત્વાઽવતિ ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર ૯ [I.v.9]

ચત્કિચ્ચ વિજિજ્ઞાસ્યં મનસસ્તદ્રૂપં મનો હિ વિજિજ્ઞાસ્યં મન એનં
 તદ્ભૂત્વાઽવતિ ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [I.v.10]

ચત્કિચ્ચાવિજ્ઞાતં પ્રાણસ્ય તદ્રૂપં પ્રાણો હ્યવિજ્ઞાતઃ પ્રાણ એનં

तद्भूत्वाऽवति ॥ १० ॥

मन्त्र ११ [I.v.11]

तस्यै वायः पृथिवी शरीरं ज्योती उपमयमग्निस्तथावत्येव वाङ्
तावती पृथिवी तावानयमग्निः ॥ ११ ॥

मन्त्र १२ [I.v.12]

अथैतस्य मनसो धौः शरीरं ज्योतीरुपमसावादित्यस्तथावदेव
मनस्तावती धौस्तावानसावादित्यस्तौ मिथुनं सैमां ततः
प्राणोऽजायत । स इन्द्रः स ओषोऽसपत्नो द्वितीयो वै सपत्नो नास्य
सपत्नो भवति य एव वेद ॥ १२ ॥

मन्त्र १३ [I.v.13]

अथैतस्य प्राणस्याऽऽपः शरीरं ज्योतीरुपमसौ यन्द्रस्तथावानेव
प्राणस्तावत्य आपस्तावानसौ यन्द्रः । त अते सर्व एव समाः
सर्वेऽनन्ताः । स यो हैतानन्तवत उपास्तेऽन्तवन्तं स लोकं
जयत्यथ यो हैतानन्तानुपास्तेऽनन्तं स लोकं जयति ॥ १३ ॥

मन्त्र १४ [I.v.14]

स ओष संवत्सरः प्रजापतिः षोडशकवस्तस्य रात्रय एव पञ्चदश
कला ध्रुवैवास्य षोडशी कला । स रात्रिभिरेवाऽऽयं पूर्यते
ऽप य क्षीयते । सोऽमावास्यां रात्रिमेतथा षोडश्या कलया
सर्वमिदं प्राणमृदुप्रविश्य ततः प्रातर्जायते । तस्मादेता
रात्रिं प्राणभृतः प्राणं न विच्छिन्धादपि कृकलासस्यैतस्या एव
देवताया अपचित्यै ॥ १४ ॥ अपचित्यै

मन्त्र १५ [I.v.15]

यो वै स संवत्सरः प्रजापतिः षोडशकलोऽयमेव स
योऽयमेवंवित्पुरुषस्तस्य वित्तमेव पञ्चदश कला आत्मैवास्य
षोडशी कला । स वित्तेनैवाऽऽयं पूर्यतेऽप य क्षीयते ।
तदेतन्नभ्यं यद्यमात्मा प्रधिर्वित्तम् । तस्माद्यद्यपि सर्वज्यानि
जुयत आत्मना येज्जुवति प्रधिनाऽगादित्येवाऽऽडुः ॥ १५ ॥

मन्त्र १६ [I.v.16]

अथ त्रयो वाव लोकाः मनुष्यलोका पितृलोको देवलोका इति । सोऽयं
मनुष्यलोकः पुत्रेणैव ज्यो नान्येन कर्मणा कर्मणा पितृलोको विद्यया

દેવલોકો દેવલોકો વૈ લોકાના ઋ શ્રેષ્ઠસ્તસ્માદ્ધિદ્યા પ્રશ સન્તિ ॥ ૧૬ ॥

મન્ત્ર ૧૭ [I.v.17]

અથાતઃ સમ્પ્રત્તિર્યદા પ્રૈથ્વન્મન્યતેડથ પુત્રમાહ ત્વં બ્રહ્મ
ત્વં યજ્ઞસ્ત્વં લોક ઇતિ । સ પુત્રઃ પ્રત્યાહાહં બ્રહ્માહં યજ્ઞો
ડહમ્ લોક ઇતિ । યદ્વૈ કિંચિન્નૂક્તં તસ્ય સર્વસ્ય બ્રહ્મોત્યેકતા ।
યે વૈ કે ચ યજ્ઞાસ્તેષા ઋ સર્વેષાં યજ્ઞ ઇત્યેકતા ।
યે વૈ કેચ લોકાસ્તેષા ઋ સર્વેષાં લોક ઇત્યેકતૈતાવદ્ધા
ઇદ ઋ સર્વમેતન્મા સર્વ ઋ સન્નયમિતોડભુનજદિતિ ।
તસ્માત્ પુત્રમનુશિષ્ટે લોક્યમાહુસ્તસ્માદેનમનુશાસતિ । સ
યદૈવંવિદસ્માલ્લોકાત્પૈત્યથૈભિરેવ પ્રાણૈઃ સહ પુત્રમાવિશતિ ।
સ યદેનેન કિંચિદક્ષણયાડકૃતં ભવતિ તસ્માદેન ઋ
સર્વસ્માત્પુત્રો મુચ્યતિ । તસ્માત્ પુત્રો નામ । સ પુત્રેણૈવાસ્મિલ્લોકે
પ્રતિતિષ્ઠત્યથૈનમેતે દૈવાઃ પ્રાણા અમૃતા આવિશન્તિ ॥ ૧૭ ॥

મન્ત્ર ૧૮ [I.v.18]

પૃથિવ્યૈ ચૈનમગ્રેશ્ચ દૈવી વાગાવિશતિ । સા વૈ દૈવી વાગ્યયા
યદેવ વદતિ તત્તદ્ભવતિ ॥ ૧૮ ॥

મન્ત્ર ૧૯ [I.v.19]

દિવશ્ચૈનમાદિત્યાચ્ય દૈવં મન આવિશતિ । તદ્વૈ દૈવં મનો
યેનાડડનઘેવ ભવત્યથો ન શોચતિ ॥ ૧૯ ॥

મન્ત્ર ૨૦ [I.v.20]

અદ્ભ્યશ્ચૈનં ચન્દ્રમસશ્ચ દૈવઃ પ્રાણ આવિશતિ । સ વૈ દૈવઃ
પ્રાણો યઃ સગ્ચર ઋ શ્ચાસગ્ચર ઋ શ્ચ ન વ્યથતેડથો
ન રિષ્યતિ । સ એવંવિત્સર્વેષાં ભૂતાનામાત્મા ભવતિ । યથૈષા
દેવતૈવ ઋ સ યથૈતાં દેવતા ઋ સર્વાણિ ભૂતાન્યવન્ત્યેવ ઋ
હેવંવિદ ઋ સર્વાણિ ભૂતાન્યવન્તિ । યદુ કિંચ્યેમાઃ પ્રજાઃ
શોચન્ત્યમૈવાડડસાં તદ્ભવતિ પુણ્યમેવામું ગચ્છતિ ન હ વૈ
દેવાન્યાપં ગચ્છતિ ॥ ૨૦ ॥

મન્ત્ર ૨૧ [I.v.21]

અથાતો વ્રતમીમા ઋ સા । પ્રજાપતિર્હ કર્માણિ સસૃજે । તાનિ
સૃષ્ટાન્યચોડન્યેનાસ્પર્ધન્ત વદિષ્યામ્યેવાહમિતિ વાગ્દે

द्रक्ष्याम्यडमिति यक्षुः श्रोष्याम्यडमिति श्रोत्रम् । अवेमन्यानि
 कर्माणि यथाकर्म । तानि मृत्युः श्रमो भूत्वोपथेमे तान्याप्नोत्
 तान्याप्त्वा मृत्युरवारुन्ध । तस्माच्छ्राम्यत्येव वाङ् श्राम्यति
 यक्षुः श्राम्यति श्रोत्रमथेममेव नाऽऽप्नोद् योऽयं
 मध्यमः प्राणस्तानि ज्ञातुं धृष्टिरेऽयं वै नः श्रेष्ठो
 यः सञ्चर ५ श्वासञ्चर ५ श्व न व्यथतेऽथो न
 रिष्यति । उन्तास्यैव सर्वे उपमसामेति । त अतस्यैव सर्वे
 उपमभव ५ स्तस्मादेत अतेनाऽऽप्यायन्ते प्राणा एति । तेन उ वाव
 तत्कुलमायक्षते यस्मिन्कुले भवति य अवे वदे । य उ डैवंविदा
 स्पर्धतेऽनुशुष्यत्यनुशुष्य डैवान्ततो भ्रियत एत्यध्यात्मम् ॥ २१ ॥

मन्त्र २२ [I.v.22]

अथाधिदैवतं ज्वलिष्याम्येवाडमित्यग्निर्दग्ने तपस्याम्यडमित्यादित्यो
 भास्याम्यडमिति यन्द्रमा अवेमन्या देवता यथादैवत ५ । स
 यथैषां प्राणानां मध्यमः प्राण अवेमेतासां देवतानां वायुर्निम्बोयन्ति
 ड्यन्या देवता न वायुः । सैषाऽनस्तमिता देवता यद्वायुः ॥ २२ ॥

मन्त्र २३ [I.v.23]

अथैष श्रोको भवति यतश्चोदेति सूर्योऽस्तं यत्र य गच्छतीति
 प्राणाद्वा अेष उदेति प्राणोऽस्तमेति तं देवाश्चकिरे धर्म ५,
 स अवेवाध स उ श्व एति । यद्वा अतेऽमुर्ध्वभ्रियन्त तदेवाप्यध
 कुर्वन्ति । तस्मादेकमेव व्रतं यरेत् प्राणयाश्चैवापान्यास्य नेन्मा
 पाप्मा मृत्युराप्रावदिति । यद्यु यरेत् समापिपथिषेत् तेनो अतस्यै
 देवतायै सायुज्य ५ सलोकतां जयति ॥ २३ ॥

एति पञ्चमं ब्राह्मणम् ॥

अथ षष्ठं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [I.vi.1]

त्रयं वा एदं नाम उपं कर्म । तेषां नाम्नां वागित्येतदेषामुक्थमतो
 छि सर्वाणि नामान्युत्तिष्ठन्ति । अतदेषा ५ सामैतद्धि सर्वैर्नामिभिः
 सममेतदेषां ब्रह्मैतद्धि सर्वाणि नामानि बिभर्ति ॥ १ ॥

मन्त्र २ [I.vi.2]

अथ उपानां यक्षुरित्येतदेषामुक्थमतो छि सर्वाणि उपान्युत्तिष्ठन्ति ।

એતદેષાં ❧ સામૈતદ્ધિ સર્વે રૂપૈઃ સમમ્ । એતદેષાં બ્રહ્મૈતદ્ધિ
સર્વાણિ રૂપાણિ બિભર્તિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [I.vi.3]

અથ કર્માણામાત્મેત્યેતદેષામુક્યમતો હિ સર્વાણિ
કર્માણ્યુત્તિષ્ત્યેતદેષાં ❧ સામૈતદ્ધિ સર્વેઃ કર્મભિઃ સમં
એતદેષાં બ્રહ્મૈતદ્ધિ સર્વાણિ કર્માણિ બિભર્તિ । તદેતત્ત્રય ❧
સદેકમયમાત્માડડત્મો એકઃ સન્નેતત્ત્રયમ્ । તદેતદમૃત ❧ સત્યેન
છન્નમ્ । પ્રાણો વા અમૃતં નામરૂપે સત્યં તાભ્યામયં પ્રાણશ્છન્નઃ ॥ ૩ ॥

ઇતિ ષષ્ઠં બ્રાહ્મણમ્ ॥

॥ ઇતિ બૃહદારણ્યકોપનિષદિ પ્રથમોઽધ્યાયઃ ॥

અથ દ્વિતીયોઽધ્યાયઃ ।

અથ પ્રથમં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [II.i.1]

ૐ દૃમબાલાકિર્હાનૂયાનો ગાર્ગ્ય આસ । સ હોવાયાજાતશત્રું કાશ્યં
બ્રહ્મ તે બ્રવાણીતિ । સ હોવાયાજાતશત્રુઃ સહસ્રમેતસ્થાં વાચિ દન્નો
જનકો જનક ઇતિ વૈ જના ધાવન્તીતિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [II.i.2]

સ હોવાય ગાર્ગ્યો ય એવાસાવાદિત્યે પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ ઇતિ ।
સ હોવાયાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠા । અતિષ્ઠાઃ સર્વેષાં
ભૂતાનાં મૂર્ધા રાજેતિ વા અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે
ડતિષ્ઠાઃ સર્વેષાં ભૂતાનાં મૂર્ધા રાજા ભવતિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [II.i.3]

સ હોવાય ગાર્ગ્યો ય એવાસૌ ચન્દ્રે પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ ઇતિ ।
સ હોવાયાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠા । બૃહન્ પાણ્ડરવાસાઃ
સોમો રાજેતિ વા અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તેડહરહર્હ
સુતઃ પ્રસુતો ભવતિ નાસ્થાન્ન ક્ષીયતે ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [II.i.4]

સ હોવાય ગાર્ગ્યો ય એવાસૌ વિદ્યુતિ પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ ઇતિ ।
સ હોવાયાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠાસ્તેજસ્વીતિ વા અહમેતમુપાસ
ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે તેજસ્વી હ ભવતિ તેજસ્વિની હાસ્ય પ્રજા
ભવતિ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [II.i.5]

સ હોવાય ગાર્ગ્યો ય એવાયમાકાશે પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ ઇતિ ।
સ હોવાયાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠાઃ । પૂર્ણમપ્રવર્તીતિ
વા અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે પૂર્યતે પ્રજયા
પશુભિર્નાસ્થાસ્માલ્લોકાત્રજોદ્ધર્તતે ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [II.i.6]

સ હોવાય ગાર્ગ્યો ય એવાયં વાયૌ પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ
ઇતિ । સ હોવાયાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠા । ઇન્દ્રો
વૈકુણ્ઠોડપરાજિતા સેનેતિ વા અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે
જિષ્ણુર્હાપરાજિષ્ણુર્ભવત્યન્યતસ્ત્યજાયી ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [II.i.7]

સ હોવાય ગાર્ગ્યો ય એવાયમગ્નૌ પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ ઇતિ ।
સ હોવાયાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠા । વિષાસહિરિતિ
વા અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે વિષાસહિર્હ ભવતિ
વિષાસહિર્હાસ્ય પ્રજા ભવતિ ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [II.i.8]

સ હોવાય ગાર્ગ્યો ય એવાયમપ્સુ પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ
ઇતિ । સ હોવાયાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠાઃ । પ્રતિરૂપ
ઇતિ વા અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે પ્રતિરૂપં
ઠૈવૈનમુપગચ્છતિ નાપ્રતિરૂપમથો પ્રતિરૂપોડસ્માજ્જાયતે ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર ૯ [II.i.9]

સ હોવાય ગાર્ગ્યો ય એવાયમાદર્શૌ પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ ઇતિ ।
સ હોવાયાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠા । રોચિષ્ણુરિતિ
વા અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે રોચિષ્ણુર્હ
ભવતિ રોચિષ્ણુર્હાસ્ય પ્રજા ભવત્યથો યૈઃ સન્નિગચ્છતિ
સર્વાં સ્તાનતિરોચતે ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [III.i.10]

સ હોવાચ ગાર્ગ્યો ય એવાયં યન્તં પશ્ચાછબ્દોડનૂદ્યેતમેવાહં
બ્રહ્મોપાસ ઇતિ । સ હોવાચાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠા । અસુરિતિ
વા અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે સર્વં હૈવાસ્મિં લ્લોક
આયુરેતિ નૈનં પુરા કાલાત્પ્રાણો જહાતિ ॥ ૧૦ ॥

મન્ત્ર ૧૧ [III.i.11]

સ હોવાચ ગાર્ગ્યો ય એવાયં દિક્ષુ પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ ઇતિ ।
સ હોવાચાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠા । દ્વિતીયોડનપગ ઇતિ
વા અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે દ્વિતીયવાન્હ ભવતિ નાસ્માદ્
ગણશ્ચિદ્યથે ॥ ૧૧ ॥

મન્ત્ર ૧૨ [III.i.12]

સ હોવાચ ગાર્ગ્યો ય એવાયં છાયમયઃ પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ
ઇતિ । સ હોવાચાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠા । મૃત્યુરિતિ વા
અહમેતમુપાસ ઇતિ । સ ય એતમેવમુપાસ્તે સર્વં હૈવાસ્મિં લ્લોક
આયુરેતિ નૈનં પુરા કાલાન્મૃત્યુરાગચ્છતિ ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [III.i.13]

સ હોવાચ ગાર્ગ્યો ય એવાયમાત્મનિ પુરુષ એતમેવાહં બ્રહ્મોપાસ ઇતિ । સ
હોવાચાજાતશત્રુર્મા મૈતસ્મિન્સંવદિષ્ઠા આત્મન્વીતિ વા અહમેતમુપાસ ઇતિ ।
સ ય એતમેવમુપાસ્ત આત્મન્વી હ ભવત્યાત્મન્વિની હાસ્ય પ્રજા ભવતિ ।
સ હ તૂષણીમાસ ગાર્ગ્યઃ ॥ ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [III.i.14]

સ હોવાચાજાતશત્રુરેતાવન્નૂ ૩ ઇત્યેતાવધ્દીતિ । નૈતાવતા વિદિતં
ભવતીતિ । સ હોવાચ ગાર્ગ્ય ઉપ ત્વા યાનીતિ ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [III.i.15]

સ હોવાચાજાતશત્રુઃ પ્રતિલોમં ચૈતઘદ્બ્રાહ્મણઃ
ક્ષત્રિયમુપેયાદ્ બ્રહ્મ મે વક્ષ્યતીતિ । વ્યેવ ત્વા
જ્ઞપથિષ્ચામીતિ । તં પાણવાદાયોત્તસ્થૌ । તૌ હ પુરુષં
સુપ્તમાજગમતુસ્તમેતૈર્નામિભિરામન્ત્રયાંચકે બૃહન્પાણ્ડરવાસઃ
સોમ રાજન્નિતિ । સ નોત્તસ્થૌ । તં પાણિનાડ્ડપેષં બોધયાંચકાર ।
સ હોત્તસ્થૌ ॥ ૧૫ ॥

मन्त्र १६ [II.i.16]

स ङोवायाजातशत्रुर्त्रैष ऐतत् सुभोऽभूद् य अेष विज्ञानमयः
पुरुषः ङवैष तदाऽभूत् कुत ऐतदागादिति । तद् ङ न मेने गाऽर्घ्यः ॥ १६ ॥

मन्त्र १७ [II.i.17]

स ङोवायाजातशत्रुर्त्रैष ऐतत् । सुभोऽभूद् य अेष विज्ञानमयः
पुरुषस्तदेषां प्राणानां विज्ञानेन विज्ञानमादाय य अेषोऽन्तर्दृष्टय
आकाशस्तस्मिञ्छेते । तानि यदा गृह्णाति अथ ङैतत्पुरुषः
स्वपिति नाम । तद्गृहीत ऐव प्राणो भवति गृहीता वाग् गृहीतं
यक्षुर्गृहीतं श्रोत्रं गृहीतं मनः ॥ १७ ॥

मन्त्र १८ [II.i.18]

स यत्रैतत्स्वप्नयथा यरति ते ङास्य लोकास्तद्गृतेव मङ्गराजो
भवत्युतेव मङ्ग्राज्मणो ङतेवोऽध्यावयं निगच्छति । स यथा
मङ्गराजो जानपदाङ्गृहीत्वा स्वे जनपदे यथाकामं परिवर्तैवमेवैष
ऐतत्प्राणाङ्गृहीत्वा स्वे शरीरे यथाकामं परिवर्तते ॥ १८ ॥ गृहीत्वा
स्वे शरीरे यथाकामम् परिवर्तते

मन्त्र १९ [II.i.19]

अथ यदा सुषुभो भवति यदा न ङस्ययन वेद ङिता नाम नाऽयो
द्वासमतिः सङ्ग्राणि ङृष्टयात्पुरीततमभिप्रतिष्ठन्ते । ताभिः
प्रत्यवसृप्य पुरीतति शेते । स यथा कुमारो वा मङ्गराजो वा
मङ्ग्राज्मणो वाऽऽतिङ्गीमानन्दस्य गत्वा शयीतैवमेवैष ऐतच्छेते ॥ १९ ॥

मन्त्र २० [II.i.20]

स यथोर्णमिस्तन्तुनोऽथ्यरेद् यथाऽग्नेः क्षुद्रा विष्कुलिङ्गा
व्युथ्यरन्त्येवमेवास्मादात्मनः सर्वे प्राणाः सर्वे लोकाः सर्वे
देवाः सर्वाणि भूतानि व्युथ्यरन्ति । सर्वे ॥ । व्युथ्यरन्ति
तस्योपनिषत्सत्यस्य सत्यमिति प्राणा वै सत्यं तेषामेष सत्यम् ॥ २० ॥
एति प्रथमं ङ्राज्मणम् ॥
अथ द्वितीयं ङ्राज्मणम् ।

मन्त्र १ [II.ii.1]

यो ङ वै शिशुं साधानं सप्रत्याधानं सस्थूणं
सदामं वेद सप्त ङ द्विषतो ङ्रात्प्यानवरुणद्व्ययं वाव

શિશુર્યોડયં મધ્યમઃ પ્રાણસ્તસ્યેદમેવાડધાનમિદં પ્રત્યાધાનં
પ્રાણઃ સ્થૂણાડનં દામ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [II.ii.2]

તમેતાઃ સામાક્ષિતય ઉપતિષ્ઠન્તે તદ્દા ઇમા અક્ષ વ્લોહિન્યો
રાજયસ્તાભિરેન વ્ રુદ્રોડન્વાયત્તોડય યા અક્ષત્રાપસ્તાભિઃ પર્જન્યો
યા કનીનકા તયાડડદિત્યો યત્કૃષ્ણાં, તેનાગ્નિર્યચ્છુકલં તેનેન્દ્રો
ડધરયૈનં વર્તન્યા પૃથિવ્યન્વાયત્તા ધૌરુત્તરયા । નાસ્થાન્નં
ક્ષીયતે ય એવં વેદ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [II.ii.3]

તદેષ શ્લોકો ભવતિ । અર્વાગ્બિલશ્ચમસ ઊર્ધ્વબુધ્નસ્તસ્મિન્યશો
નિહિતં વિશ્વરૂપમ્ । તસ્યાડડસત ઋષયઃ સમ તીરે વાગૅમી
બ્રહ્મણા સંવિદાનેતિ । અર્વાગ્બિલશ્ચમસ ઊર્ધ્વબુધ્ન ઇતીદં તચ્ચિરઃ
એષ હ્યર્વાગ્બિલશ્ચમસ ઊર્ધ્વબુધ્નઃ । તસ્મિન્યશો નિહિતં
વિશ્વરૂપમિતિ પ્રાણા વૈ યશો નિહિતં વિશ્વરૂપં પ્રાણાનેતદાહ ।
તસ્યાડડસત ઋષયઃ સમ તીર ઇતિ પ્રાણા વા ઋષયઃ પ્રાણાણેતદાહ ।
વાગૅમી બ્રહ્મણા સંવિદાનેતિ વાગ્ધ્યમી બ્રહ્મણા સંવિત્તે ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [II.ii.4]

ઇમાવેવ ગોતમભરદ્વાજાવયમેવ ગોતમોડયં ભરદ્વાજ ઇમાવેવ
વિશ્વામિત્રજમદગ્ની અયમેવ વિશ્વામિત્રોડયં જમદગ્નિરિમાવેવ
વસિષ્ઠકશ્યપાવયમેવ વસિષ્ઠોડયં કશ્યપો વાગેવાત્રિર્વાચા
હ્યન્નમધતેડત્તિર્લ વૈ નામૈતદ્ધદત્રિરિતિ । સર્વસ્યાત્તા ભવતિ
સર્વમસ્થાન્નં ભવતિ ય એવં વેદ ॥ ૪ ॥

ઇતિ દ્વિતીયં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ તૃતીયં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [II.iii.1]

દ્વે વાવ બ્રહ્મણો રૂપે મૂર્ત યૈવામૂર્ત ય મર્ત્ય ચામૂર્ત ય
સ્થિતં ય યચ્ચ સચ્ચ ત્યચ્ચ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [II.iii.2]

તદેતન્મૂર્ત યદન્યદ્વાયોશ્વાન્તરિક્ષાચ્ચૈતમર્ત્યમેતત્સ્થિતં
એતત્સત્ । તસ્યૈતસ્ય મૂર્તસ્યૈતસ્ય મર્ત્યસ્યૈતસ્ય સ્થિતસ્યૈતસ્ય

सत ओष रसो य ओष तपति सतो ङ्येष रसः ॥ २ ॥

मन्त्र ३ [II.iii.3]

अथामूर्तं वायुश्चान्तरिक्षं चैतदमृतमेतदधेतस्यत्
तस्यैतस्यामूर्तस्यै तस्यामृतस्यैतस्य यत अेतस्य त्यस्यैष रसो
य ओष अेतस्मिन्माण्डले पुरुषस्तस्य ङ्येष रस । षत्यधिदैवतम् ॥ ३ ॥

मन्त्र ४ [II.iii.4]

अथाध्यात्ममिदमेव मूर्तं यदन्यत्राणाम्य यश्चायमन्तरात्मन्नाकाश
अेतन्मर्त्यमेतत्स्थितमेतत्सत् तस्यैतस्य मूर्तस्यै तस्य
मर्त्यस्यैतस्य स्थितस्यैतस्य सत ओष रसो यव्यक्षुः सतो ङ्येष
रसः ॥ ४ ॥

मन्त्र ५ [II.iii.5]

अथामूर्तं प्राणश्च यश्चायमन्तरात्मन्नाकाश अेतदमृतमेतदध्
अेतत्स्यं तस्यैतस्यामूर्तस्यैतस्यामृतस्यैतस्य यत अेतस्य त्यस्यैष
रसो योऽयं दक्षिणोऽक्षन्पुरुषस्तस्य ङ्येष रसः ॥ ५ ॥

मन्त्र ६ [II.iii.6]

तस्य ङेतस्य पुरुषस्य इपम् । यथा माडारजनं वासो यथा पाण्डुविकं
यथेन्द्रगोपो यथाऽन्यर्षिर्यथा पुण्डरीकं यथा सकृद्धिद्युत् ✨ ।
सकृद्धिद्युत्तेव उ वा अस्य श्रीर्भवति य अेवं वेदा थात आदेशो
नेति नेति न ङ्येतस्मादिति नेत्यन्यत् परमस्त्यथ नामधेय ✨ सत्यस्य
सत्यमिति प्राणा वै सत्यं तेषामेष सत्यम् ॥ ६ ॥

इति तृतीयं ब्राह्मणम् ॥

अथ यतुर्थं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [II.iv.1]

मैत्रेयीति ङोवाय याज्ञवल्क्य उधास्यन्वा अरेऽडमस्मान्स्थानादस्मि ।
उन्त तेऽनया कात्यायन्याऽन्तं करवाणीति ॥ १ ॥

मन्त्र २ [II.iv.2]

सा ङोवाय मैत्रेयी यन्म म इयं भगोः सर्वा पृथिवी वित्तेन
पूर्णा स्यात् कथं तेनामृता स्यामिति । नेति ङोवाय याज्ञवल्क्यो
यथैवोपकरावतां ङुवितं तथैव ते ङुवित ✨ स्यादमृतत्वस्य

તુ નાડડશાડસ્તિ વિત્તેનેતિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [II.iv.3]

સા હોવાય મૈત્રેયી યેનાહં નામૃતા સ્યાં કિમહં તેન કુર્યામ્ । યદેવ
ભગવાન્વેદ તદેવ મે બ્રૂહીતિ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [II.iv.4]

સ હોવાય યાજ્ઞવલ્કયઃ પ્રિયા બતારે નઃ સતી પ્રિયં ભાષસ એહ્યાસ્વ
વ્યાખ્યાસ્યામિ તે । વ્યાયક્ષાણસ્ય તુ મે નિદિધ્યાસસ્વેતિ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [II.iv.5]

સ હોવાય ન વા અરે પત્યુઃ કામાય પતિઃ પ્રિયો ભવત્યાત્મનસ્તુ કામાય
પતિઃ પ્રિયો ભવતિ । ન વા અરે જાયાયૈ કામાય જાયા પ્રિયા ભવત્યાત્મનસ્તુ
કામાય જાયા પ્રિયા ભવતિ । ન વા અરે પુત્રાણાં કામાય પુત્રાઃ પ્રિયા
ભવન્ત્યાત્મનસ્તુ કામાય પુત્રાઃ પ્રિયા ભવન્તિ । ન વા અરે વિત્તસ્ય
કામાય વિત્તં પ્રિયં ભવત્યાત્મનસ્તુ કામાય વિત્તં પ્રિયં ભવતિ ।
ન વા અરે બ્રહ્મણઃ કામાય બ્રહ્મ પ્રિયં ભવત્યાત્મનસ્તુ કામાય
બ્રહ્મ પ્રિયં ભવતિ । ન વા અરે ક્ષત્રસ્ય કામાય ક્ષત્રં પ્રિયં
ભવત્યાત્મનસ્તુ કામાય ક્ષત્રં પ્રિયં ભવતિ । ન વા અરે લોકાનાં
કામાય લોકાઃ પ્રિયા ભવન્ત્યાત્મનસ્તુ કામાય લોકાઃ પ્રિયા ભવન્તિ । ન
વા અરે દેવાનાં કામાય દેવાઃ પ્રિયા ભવન્ત્યાત્મનસ્તુ કામાય દેવાઃ પ્રિયા
ભવન્તિ । ન વા અરે ભૂતાનાં કામાય ભૂતાનિ પ્રિયાણિ ભવન્ત્યાત્મનસ્તુ
કામાય ભૂતાનિ પ્રિયાણિ ભવન્તિ । ન વા અરે સર્વસ્ય કામાય સર્વં પ્રિયં
ભવત્યાત્મનસ્તુ કામાય સર્વં પ્રિયં ભવત્યાત્મા વા અરે દ્રષ્ટવ્યઃ
શ્રોતવ્યો મન્તવ્યો નિદિધ્યાસિતવ્યો । મૈત્રેય્યાત્મનો વા અરે દર્શનેન
શ્રવાણેન મત્યા વિજ્ઞાનેનેદ્ સર્વં વિદિતમ્ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [II.iv.6]

બ્રહ્મ તં પરાદાદ્યોડન્યત્રાડડત્મનો બ્રહ્મ વેદ ક્ષત્રં તં
પરાદાદ્યોડન્યત્રાડડત્મનઃ ક્ષત્રં વેદ લોકાસ્તં પરાદુર્યોડન્યત્રાત્મનો
લોકાન્વેદ દેવાસ્તં પરાદુર્યોડન્યત્રાત્મનો દેવાન્વેદ ભૂતાનિ તં
પરાદુર્યોડન્યત્રાત્મનો ભૂતાનિ વેદ સર્વં તં પરાદાદ્ યોડન્યત્રાત્મનઃ
સર્વં વેદેદં બ્રહ્મેદં ક્ષત્રમિમે લોકા ઇમે દેવા ઇમાનિ ભૂતાનીદ્ સર્વં
સર્વં યદયમાત્મા ॥ ૬ ॥

मन्त्र ७ [II.iv.7]

स यथा दृन्द्भेर्भेर्भ्यमानस्य न भाख्याञ्छब्दाञ्छकुन्याद् ग्रहणाय
दृन्द्भेस्तु ग्रहणेन दृन्द्भ्याघातस्य वा शब्दो गृहीतः ॥ ७ ॥

मन्त्र ८ [II.iv.8]

स यथा शङ्भस्य ध्यायमानस्य न भाख्याञ्छब्दाञ्छकुन्याद् ग्रहणाय
शङ्भस्य तु ग्रहणेन शङ्भधस्य वा शब्दो गृहीतः ॥ ८ ॥

मन्त्र ९ [II.iv.9]

स यथा वीणायै वाद्यमानायै न भाख्याञ्छब्दाञ्छकुन्याद् ग्रहणाय
वीणायै तु ग्रहणेन वीणावाद्यस्य वा शब्दो गृहीतः ॥ ९ ॥

मन्त्र १० [II.iv.10]

स यथाऽऽर्द्धेधात्रेरभ्याखितात्पृथग्धूमा विनिश्चरन्त्येवं
वा अरेऽस्य मलतो भूतस्य निःश्चसितमेतद् यद्दृग्वेदो यजुर्वेदः
सामवेदोऽथर्वाङ्गिरस इतिहासः पुराणं विद्या उपनिषदः श्लोकाः
सूत्राण्यनुव्याख्यानानि व्याख्यानान्व्यामवेदसथर्वाङ्गिरससिंहितासम्पुराणं
विद्यासुपनिषदस्त्रोकास्सूत्राणि अनुव्याख्यानानि व्याख्याननि अस्यैवैतानि
निःश्चसितानि ॥ १० ॥

मन्त्र ११ [II.iv.11]

स यथा सर्वासामपां सद्भुद्र्भेऽकायनमेव सर्वेषां
स्पर्शानां त्वगेकायनमेव सर्वेषां गन्धानां नासिकैकायनं
श्रोत्रेणैकायनमेव सर्वेषां शब्दानां शब्दानां
श्रोत्रमेकायनमेव सर्वेषां सङ्ख्यानां मन ऐकायनं
श्रोत्रेणैकायनमेव सर्वेषां लृष्टयमेकायनमेव सर्वेषां
कर्माणां उस्तावेकायनमेव सर्वेषामानन्दानामुपस्थ ऐकायनं
श्रोत्रेणैकायनमेव सर्वेषां विसर्गाणां पायुरेकायनमेव सर्वेषामध्वनां
पादावेकायनमेव सर्वेषां वदानां वागेकायनम् ॥ ११ ॥

मन्त्र १२ [II.iv.12]

स यथा सैन्यवपित्य उदके प्रास्त उदकमेवानुविलीयेत न
हास्योद्ग्रहणायैव न हास्योद्ग्रहणायैव स्याद् यतो यतस्त्वाददीत
लवलमेवैव वा अर इदं मडद् भूतमनन्तमपारं विज्ञानधन

એવૈતેભ્યો ભૂતેભ્યઃ સમુત્થાય એતેભ્યસ્ભૂતેભ્યસ્સમુત્થાય
તાન્યેવાનુવિનશ્યતિ ન પ્રેત્ય સઙ્ઘાડસ્તીત્યરે બ્રવીમીતિ હોવાય
યાજ્ઞવલ્ક્યઃ ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [III.iv.13]

સા હોવાય મૈત્રેય્યત્રૈવ મા ભગવાનમૂમુહુદ્ ન પ્રેત્ય સઙ્ઘાડસ્તીતિ ।
સ હોવાય ન વા અરેડહં મોહં બ્રવીમ્યલં વા અર ઇદં વિજ્ઞાનાય ॥ ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [III.iv.14]

યત્ર હિ દ્વૈતમિવ ભવતિ તદિતર ઇતરં જિઘ્રતિ તદિતર ઇતરં
પશ્યતિ તદિતર ઇતરં ૨ શૃણોતિ તદિતર ઇતરમભિવદતિ તદિતર
ઇતરં મનુતે તદિતર ઇતરં વિજાનાતિ । યત્ર વા અસ્ય સર્વમાત્મૈવાભૂત્
તત્કેન કં જિઘ્રેત્ તત્કેન કં પશ્યેત્ તત્કેન કં ૨ શૃણુયાત્ તત્કેન
કમભિવદેત્ તત્કેન કં મન્વીત તત્કેન કં વિજાનીયાત્ । યેનેદ ૨
સર્વં વિજાનાતિ તં કેન વિજાનીયાદ્ વિજ્ઞાતારમરે કેન વિજાનીયાદિતિ ॥ ૧૪ ॥

ઇતિ ચતુર્થ બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ પચ્ચમં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [II.v.1]

ઇયં પૃથિવી સર્વેષાં ભૂતાનાં મધ્યસ્થૈ પૃથિવ્યૈ સર્વાણિ
ભૂતાનિ મધુ યશ્ચાયમસ્થાં પૃથિવ્યાં તેજોમયોડમૃતમયઃ
પુરુષો યશ્ચાયમધ્યાત્મ ૨ શારીરસ્તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષઃ
અમૃતમયસ્પુરુષસયમેવ સ યોડયમાત્મેદમમૃતમિદં બ્રહ્મેદ ૨
સર્વમ્ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [II.v.2]

ઇમા આપઃ સર્વેષાં ભૂતાનાં મધ્યસામપા ૨ સર્વાણિ ભૂતાનિ મધુ
યશ્ચાયમાસ્વપ્સુ તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષઃ યશ્ચાયમધ્યાત્મ ૨
રૈતસસ્તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષોડયમેવ સ યોડયમાત્મેદમમૃતં
ઇદં બ્રહ્મેદ ૨ સર્વમ્ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [II.v.3]

અયમગ્નિઃ સર્વેષાં ભૂતાનાં મધ્યસ્થાગ્નેઃ સર્વાણિ ભૂતાનિ મધુ
યશ્ચાયમસ્મિન્નગ્નૌ તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષો યશ્ચાયમધ્યાત્મ
વાઙમયસ્તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષોડયમેવ સ યોડયમાત્મેદમમૃતં

ॐ अहमेदं सर्वम् ॥ ३ ॥

मन्त्र ४ [II.v.4]

अयं वायुः सर्वेषां भूतानां मध्वस्य वायोः सर्वाणि भूतानि मधु
यश्चायमस्मिन्वायौ तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषो यश्चायमध्यात्मं
प्राणस्तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषोऽयमेव स योऽयमात्मेदममृतम्
ॐ अहमेदं सर्वम् ॥ ४ ॥

मन्त्र ५ [II.v.5]

अयमादित्यः सर्वेषां भूतानां मध्वस्याऽऽदित्यस्य सर्वाणि
भूतानि मधु यश्चायमस्मिन्नादित्ये तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषो
यश्चायमध्यात्मं चाक्षुषस्तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषोऽयमेव
स योऽयमात्मेदममृतमिदं अहमेदं सर्वम् ॥ ५ ॥

मन्त्र ६ [II.v.6]

ॐ इति शः सर्वेषां भूतानां मध्वासां इति ॐ सर्वाणि भूतानि मधु
यश्चायमासु इक्षु तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषो यश्चायमध्यात्मं ॐ
श्रौत्रः प्रातिश्रुत्स्तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषोऽयमेव स
योऽयमात्मेदममृतमिदं अहमेदं सर्वम् ॥ ६ ॥

मन्त्र ७ [II.v.7]

अयं यन्द्रः सर्वेषां भूतानां मध्वस्य यन्द्रस्य सर्वाणि
भूतानि मधु यश्चायमस्मिंश्चन्द्रे तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषो
यश्चायमध्यात्मं मानसस्तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषोऽयमेव स
योऽयमात्मेदममृतमिदं अहमेदं सर्वम् ॥ ७ ॥

मन्त्र ८ [II.v.8]

ॐ विद्युत्सर्वेषां भूतानां मध्वस्यै विद्युतः सर्वाणि भूतानि मधु
यश्चायमस्यां विद्युति तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषो यश्चायमध्यात्मं
तैजसस्तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषोऽयमेव स योऽयमात्मेदममृतं
ॐ अहमेदं सर्वम् ॥ ८ ॥

मन्त्र ९ [II.v.9]

अयं स्तनयित्नुः सर्वेषां भूतानां मध्वस्य स्तनयित्नुः सर्वाणि
भूतानि मधु यश्चायमस्मिन्स्तनयित्नुः तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषो
यश्चायमध्यात्मं शाब्दः सौवर्स्तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषो

ડયમેવ સ યોડયમાત્મેદમમૃતમિદં બ્રહ્મેદં ५ સર્વમ્ ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [II.v.10]

અયમાકાશઃ સર્વેષાં ભૂતાનાં મધ્વસ્યાડડકાશસ્ય સર્વાણિ
ભૂતાનિ મધુ યશ્ચાયમસ્મિન્નાકાશે તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષો
યશ્ચાયમધ્યાત્મ ५ હૃદ્યાકાશસ્તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષઃ
ડયમેવ સ યોડયમાત્મેદમમૃતમિદં બ્રહ્મેદં ५ સર્વમ્ ॥ ૧૦ ॥

મન્ત્ર ૧૧ [II.v.11]

અયં ધર્મઃ સર્વેષાં ભૂતાનાં મધ્વસ્ય ધર્મસ્ય સર્વાણિ ભૂતાનિ મધુ
યશ્ચાયમસ્મિન્ધર્મં તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષો યશ્ચાયમધ્યાત્મ
ધાર્મસ્તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષોડયમેવ સ યોડયમાત્મેદમમૃતં
ઇદં બ્રહ્મેદં ५ સર્વમ્ ॥ ૧૧ ॥

મન્ત્ર ૧૨ [II.v.12]

ઇદં ५ સત્ય ५ સર્વેષાં ભૂતાનાં મધ્વસ્ય સત્યસ્ય સર્વાણિ
ભૂતાનિ મધુ યશ્ચાયમસ્મિન્સત્યે તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષો
યશ્ચાયમધ્યાત્મ ५ સાત્યસ્તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષોડયમેવ સ
યોડયમાત્મેદમમૃતમિદં બ્રહ્મેદં ५ સર્વમ્ ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [II.v.13]

ઇદં માનુષ ५ સર્વેષાં ભૂતાનાં મધ્વસ્ય માનુષસ્ય સર્વાણિ
ભૂતાનિ મધુ યશ્ચાયમસ્મિન્માનુષે તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષો
યશ્ચાયમધ્યાત્મ માનુષસ્તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષોડયમેવ સ
યોડયમાત્મેદમમૃતમિદં બ્રહ્મેદં ५ સર્વમ્ ॥ ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [II.v.14]

અયમાત્મા સર્વેષાં ભૂતાનાં મધ્વસ્યાડડત્મનઃ સર્વાણિ ભૂતાનિ મધુ
યશ્ચાયમસ્મિન્નાત્મનિ તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષો યશ્ચાયમાત્મા
તેજોમયોડમૃતમયઃ પુરુષોડયમેવ સ યોડયમાત્મેદમમૃતમિદં
બ્રહ્મેદં ५ સર્વમ્ ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [II.v.15]

સ વા અયમાત્મા સર્વેષાં ભૂતાનામધિપતિઃ સર્વેષાં ભૂતાનાં ५
રાજા । તદયથા રથનાભૌ ચ રથનેમૌ ચારાઃ સર્વે સમર્પિતા
એવમેવાસ્મિન્નાત્મનિ સર્વાણિ ભૂતાનિ સર્વે દેવાઃ સર્વે લોકાઃ સર્વે પ્રાણાઃ

મન્ત્ર ૨ [II.vi.2]

આગ્નિવેશ્યાદગ્નિવેશ્યઃ શાણ્ડિલ્યાચ્ચાનભિમ્વાતાચ્ચાનભિમ્વાત
 આનભિમ્વાતાદનભિમ્વાત અનભિમ્વાતાદનભિમ્વાતો ગૌતમાદ્ ગૌતમઃ
 સૈતવપ્રાચીનયોગ્યાભ્યાં ✨, સૈતવપ્રાચીનયોગ્યૌ પારાશર્યાત્
 પારાશર્યૌ ભારદ્વાજાદ્ ભારદ્વાજો ભારદ્વાજાચ્ચ ગૌતમાચ્ચ
 ગૌતમો ભારદ્વાજાદ્ ભારદ્વાજઃ પારાશર્યાત્ પારાશર્યૌ વૈજવાપાયનાદ્
 વૈજવાપાયનઃ કૌશિકાયનેઃ કૌશિકાયનિઃ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [II.vi.3]

ઘૃતકૌશિકાદ્ ઘૃતકૌશિકઃ પારાશર્યાયણાત્ પારશર્યાયણઃ
 પારાશર્યાત્ પારાશર્યૌ જાતૂકણ્યજૈ જાતૂકણ્ય આસુરાયણાચ્ચ યાસ્કાચ્ચ-
 ડસુરાયણસ્ત્રૈવણેસ્ત્રૈવણિરૌપજન્ધનેરૌપજન્ધનિરાસુરાસુરિભારદ્વાજાદ્
 ભારદ્વાજ આત્રેયાદત્રેયો માણ્ડેર્માણ્ડિર્ગૌતમાદ્ ગૌતમો ગૌતમાદ્ ગૌતમો
 વાત્સ્યાદ્ વાત્સ્યઃ શાણ્ડિલ્યાચ્ચાણ્ડિલ્યઃ કૈશોર્યાત્કાપ્યાત્ કૈશોર્યઃ
 કાપ્યઃ કુમારહારિતાત્ કુમારહારિતો ગાલવાદ્ ગાલવો વિદર્ભીકૌણ્ડિન્યાદ્
 વિદર્ભીકૌણ્ડિન્યો વત્સનપાતો બાભ્રવાદ્ વત્સનપાદ્બાભ્રવઃ
 પથઃ સૌભરાત્ પન્થાઃ સૌભરોડયાસ્વાદાડ્ગિરસાદયાસ્ય
 આડ્ગિરસ આભૂતેસ્ત્વાષ્ટ્રાદાભૂતિસ્ત્વાષ્ટ્રો વિશ્વરૂપાત્વાષ્ટ્રાદ્
 વિશ્વરૂપસ્ત્વાષ્ટ્રોડશ્ચિભ્યામશ્ચિનૌ દધીચ આથર્વણાદ્
 દધ્યડ્કાથર્વણોડથર્વણો દૈવાદથર્વા દૈવો મૃત્યોઃ
 પ્રાધ્વ ✨ સનાન્ મૃત્યુઃ પ્રાધ્વ ✨ સનઃ પ્રધ્વ ✨ સનાત્
 પ્રધ્વ ✨ સન એકર્ષઃ એકર્ષિર્વિપ્રચિત્તેર્વિપ્રચિત્તિર્વ્યજેર્વ્યષ્ટિઃ
 સનારોઃ સનારુઃ સનાતનાત્ સનાતનઃ સનગાત્ સનગઃ પરમેષ્ઠિનઃ
 પરમેષ્ઠી બ્રહ્માણો બ્રહ્મ સ્વયમ્ભુ બ્રહ્માણે નમઃ ॥ ૩ ॥

ઇતિ ષષ્ઠે બ્રાહ્મણમ્ ॥

॥ ઇતિ બૃહદારણ્યકોપનિષદિ દ્વિતીયોડધ્યાયઃ ॥

અથ તૃતીયોડધ્યાયઃ ॥

અથ પ્રથમં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [III.i.1]

ૐ જનકો હ વૈદેહો બહુદક્ષિણેન યજ્ઞેનેજે । તત્ર હ કુરુપગ્ન્યાવાનાં
બ્રાહ્મણા અભિસમેતા બભૂવુસ્તસ્ય હ જનકસ્ય વૈદેહસ્ય વિજિજ્ઞાસા
બભૂવ કઃ સ્વિદેષાં બ્રાહ્મણાનામનૂયાનતમ ઇતિ । સ હ ગવા ५
સહસ્રમવરુરોઘ દશદશ પાદા એકૈકસ્યાઃ શુઙ્ગયોરાબદ્ધા બભૂવુઃ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [III.i.2]

તાન્હોવાચ બ્રાહ્મણા ભગવન્તો યો વો બ્રહ્મિષ્ઠઃ સ એતા ગા
ઉદજતામિતિ । તે હ બ્રાહ્મણા ન દધૃષુરથ હ યાજ્ઞવલ્ક્યઃ સ્વમેવ
બ્રહ્મચારિણમુવાચૈતાઃ સૌમ્યોદજ સામન્નવાઽ ઇતિ । તા હોદાચકાર ।
તે હ બ્રાહ્મણાશ્ચુક્રુધુઃ કથં નુ નો બ્રહ્મિષ્ઠો બ્રુવીતેત્યથ હ
જનકસ્ય વૈદેહસ્ય હોતાઽશ્વલો બભૂવ । સ હૈન પપ્રચ્છ ત્વં
નુ ખલુ નો યાજ્ઞવલ્ક્ય બ્રહ્મિષ્ઠોઽસીઽ ઇતિ । સ હોવાચ નમો વયં
બ્રહ્મિષ્ઠાય કુર્મો ગોકામા એવ વચ ५ સ્મ ઇતિ । ત ५ હ તત એવ
પ્રષ્ટું દષ્ટ્રે હોતાઽશ્વલઃ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [III.i.3]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ યદિદ ५ સર્વ મૃત્યુનાઽઽમ ५, સર્વ
મૃત્યુનાઽભિપત્રં કેન યજમાનો મૃત્યોરાસિમિતિમુચ્યત ઇતિ ।
હોત્રત્વિજાઽઇના વાચા વાગ્વૈ યજ્ઞસ્ય હોતા । તથૈયં વાક્ સોઽયમગ્નિઃ
સ હોતા સા મુક્તિઃ સાઽતિમુક્તિઃ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [III.i.4]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ યદિદ ५ સર્વમહોરાત્રાભ્યામામ ५,
સર્વમહોરાત્રાભ્યામભિપત્રં કેન યજમાનોઽહોરાત્રયોરાસિમિતિમુચ્યત
ઇત્યધ્વર્યુણાત્વિજા ચક્ષુષાઽઽદિત્યેન ચક્ષુર્વૈ
યજ્ઞસ્યાધ્વર્યુસ્તદિદિદં ચક્ષુઃ સોઽસાવાદિત્યઃ સોઽધ્વર્યુઃ સા
મુક્તિઃ સાઽતિમુક્તિઃ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [III.i.5]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ યદિદ ५ સર્વ
પૂર્વપક્ષાપરપક્ષાભ્યામામ ५, સર્વ
પૂર્વપક્ષાપરપક્ષાભ્યામભિપત્રં કેન યજમાનઃ
પૂર્વપક્ષાપરપક્ષયોરાસિમિતિમુચ્યત ઇત્યુદ્ગાત્રત્વિજા વાયુના પ્રાણેન
પ્રાણો વૈ યજ્ઞસ્યોદ્ગાતા । તદ્યોઽયં પ્રાણઃ સ વાયુઃ સ ઉદ્ગાતા સા મુક્તિઃ

સાડતિમુક્તિઃ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [III.i.6]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ યદિદમન્તરિક્ષમનારમ્બણમિવ કેનાડડકમેન
યજમાનઃ સ્વર્ગ લોકમાક્રમત ઇતિ બ્રહ્મણર્ત્વિજા મનસા ચન્દ્રેણ
મનો વૈ યજ્ઞસ્ય બ્રહ્મા । તદ્યદિદં મનઃ સોડસૌ ચન્દ્રઃ સ બ્રહ્મા
સા મુક્તિઃ સાતિમુક્તિરિત્યતિમોક્ષા અથ સમ્પદઃ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [III.i.7]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ કતિભિરયમદ્યર્ગિર્ભોતાસ્મિન્યજ્ઞે કરિષ્યતીતિ ।
તિસુભિરિતિ । કતમાસ્તાસ્તિસ્ર ઇતિ । પુરોનુવાક્યા ચ યાજ્યા ચ શસ્યૈવ
તૃતીયા । કિં તાભિર્જયતીતિ । યત્ કિચ્ચેદં પ્રાણભૃદિતિ ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [III.i.8]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ કત્યયમદ્યાધ્યર્ચુરસ્મિન્યજ્ઞ આહુતીર્હોષ્યતીતિ ।
તિસ્ર ઇતિ । કતમાસ્તાસ્તિસ્ર ઇતિ । યા હુતા ઉજ્જવલન્તિ યા હુતા અતિનેદન્તે યા
હુતા અધિશેરતે । કિં તાભિર્જયતીતિ । યા હુતા ઉજ્જવલન્તિ દેવલોકમેવ
તાભિર્જયતિ દીપ્યત ઇવ હિ દેવલોકો । યા હુતા અતિનેદન્તે પિતૃલોકમેવ
તાભિર્જયત્યતીવ હિ પિતૃલોકો । યા હુતા અધિશેરતે મનુષ્યલોકમેવ
તાભિર્જયત્યધ ઇવ હિ મનુષ્યલોકઃ ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર ૯ [III.i.9]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ કતિભિરયમદ્ય બ્રહ્મા યજ્ઞં દક્ષિણતો
દેવતાભિર્ગોપાયતીત્યેકયેતિ । કતમા સૈકેતિ । મન એવેત્યનન્તં વૈ
મનો ંઅન્તા વિશ્વે દેવા અનન્તમેવ સ તેન લોકં જયતિ ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [III.i.10]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ કત્યયમદ્યોદ્રાતાડસ્મિન્યજ્ઞે સ્તોત્રિયાઃ સ્તોષ્યતીતિ ।
તિસ્ર ઇતિ । કતમાસ્તાસ્તિસ્ર ઇતિ । પુરોનુવાક્યા ચ યાજ્યા ચ શસ્યૈવ
તૃતીયા કતમાસ્તા યા અધ્યાત્મમિતિ । પ્રાણ એવ પુરોનુવાક્યાડપાનો યાજ્યા
વ્યાનઃ શસ્યા । કિં તાભિર્જયતીતિ । પૃથિવીલોકમેવ પુરોનુવાક્યાચ
જયત્યન્તરિક્ષલોકં યાજ્યયા ધુલોકં ૨ શસ્યયા તતો હ હોતાડશ્વલ
ઉપરરામ ॥ ૧૦ ॥

ઇતિ પ્રથમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ દ્વિતીય બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [III.ii.1]

અથ હૈનં જાસ્ત્વાસ્વ આર્તભાગઃ પપ્રચ્છ । યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ
કતિ ગ્રહાઃ કત્યતિગ્રહા ઇત્યષ્ટૌ ગ્રહા અષ્ટાવતિગ્રહા ઇતિ યે તેડષ્ટૌ
ગ્રહા અષ્ટાવતિગ્રહાઃ કતમે ત ઇતિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [III.ii.2]

પ્રાણો વૈ ગ્રહઃ । સોડપાનેનાતિગ્રાહેણ ગૃહીતોડપાનેન હિ
ગન્ધાઞ્જિઘ્ઘતિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [III.ii.3]

વાગ્વૈ ગ્રહઃ । સ નામ્નાતિગ્રાહેણ ગૃહીતો વાચા હિ નામાન્યભિવદતિ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [III.ii.4]

જિહ્વા વૈ ગ્રહઃ । સ રસેનાતિગ્રાહેણ ગૃહીતો જિહ્વા હિ રસાન્વિજનાતિ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [III.ii.5]

ચક્ષુર્વૈ ગ્રહઃ । સ રૂપેણાતિગ્રાહેણ ગૃહીતશ્ચક્ષુષા હિ રૂપાણિ
પશ્યતિ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [III.ii.6]

શ્રોત્રં વૈ ગ્રહઃ । સ શબ્દેનાતિગ્રાહેણ ગૃહીતઃ શ્રોત્રેણ હિ
શબ્દાઞ્શૃણોતિ ।

મન્ત્ર ૭ [III.ii.7]

મનો વૈ ગ્રહઃ । સ કામેનાતિગ્રાહેણ ગૃહીતો મનસા હિ કામાન્કામયતે ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [III.ii.8]

હસ્તૌ વૈ ગ્રહઃ । સ કર્મણાડતિગ્રાહેણ ગૃહીતો હસ્તાભ્યાં ✎ હિ
કર્મ કરોતિ ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર ૯ [III.ii.9]

ત્વગ્વૈ ગ્રહઃ । સ સ્પર્શનાતિગ્રાહેણ ગૃહીતસ્ત્વચા હિ સ્પર્શાન્વેદયત ।
ઇત્યેતેડષ્ટૌ ગ્રહા અષ્ટાવતિગ્રહાઃ ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [III.ii.10]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ યદિદં ✎ સર્વં મૃત્યોરન્ત્રં કા સ્વિત્સા દેવતા
યસ્યા મૃત્યુરન્નમિત્યગ્નિર્વૈ મૃત્યુઃ સોડપામન્ત્રમપ પુનર્મૃત્યું

જયતિ ॥ ૧૦ ॥

મન્ત્ર ૧૧ [III.ii.11]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ યત્રાયં પુરુષો મિચત ઉદસ્માત્રાણાઃ
કામન્ત્યહોઽ નેતિ નેતિ હોવાચ યાજ્ઞવલ્ક્યોઽન્વૈ સમવનીયન્તે સ
ઉચ્ચવયત્યાધ્માયતિ આધ્માતો મૃતઃ શેતે ॥ ૧૧ ॥

મન્ત્ર ૧૨ [III.ii.12]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ યત્રાયં પુરુષો મિચતે હિમેનં ન જહાતીતિ ।
નામેત્યનન્તં વૈ નામાનન્તા વિશ્વે દેવા અનન્તમેવ સ તેન લોકં જયતિ ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [III.ii.13]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ યત્રાસ્ય પુરુષસ્ય મૃતસ્થાગ્નિં વાગાયેતિ વાતં
પ્રાણશ્ચક્ષુરાદિત્યં મનશ્ચન્દ્રં દિશઃ શ્રોત્રં પૃથિવી ॐ
શરીરમાકાશમાત્મૌષધીર્લોમાનિ વનસ્પતીન્કેશા અપ્સુ લોહિતં ચ
રેતશ્ચ નિધીયતે ક્વાયં તદા પુરુષો ભવતીત્યહર સૌમ્ય હસ્તં
આર્તભાગેતિ હોવાઽઽયાવામેવૈતસ્ય વેદિષ્યાવો ન નાવેતત્સજન ઇતિ । તૌ
હોત્કમ્ય મન્ત્રયાં ચક્રાતે તૌ હ યદૂચતુઃ કર્મ હૈવ તદૂચતુરથ
હ યત્પ્રશ ॐ સતુઃ કર્મ હૈવ તત્ પ્રશ ॐ સતુઃ પુણ્યો વૈ પુણ્યેન
કર્મણા ભવતિ પાપઃ પાપેનેતિ । તતો હ જારત્કારવ આર્તભાગ ઉપરરામ ॥ ૧૩ ॥

ઇતિ દ્વિતીયં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ તૃતીયં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [III.iii.1]

અથ હૈનં ભુજ્યુર્લાહ્યાયનિઃ પપ્રચ્છ । યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ
હોવાચ મદ્રેષુ ચરકાઃ પર્યવ્રજામ તે પતગ્ચલસ્ય કાપ્યસ્ય
ગૃહાનૈમ । તસ્થાઽઽસીદ્ દુહિતા ગન્ધર્વગૃહીતા તમપૃચ્છામ
કોઽસીતિ । સોઽબ્રવીત્ સુધન્વાઽઽગિરસ ઇતિ । તં યદા
લોકાનામન્તાનપૃચ્છામાથૈતદથૈનમબ્રૂમ ક્વ પારિક્ષિતા અભવન્નિતિ
ક્વ પારિક્ષિતા અભવન્ સ ત્વા પૃચ્છામિ યાજ્ઞવલ્ક્ય ક્વ પારિક્ષિતા
અભવન્નિતિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [III.iii.2]

સ હોવાચોવાચ વૈ સોઽગચ્છન્વૈ તે તદ્ યત્રાશ્વમેધયાજિનો
ગચ્છન્તીતિ । ક્વ ન્વશ્વમેધયાજિનો ગચ્છન્તીતિ । દ્વાન્નિ ॐ શતં

वै देवस्थाङ्गान्यथ लोकस्तं समन्तं पृथिवी द्विस्तावत्पर्येति
 ता समन्तं पृथिवी द्विस्तावत्समुद्रः पर्येति । तधावती क्षुरस्य
 धारा यावद्वा मक्षिकायाः पत्रं तावानन्तरेणाऽऽकाशस्तान् एन्द्रः
 सुपर्णां भूत्वा वायवे प्रायच्छत् तान् वायुरात्मनि धित्वा तत्रागमयधत्
 अश्वमेधयाजिनोऽभवन्नित्येवमिव वै स वायुमेव प्रशशं स
 तस्माद्वायुरेव व्यष्टिर्वायुः समष्टिरप पुनर्मुक्त्युं जयति य अेवं
 वेद । ततो ऽ भुज्युर्वाङ्मयायनिरुपरराम ॥ २ ॥

इति तृतीयं ब्राह्मणम् ॥

अथ यतुर्थं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [III.iv.1]

अथ छैनमूषस्तश्चाङ्गायणः पप्रच्छ । याज्ञवल्क्येति ङोवाच
 यत्साक्षादपरोक्षाद्ब्रह्म य आत्मा सर्वान्तरस्तं मे व्यायक्ष्वेत्येष त
 आत्मा सर्वान्तरः । क्तमो याज्ञवल्क्य सर्वान्तरो । यः प्राणेन प्राणिति
 स त आत्मा सर्वान्तरो योऽपानेनापानिति स त आत्मा सर्वान्तरो यो व्यानेन
 व्यानिति स त आत्मा सर्वान्तरो य उदानेनोदानिति स त आत्मा सर्वान्तर
 अेष त आत्मा सर्वान्तरः ॥ १ ॥

मन्त्र २ [III.iv.2]

स ङोवायोषस्तश्चाङ्गायणः यथा विब्रूयादसौ गौरसावश्च
 इत्येवमेवैतद्व्यपदिष्टं भवति । यदेव साक्षादपरोक्षाद् ब्रह्म
 य आत्मा सर्वान्तरः तं मे व्यायक्ष्वेति । अेष त आत्मा सर्वान्तरः ।
 क्तमो याज्ञवल्क्य सर्वान्तरो । न दृष्टेर्द्रष्टारं पश्येर्न श्रुतेः
 श्रोतारं शृणुया न मतेर्भन्तारं मन्वीथा न विज्ञातेर्विज्ञातारं
 विजानीया अेष त आत्मा सर्वान्तरोऽतोऽन्यदार्तं ततो ङोषस्तस्याङ्गायण
 उपरराम ॥ २ ॥

इति यतुर्थं ब्राह्मणम् ॥

अथ पञ्चमं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [III.v.1]

अथ छैनं कडोलः कौषीतकेयः पप्रच्छ पप्रच्छ याज्ञवल्क्येति
 ङोवाच यदेव साक्षादपरोक्षाद्ब्रह्म य आत्मा सर्वान्तरस्तं मे
 व्यायक्ष्वेत्येष त आत्मा सर्वान्तरः । क्तमो याज्ञवल्क्य सर्वान्तरो ।

યોડશનાયાપિપાસે શોક મોહ જરાં મૃત્યુમત્યેત્યેત વૈ તમાત્માનં
 વિદિત્વા બ્રાહ્મણાઃ પુત્રૈષણાયાશ્ચ વિતૈષણાયાશ્ચ લોકૈષણાયાશ્ચ
 વ્યુત્યાયાથ ભિક્ષાચર્યં ચરન્તિ । યા હ્યેવ પુત્રૈષણા સા વિતૈષણા
 યા વિતૈષણા સા લોકૈષણોભે હ્યેતે એષણે એવ ભવતસ્તસ્માદ્બ્રાહ્મણઃ
 પારિડત્યં નિર્વિદ્ય બાલ્યેન તિષ્ઠાસેત્ । બાલ્યં ચ પારિડત્યં ચ
 નિર્વિદ્યાથ મુનિરમૌનં ચ મૌનં ચ નિર્વિદ્યાથ બ્રાહ્મણઃ । સ
 બ્રાહ્મણઃ કેન સ્યાદ્ યેન સ્યાત્ તેનેદૃશ એવાતોડન્યદાર્તમ્ । ય એવં
 વેદ એવાતોડન્યદાર્તમ્ । તતો હ કહોલઃ કૌષીતકેચ ઉપરરામ ॥ ૧ ॥
 ઇતિ પચ્ચમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ ષષ્ઠં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [III.vi.1]

અથ હૈનં ગાર્ગી વાયકનવી પપ્રચ્છ યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ
 યદિદદ્ સર્વમખ્સ્વોતં ચ પ્રોતં ચ કસ્મિન્નુ ખલ્વાપ
 ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેતિ । વાયૌ ગાર્ગીતિ । કસ્મિન્નુ ખલુ વાયુરોતશ્ચ
 પ્રોતશ્ચેત્યન્તરિક્ષલોકેષુ ગાર્ગીતિ । કસ્મિન્નુ ખલ્વન્તરિક્ષલોકા
 ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેતિ । ગન્ધર્વલોકેષુ ગાર્ગીતિ । કસ્મિન્નુ ગન્ધર્વલોકા
 ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેત્યાદિત્યલોકેષુ ગાર્ગીતિ । કસ્મિન્નુ ખલ્વાદિત્યલોકા
 ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેતિ । ચન્દ્રલોકેષુ ગાર્ગીતિ । કસ્મિન્નુ ખલુ
 ચન્દ્રલોકા ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેતિ । નક્ષત્રલોકેષુ ગાર્ગીતિ । કસ્મિન્નુ
 ખલુ નક્ષત્રલોકા ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેતિ । દેવલોકેષુ ગાર્ગીતિ ।
 કસ્મિન્નુ ખલુ દેવલોકા ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેતિ ઇન્દ્રલોકેષુ ગાર્ગીતિ ।
 કસ્મિન્નુ ખલ્વિન્દ્રલોકા ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેતિ । પ્રજાપતિલોકેષુ
 ગાર્ગીતિ । કસ્મિન્નુ ખલુ પ્રજાપતિલોકા ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેતિ ।
 બ્રહ્મલોકેષુ ગાર્ગીતિ । કસ્મિન્નુ ખલુ બ્રહ્મલોકા ઓતાશ્ચ પ્રોતાશ્ચેતિ ।
 સ હોવાચ ગાર્ગિ માતિપ્રાક્ષીર્મા તે મૂર્ધા વ્યપમદનતિપ્રશ્ચાં
 વૈ દેવતામતિપૃચ્છસિ । ગાર્ગિ માડતિપ્રાક્ષીરિતિ । તતો હ ગાર્ગી
 વાયકનવ્યુપરરામ ॥ ૧ ॥

ઇતિ ષષ્ઠં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ સપ્તમં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [III.vii.1]

अथ छैनमूद्दालक आरुणिः पप्रथ्य याज्ञवल्क्येति
 डोवाय मद्रेष्ववसाम पतञ्जलस्य काप्यस्य गृहेषु
 यज्ञमधीयानास्तस्याऽऽसीद्भार्या गन्धर्वगृहीता । तमपृच्छाम
 कोऽसीति । सोऽब्रवीत् कबन्ध आथर्वण इति । सोऽब्रवीत्पतञ्जलं
 काप्यं याज्ञिकां ✽श्च वेत्थ नु त्वं काप्य तत्सूत्रं येनायं
 य लोकः परश्च लोकः सर्वाणि य भूतानि सन्दृष्यानि
 भवन्तीति । सोऽब्रवीत्पतञ्जलः काप्यो नाहं तद् भगवन् वेदेति ।
 सोऽब्रवीत् पतञ्जलं काप्यं याज्ञिकां ✽श्चः वेत्थ नु त्वं काप्य
 तमन्तर्यामिणं य इमं य लोकं परं य लोकं ✽ सर्वाणि य भूतानि
 योऽन्तरो यमयतीति । सोऽब्रवीत् पतञ्जलः काप्यो नाहं तं भगवन्
 वेदेति । सोऽब्रवीत् पतञ्जलं काप्यं याज्ञिकां ✽श्च यो वै तत्
 काप्य सूत्रं विधातं यान्तर्यामिणमिति स ब्रह्मवित् स लोकवित् स
 देववित् स वेदवित् स भूतवित् स आत्मवित् स सर्वविदिति तेभ्योऽब्रवीत्
 तदहं वेद । तथ्येत्त्वं याज्ञवल्क्य सूत्रमविद्वा ✽स्तं
 यान्तर्यामिणं ब्रह्मगवीरुदृशसे मूर्धा ते विपतिष्यतीति । वेद वा अहं
 गौतम तत्सूत्रं तं यान्तर्यामिणमिति । यो वा इदं कश्चिद्भूयात् वेद
 वेदेति । यथा वेत्थ तथा ब्रूहीति ॥ १ ॥

मन्त्र २ [III.vii.2]

स डोवाय वायुर्वे गौतम तत्सूत्रं वायुना वै गौतम सूत्रेणायं
 य लोकः परश्च लोकः सर्वाणि य भूतानि सन्दृष्यानि भवन्ति ।
 तस्माद्गौतम पुरुषं प्रेतमाहुर्व्यस्र ✽सिषतास्याऽगानीति
 वायुना छि गौतम सूत्रेण संदृष्यानि भवन्तीत्येवमेवैतद्
 याज्ञवल्क्यान्तर्यामिणं ब्रूहीति ॥ २ ॥

मन्त्र ३ [III.vii.3]

यः पृथिव्यां तिष्ठन्पृथिव्या अन्तरो यं पृथिवी न वेद
 यस्य पृथिवी शरीरं यः पृथिवीमन्तरो यमयत्येष त
 आत्माऽन्तर्याम्यमृतः ॥ ३ ॥

मन्त्र ४ [III.vii.4]

योऽप्सु तिष्ठन्नदृभ्योऽन्तरो यमापो न विदुः यस्यापः शरीरं
 योऽपोऽन्तरो यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः ॥ ४ ॥

मन्त्र ५ [III.vii.5]

योऽग्नौ तिष्ठन्नग्नोरन्तरो यमग्निं वेद यस्याग्निः शरीरं
योऽग्निमन्तरो यमयति ओष त आत्मान्तर्याम्यमृतः ॥ ५ ॥

मन्त्र ६ [III.vii.6]

योऽन्तरिक्षे तिष्ठन्नन्तरिक्षादन्तरो यमन्तरिक्षं न वेद
यस्यान्तरिक्षं शरीरं योऽन्तरिक्षमन्तरो यमयत्येष त
आत्माऽन्तर्याम्यमृतः ॥ ६ ॥

मन्त्र ७ [III.vii.7]

यो वायौ तिष्ठन्वायोरन्तरो यं वायुर्न वेद यस्य वायुः शरीरं यो
वायुमन्तरो यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः ॥ ७ ॥

मन्त्र ८ [III.vii.8]

यो द्विवि तिष्ठन्दिवोऽन्तरो यं द्यौर्न वेद यस्य द्यौः शरीरं यो
द्विवमन्तरो यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः ॥ ८ ॥

मन्त्र ९ [III.vii.9]

य आदित्ये तिष्ठन्नादित्यादन्तरो यमादित्यो न वेद यस्याऽऽदित्यः
शरीरं य आदित्यमन्तरो यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः ॥ ९ ॥

मन्त्र १० [III.vii.10]

यो दिक्षु तिष्ठन्दिग्भ्योऽन्तरो यं दिशो न विदुर्यस्य दिशः शरीरं
यो दिशोऽन्तरो यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः ॥ १० ॥

मन्त्र ११ [III.vii.11]

यश्चन्द्रतारके तिष्ठं चन्द्रतारकादन्तरो यं चन्द्रतारकं
न वेद यस्य चन्द्रतारकं शरीरं यश्चन्द्रतारकमन्तरो
यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः ॥ ११ ॥

मन्त्र १२ [III.vii.12]

य आकाशे तिष्ठन्नाकाशादन्तरो यमाकाशो न वेद यस्याऽऽकाशः
शरीरं य आकाशमन्तरो यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः ॥ १२ ॥

मन्त्र १३ [III.vii.13]

यस्तमसि तिष्ठं स्तमसोऽन्तरो यं तमो न वेद यस्य तमः
शरीरं यस्तमोऽन्तरो यमयत्येष त आत्मान्तर्याम्यमृतः ॥ १३ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [III.vii.14]

યસ્તેજસિ તિષ્ઠ સ્તેજસોઽન્તરો યં તેજો ન વેદ યસ્ય તેજઃ શરીરં
યસ્તેજોઽન્તરો યમયત્સ્ય ઓષ ત આત્માઽન્તર્યામ્યમૃત ઇત્યધિદૈવતં
અથાધિભૂતમ્ ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [III.vii.15]

યઃ સર્વેષુ ભૂતેષુ તિષ્ઠ-સર્વેભ્યો ભૂતેભ્યોઽન્તરો ય સર્વાણિ
ભૂતાનિ ન વિદ્યુર્યસ્ય સર્વાણિ ભુતાનિ શરીરં યઃ સર્વાણિ ભૂતાન્યન્તરો
યમયત્યેષ ત આત્માઽન્તર્યામ્યમૃત ઇત્યધિભૂતમથાધ્યાત્મમ્ ॥ ૧૫ ॥

મન્ત્ર ૧૬ [III.vii.16]

યઃ પ્રાણો તિષ્ઠન્પ્રાણાદન્તરો યં પ્રાણો ન વેદ યસ્ય પ્રાણઃ શરીરં
યઃ પ્રાણમન્તરો યમયત્યેષ ત આત્માઽન્તર્યામ્યમૃતઃ ॥ ૧૬ ॥

મન્ત્ર ૧૭ [III.vii.17]

યો વાયિ તિષ્ઠન્વાયોઽન્તરો યં વાડુન વેદ યસ્ય વાડુ શરીરં યો
વાચમન્તરો યમયત્યેષ ત આત્માઽન્તર્યામ્યમૃતઃ ॥ ૧૭ ॥

મન્ત્ર ૧૮ [III.vii.18]

યશ્ચક્ષુષિ તિષ્ઠ સ્ચક્ષુષોઽન્તરો યં ચક્ષુર્ન
વેદ યસ્ય ચક્ષુઃ શરીરં યશ્ચક્ષુરન્તરો યમયત્યેષ ત
આત્માઽન્તર્યામ્યમૃતઃ ॥ ૧૮ ॥

મન્ત્ર ૧૯ [III.vii.19]

યઃ શ્રોત્રે તિષ્ઠન્શ્રોત્રાદન્તરો યં શ્રોત્રં ન વેદ
યસ્ય શ્રોત્રં શરીરં યઃ શ્રોત્રમન્તરો યમયત્સ્ય ઓષ ત
આત્માઽન્તર્યામ્યમૃતઃ ॥ ૧૯ ॥

મન્ત્ર ૨૦ [III.vii.20]

યો મનસિ તિષ્ઠન્મનસોઽન્તરો યં મનો ન વેદ યસ્ય મનઃ શરીરં
યો મનોઽન્તરો યમયત્યેષ ત આત્માઽન્તર્યામ્યમૃતઃ ॥ ૨૦ ॥

મન્ત્ર ૨૧ [III.vii.21]

યસ્ત્વચિ તિષ્ઠ સ્ત્વચોઽન્તરો યં ત્વડુન વેદ યસ્ય ત્વડુ શરીરં
યસ્ત્વચમન્તરો યમયત્યેષ ત આત્માઽન્તર્યામ્યમૃતઃ ॥ ૨૧ ॥

મન્ત્ર ૨૨ [III.vii.22]

યો વિજ્ઞાને તિષ્ઠન્વિજ્ઞાનાદન્તરો ય ઋ વિજ્ઞાનં ન વેદ
 યસ્ય વિજ્ઞાન ઋ શરીરં યો વિજ્ઞાનમન્તરો યમયત્યેષ ત
 આત્માડન્તર્યામ્યમૃતઃ ॥ ૨૨ ॥

મન્ત્ર ૨૩ [III.vii.23]

યો રેતસિ તિષ્ઠન્ રેતસોડન્તરો ય ઋ રેતો ન વેદ યસ્ય રેતઃ
 શરીરં યો રેતોડન્તરો યમયત્યેષ ત આત્માડન્તર્યામ્યમૃતોડદૃષ્ટો
 દ્રષ્ટાડશ્રુતઃ શ્રોતાડમતો મન્તાડવિજ્ઞાતો વિજ્ઞાતા । નાન્યોડતોડસ્તિ
 દ્રષ્ટા નાન્યોડતોડસ્તિ શ્રોતા નાન્યોડતોડસ્તિ મન્તા નાન્યોડતોડસ્તિ
 વિજ્ઞાતૈષ ત આત્માડન્તર્યામ્યમૃતોડતોડન્યદાર્તં તતો હોદ્દાલક
 આરુણિરુપરરામ ॥ ૨૩ ॥

ઇતિ સમમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ અષ્ટમં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [III.viii.1]

અથ હ વાયકનવ્યુવાચ બ્રાહ્મણા ભગવન્તો હન્તાહમિમં દ્વૌ
 પ્રશ્નો પ્રક્ષ્યામિ તૌ યેન્મે વક્ષ્યતિ ન વૈ જાતુ યુષ્માકમિમં
 કશ્ચિદ્બ્રહ્મોદં જેતેતિ । પૃચ્છ ગાર્ગીતિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [III.viii.2]

સા હોવાચ્ચાહં વૈ ત્વા યાજ્ઞવલ્ક્ય યથા કાશ્યો વા વૈદેહો વોગ્રપુત્ર
 ઉજ્જયં ધનુરધિજયં કૃત્વા દ્વૌ બાણવન્તૌ સપત્નાતિવ્યાધિનૌ હસ્તે
 કૃત્વોપોત્તિષ્ઠેદેવમેવાહં ત્વા દ્વાભ્યાં પ્રશ્નાભ્યામુપોદસ્થામ્ ।
 તૌ મે બ્રૂહીતિ । પૃચ્છ ગાર્ગીતિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [III.viii.3]

સા હોવાચ યદૂર્ધ્વં યાજ્ઞવલ્ક્ય દિવો યદવાક્યૃથિવ્યા યદન્તરા
 ધાવાપૃથિવી ઇમે યદ્ભૂતં ચ ભવચ્ચ ભવિષ્યચ્ચેત્યાચક્ષતે
 કસ્મિં ઋ સ્તદીતં ચ પ્રોતં ચેતિ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [III.viii.4]

સ હોવાચ યદૂર્ધ્વં ગાર્ગિ દિવો યદવાક્યૃથિવ્યા યદન્તરા
 ધાવાપૃથિવી ઇમે યદ્ભૂતં ચ ભવચ્ચ ભવિષ્યચ્ચેત્યાચક્ષત
 આકાશે તદીતં ચ પ્રોતં ચેતિ ॥ ૪ ॥

मन्त्र ५ [III.viii.5]

सा ङोवाय नमस्तेऽस्तु याज्ञवल्क्य यो म अेतं व्यवोयोऽपरस्मै
धारयस्वेति । पृथ्ण गार्गीति ॥ ५ ॥

मन्त्र ६ [III.viii.6]

सा ङोवाय यद्दूर्ध्वं याज्ञवल्क्य द्विवो यदवाक् पृथिव्याः यदन्तरा
धावापृथिवी षमे यद्भूतं च भवस्य भविष्यत्येत्यायक्षते
आयक्षते कस्मिँ स्तदोतं च प्रोतं येति ॥ ६ ॥

मन्त्र ७ [III.viii.7]

स ङोवाय यद्दूर्ध्वं गार्गी द्विवो यदवाक्पृथिव्या यदन्तरा
धावापृथिवी षमे यद्भूतं च भवस्य भविष्यत्येत्यायक्षत
आकाश एव तदोतं च प्रोतं येति । कस्मिन्नु पल्वाकाश ओतश्च
प्रोतश्चेति ॥ ७ ॥

मन्त्र ८ [III.viii.8]

स ङोवायैतद्वै तदक्षरऽ गार्गी ब्राह्मण
अभिवदन्त्यस्थूलमनाएवद्वस्वमदीर्घमलोडितमस्नेहमश्यायमतमो-
ऽवाय्यनाकाशमसङ्गं अयक्षुष्कमश्रोत्रमवाग्
अमनोऽतेजस्कमप्राणमभुषममात्रं अनन्तरमबाह्यं न तदश्राति
किं यन न तदश्राति कश्चन ॥ ८ ॥

मन्त्र ९ [III.viii.9]

अेतस्य वा अक्षरस्य प्रशासने गार्गी सूर्याचन्द्रमसौ विधृतौ
तिष्ठत अेतस्य वा अक्षरस्य प्रशासने गार्गी धावापृथिव्यौ
विधृते तिष्ठत अेतस्य वा अक्षरस्य प्रशासने गार्गी
निमेषा मुडूर्ता अडोरात्राण्यर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सरा षति
विधृतास्तिष्ठन्त्येतस्य वा अक्षरस्य प्रशासने गार्गी प्राय्योऽन्या
नधः स्थन्तन्ते श्वेतेभ्यः पर्वतेभ्यः प्रतीच्योऽन्या यां यां
य दिशमन्वेतस्य वा अक्षरस्य प्रशासने गार्गी ददतो मनुष्याः
प्रशँ सन्ति यजमानं देवा दर्वी पितरोऽन्वायत्तः ॥ ९ ॥

मन्त्र १० [III.viii.10]

यो वा अेतदक्षरं गार्ग्यविदित्वाऽस्मिँ ल्लोके जुडोति यजते
तपस्तप्यते बडूनि वर्षसडस्राण्यन्तवदेवास्य तद्भवति लोको भवति

યો વા એતદક્ષરં ગાર્ગ્યવિદિત્વાડસ્માલ્લોકાત્પૈતિ સ કૃપણોડય ય
એતદક્ષરં ગાર્ગિ વિદિત્વાડસ્માલ્લોકાત્પૈતિ સ બ્રાહ્મણઃ ॥ ૧૦ ॥

મન્ત્ર ૧૧ [III.viii.11]

તદ્વા એતદક્ષરં ગાર્ગ્યદૃષ્ટં દ્રષ્ટશ્રુતં શ્રોત્રમતં
મન્ત્રવિજ્ઞાતં વિજ્ઞાતુ નાન્યદતોડસ્તિ દ્રષ્ટ નાન્યદતોડસ્તિ
શ્રોતુ નાન્યદતોડસ્તિ મન્તુ નાન્યદતોડસ્તિ વિજ્ઞાત્રેતસ્મિન્નુ
ખલ્વક્ષરે ગાર્ગ્યાકાશ ઓતશ્ચ પ્રોતશ્ચેતિ ॥ ૧૧ ॥

મન્ત્ર ૧૨ [III.viii.12]

સા ડોવાય બ્રાહ્મણા ભગવન્તસ્તદેવ બહુ મન્યેધ્વં યદસ્માન્નમસ્કારેણ
મુચ્યેધ્વં ન વૈ જાતુ યુષ્માકમિમં કશ્ચિદ્બ્રાહ્મોઘં જેતેતિ તતો હ
વાચકનવ્યુપરરામ ॥ ૧૨ ॥

ઇત્યષ્ટમં બ્રાહ્મણામ્ ॥

અથ નવમં બ્રાહ્મણામ્ ।

મન્ત્ર ૧ [III.ix.1]

અથ હૈનં વિદગ્ધઃ શાકલ્યઃ પપ્રચ્છ કતિ દેવા યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ ।
સ હૈતયૈવ નિવિદા પ્રતિપેદે યાવન્તો વૈશ્વદેવસ્ય નિવિદ્યુચ્યન્તે
ત્રયશ્ચ ત્રી ય શતા ત્રયશ્ચ ત્રી ય સહસ્રેત્યોમિતિ ડોવાય કત્યેવ
દેવા યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ । ત્રયસ્ત્રિં શદિત્યોમિતિ ડોવાય । કત્યેવ દેવા
યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ । ષડિત્યોમિતિ ડોવાય । કત્યેવ દેવા યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ ।
ત્રય ઇત્યોમિતિ ડોવાય । કત્યેવ દેવા યાજ્ઞવલ્ક્યેત્યદ્વાવિત્યોમિતિ ડોવાય ।
કત્યેવ દેવા યાજ્ઞવલ્ક્યેત્યધ્ધર્ધ ઇત્યોમિતિ ડોવાય । કત્યેવ દેવા
યાજ્ઞવલ્ક્યેત્યેક ઇત્યોમિતિ ડોવાય । કતમે તે ત્રયશ્ચ ત્રી ય શતા
ત્રયશ્ચ ત્રી ય સહસ્રેતિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [III.ix.2]

સ ડોવાય મહિમાન એવૈષામેતે ત્રયસ્ત્રિં શત્ત્યેવ દેવા ઇતિ કતમે
તે ત્રયસ્ત્રિં શદિત્યષ્ટૌ વસવ એકાદશ રુદ્રા દ્વાદશાડડદિત્યાસ્તે
એકત્રિં શદિન્દ્રશ્ચૈવ પ્રજાપતિશ્ચ ત્રયસ્ત્રિં શાવિતિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [III.ix.3]

કતમે વસવ ઇત્યગ્નિશ્ચ પૃથિવી ય વાયુશ્ચાન્તરિક્ષં
યાડડદિત્યશ્ચ ઘૌશ્ચ ચન્દ્રમાશ્ચ નક્ષત્રાણિ ચૈતે વસવ

એતેષુ હીદં વસુ સર્વં હિતમિતિ તસ્માદ્દસવ ઇતિ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [III.ix.4]

કતમે રુદ્રા ઇતિ । દશમે પુરુષે પ્રાણા આત્મૈકાદશસ્તે
યદાઽસ્માચ્છરીરાન્મર્ત્યાદ્દુલ્કામન્ત્યથ રોદયન્તિ તદ્ધદ્રોદયન્તિ
તસ્માદ્દુદ્રા ઇતિ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [III.ix.5]

કતમ આદિત્યા ઇતિ । દ્વાદશ વૈ માસાઃ સંવત્સરસ્યૈત આદિત્યા એતે
હીદં સર્વમાદદાના યન્તિ તે ચદિદં સર્વમાદદાના યન્તિ
તસ્માદાદિત્યા ઇતિ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [III.ix.6]

કતમ ઇન્દ્રઃ કતમઃ પ્રજાપતિરિતિ । સ્તનચિત્તુરેવેન્દ્રો યજ્ઞઃ
પ્રજાપતિરિતિ । કતમઃ સ્તનચિત્તુરિત્યશનિરિતિ । કતમો યજ્ઞ ઇતિ ।
પશવ ઇતિ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [III.ix.7]

કતમે ષડિત્યગ્નિશ્ચ પૃથિવી ચ વાયુશ્ચાન્તરિક્ષં
ચાઽઽદિત્યશ્ચ ઘૌશ્ચૈતે ષડ્ એતે હીદં સર્વં ષડિતિ ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [III.ix.8]

કતમે તે ત્રયો દેવા ઇતિ ઇમ એવ ત્રયો લોકા એષુ હીમે સર્વે દેવા ઇતિ ।
કતમૌ તૌ દ્વૌ દેવાવિત્યન્નં ચૈવ પ્રાણશ્ચેતિ । કતમોઽધ્ધર્ધ
ઇતિ । ચોઽયં પવત ઇતિ ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર ૯ [III.ix.9]

તદાહુર્યદયમેક એવ એક ઇવૈવ પવતે । આથ કથમધ્ધર્ધ ઇતિ ।
યદસ્મિન્નિદં સર્વમધ્યાર્ણોત્ તેનાધ્ધર્ધ ઇતિ । કતમ એકો દેવ
ઇતિ । પ્રાણ ઇતિ સ બ્રહ્મ ત્યદિત્યાચક્ષતે ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [III.ix.10]

પૃથિવ્યેવ યસ્યાઽઽયતનમગ્નિર્લોકો મનો જ્યોતિર્યો વૈ તં પુરુષં
વિદ્યાન્સર્વસ્યાઽઽત્મનઃ પરાયણં, પરાયણં સ વૈ વેદિતા સ્યાદ્
ચાજ્ઞવલ્ક્ય । વેદ વા અહં તં પુરુષં સર્વસ્યાઽઽત્મનઃ પરાયણં
યમાત્ય ચ એવાય શારીરઃ પુરુષઃ સ એષ । વદૈવ શાકલ્ય
તસ્ય કા દેવતેત્યમૃતમિતિ હોવાચ ॥ ૧૦ ॥

મન્ત્ર ૧૧ [III.ix.11]

કામ એવ યસ્યાડડયતનં હૃદયં લોકો મનો જ્યોતિર્યો વૈ તં પુરુષં વિદ્યાત્સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં, સ વૈ વેદિતા સ્યાદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય । વેદ વા અહં તં પુરુષં સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં યમાત્ય ય એવાયં કામમયઃ પુરુષઃ સ એષ વદૈવ શાકલ્ય તસ્ય કા દેવતેતિ । સ્ત્રિય ઇતિ હોવાય ॥ ૧૧ ॥

મન્ત્ર ૧૨ [III.ix.12]

રૂપાણ્યેવ યસ્યાડડયતનં ચક્ષુર્લોકો મનો જ્યોતિર્યો વૈ તં પુરુષં વિદ્યાત્સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં, સ વૈ વેદિતા સ્યાદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય । વેદ વા અહં તં પુરુષં સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં યમાત્ય ય એવાસાવાદિત્યે પુરુષઃ સ એષ વદૈવ શાકલ્ય તસ્ય કા દેવતેતિ । સત્યમિતિ હોવાય ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [III.ix.13]

આકાશ એવ યસ્યાડડયતનં શ્રોત્રં લોકો મનો જ્યોતિર્યો વૈ તં પુરુષં વિદ્યાત્સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં, સ વૈ વેદિતા સ્યાદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય । વેદ વા અહં તં પુરુષં સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં યમાત્ય ય એવાયં શ્રૌત્રઃ પ્રાતિશ્રુત્કઃ પુરુષઃ સ એષ વદૈવ શાકલ્ય તસ્ય કા દેવતેતિ । દિશ ઇતિ હોવાય ॥ ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [III.ix.14]

તમ એવ યસ્યાડડયતનં હૃદયં લોકો મનો જ્યોતિર્યો વૈ તં પુરુષં વિદ્યાત્સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં, સ વૈ વેદિતા સ્યાદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય । વેદ વા અહં તં પુરુષં સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં યમાત્ય ય એવાયં છાયામયઃ પુરુષઃ સ એષ વદૈવ શાકલ્ય તસ્ય કા દેવતેતિ । મૃત્યુરિતિ હોવાય ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [III.ix.15]

રૂપાણ્યેવ યસ્યાડડયતનં ચક્ષુર્લોકો મનો જ્યોતિર્યો વૈ તં પુરુષં વિદ્યાત્સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં, પરાયણં સ વૈ વેદિતા સ્યાદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય । વેદ વા અહં તં પુરુષં સર્વસ્યાડડત્મનઃ પરાયણં યમાત્ય ય એવાયમાદર્શો પુરુષઃ સ એષ વદૈવ શાકલ્ય તસ્ય કા

દેવતેત્યસુરિતિ હોવાચ ॥ ૧૫ ॥

મન્ત્ર ૧૬ [III.ix.16]

આપ એવ યસ્થાડડયતન ડૃદ્યં લોકો મનો જ્યોતિર્યો વૈ તં પુરુષં
વિદ્યાત્સર્વસ્થાડડત્મનઃ પરાયણ ડૃ, પરાયણં સ વૈ વેદિતા સ્યાદ્
યાજ્ઞવલ્ક્ય । વેદ વા અહં તં પુરુષ ડૃ સર્વસ્થાડડત્મનઃ પરાયણં
યમાત્ય ય એવાયમપ્સુ પુરુષઃ સ એષ વદૈવ શાકલ્ય તસ્ય કા દેવતેતિ ।
વરુણ ઇતિ હોવાચ ॥ ૧૬ ॥

મન્ત્ર ૧૭ [III.ix.17]

રેત એવ યસ્થાડડયતન ડૃદ્યં લોકો મનો જ્યોતિર્યો વૈ તં
પુરુષં વિદ્યાત્સર્વસ્થાડડત્મનઃ પરાયણ ડૃ, સ વૈ વેદિતા સ્યાદ્
યાજ્ઞવલ્ક્ય । વેદ વા અહં તં પુરુષ ડૃ સર્વસ્થાડડત્મનઃ પરાયણં
યમાત્ય ય એવાયં પુત્રમયઃ પુરુષઃ સ એષ વદૈવ શાકલ્ય તસ્ય
કા દેવતેતિ । પ્રજાપતિરિતિ હોવાચ ॥ ૧૭ ॥

મન્ત્ર ૧૮ [III.ix.18]

શાકલ્યેતિ હોવાચ યાજ્ઞવલ્ક્યસ્ત્વા ડૃ સ્વિદિમે બ્રાહ્મણા
અડ્ગારાવક્ષયણમક્રતાઽ ઇતિ ॥ ૧૮ ॥

મન્ત્ર ૧૯ [III.ix.19]

યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હોવાચ શાકલ્યો યદિદં કુરુપગ્ચાલાનાં
બ્રાહ્મણાનત્યવાદીઃ કિં બ્રહ્મ વિદ્વાનિતિ । દિશો વેદ સદેવાઃ સપ્રતિષ્ઠા
ઇતિ । યદિશો વેત્ય સદેવાઃ સપ્રતિષ્ઠાઃ ॥ ૧૯ ॥

મન્ત્ર ૨૦ [III.ix.20]

કિન્દેવતોડસ્યાં પ્રાચ્યાં દિશ્યસીત્યાદિત્યદેવત ઇતિ । સ
આદિત્યઃ કસ્મિન્પ્રતિષ્ઠિત ઇતિ । ચક્ષુષીતિ । કસ્મિન્નુ ચક્ષુઃ
પ્રતિષ્ઠિતમિતિ । રૂપેષ્વિતિ ચક્ષુષા હિ રૂપાણિ પશ્યતિ । કસ્મિન્નુ
રૂપાણિ પ્રતિષ્ઠિતાનીતિ । હૃદ્ય ઇતિ હોવાચ હૃદ્યેન હિ રૂપાણિ જાનાતિ
હૃદ્યે હ્યેવ રૂપાણિ પ્રતિષ્ઠિતાનિ ભવન્તીત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય ॥ ૨૦ ॥

મન્ત્ર ૨૧ [III.ix.21]

કિન્દેવતોડસ્યાં દક્ષિણાયાં દિશ્યસીતિ । યમદેવત ઇતિ । સ યમઃ
કસ્મિન્પ્રતિષ્ઠિત ઇતિ । યજ્ઞ ઇતિ । કસ્મિન્નુ યજ્ઞઃ પ્રતિષ્ઠિત ઇતિ ।
દક્ષિણાયામિતિ । કસ્મિન્નુ દક્ષિણા પ્રતિષ્ઠિતેતિ શ્રદ્ધાયામિતિ યદા

હ્યેવ શ્રદ્ધત્તેડથ દક્ષિણાં દદાતિ શ્રદ્ધાયા ५ હ્યેવ દક્ષિણા
પ્રતિષ્ઠિતેતિ કસ્મિન્નુ શ્રદ્ધા પ્રતિષ્ઠિતેતિ હૃદય ઇતિ હોવાય
હૃદયેન હિ શ્રદ્ધાં જાનાતિ હૃદયે હ્યેવ શ્રદ્ધા પ્રતિષ્ઠિતા
ભવતીત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્કય ॥ ૨૧ ॥

મન્ત્ર ૨૨ [III.ix.22]

હિન્દેવતોડસ્યાં પ્રતીચ્યાં દિશ્યસીતિ । વરુણદેવત ઇતિ । સ વરુણઃ
કસ્મિન્ પ્રતિષ્ઠિત ઇત્યષ્ટિવતિ । કસ્મિન્ચાપઃ પ્રતિષ્ઠિતેતિ રેતસીતિ ।
કસ્મિન્નુ રેતઃ પ્રતિષ્ઠિતેતિ ઇતિ હૃદય ઇતિ તસ્માદપિ પ્રતિરૂપં
જાતમાહુર્હૃદયાદિવ સુમ્નો હૃદયાદિવ નિર્મિત ઇતિ હૃદયે હ્યેવ
રેતઃ પ્રતિષ્ઠિત ભવતીત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્કય ॥ ૨૨ ॥

મન્ત્ર ૨૩ [III.ix.23]

હિન્દેવતોડસ્યામુદીચ્યાં દિશ્યસીતિ । સોમદેવત ઇતિ । સ સોમઃ
કસ્મિન્પ્રતિષ્ઠિત ઇતિ । દીક્ષાયામિતિ । કસ્મિન્નુ દીક્ષા પ્રતિષ્ઠિતેતિ
સત્ય ઇતિ તસ્માદપિ દીક્ષિતમાહુઃ સત્યં વદેતિ સત્યે હ્યેવ દીક્ષા
પ્રતિષ્ઠિતેતિ કસ્મિન્નુ સત્યં પ્રતિષ્ઠિતમિતિ હૃદય ઇતિ હોવાય
હૃદયેન હિ સત્યં જાનાતિ હૃદયે હ્યેવ સત્યં પ્રતિષ્ઠિતં
ભવતીત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્કય ॥ ૨૩ ॥

મન્ત્ર ૨૪ [III.ix.24]

હિન્દેવતોડસ્યાં ધ્રુવાયાં દિશ્યસીત્યગ્નિદેવત ઇતિ । સોડગ્નિઃ
કસ્મિન્પ્રતિષ્ઠિત ઇતિ વાયીતિ । કસ્મિન્નુ વાકપ્રતિષ્ઠિતેતિ હૃદય ઇતિ ।
કસ્મિન્નુ હૃદયં પ્રતિષ્ઠિતમિતિ

મન્ત્ર ૨૫ [III.ix.25]

અહલ્લિકેતિ હોવાય યાજ્ઞવલ્કયો યત્રૈતદન્યત્રાસ્મન્મન્યાસૈ ।
યદ્ધ્યેતદન્યત્રાસ્મત્સ્યાઝ્ઘ્વાનો વૈનદદુર્વયા ५ સિ
વૈનદ્દિમશ્વીરન્નિતિ ॥ ૨૫ ॥

મન્ત્ર ૨૬ [III.ix.26]

કસ્મિન્નુ ત્વં ચાત્મા ય પ્રતિષ્ઠિતૌ સ્થ ઇતિ । પ્રાણ ઇતિ । કસ્મિન્નુ
પ્રાણઃ પ્રતિષ્ઠિત ઇત્યપાન ઇતિ । કસ્મિન્ચપાનઃ પ્રતિષ્ઠિત ઇતિ ।
વ્યાન ઇતિ । કસ્મિન્નુ વ્યાનઃ પ્રતિષ્ઠિત ઇત્યુદાન ઇતિ । કસ્મિન્નુદાનઃ
પ્રતિષ્ઠિત ઇતિ । સમાન ઇતિ । સ એષ નેતિ નેત્યાત્માડગૃહ્યો ન

छि गृह्यतेऽशीर्यो न छि शीर्यतेऽसङ्गो न छि सज्यतेऽसितो
 न व्यथते न शिष्यत्येता-न्यष्टावायतना-न्यष्टौ लोका अष्टौ देवा
 अष्टौ पुरुषाः । स यस्ता-न्युरुषान्निरुह्य प्रत्युह्यात्यक्रामत् तं
 त्वौपनिषदं पुरुषं पृच्छामि । तं येन्मे न विवक्षसि मूर्धा
 ते विपत्तिष्यतीति । तं ५ उ न मेने शाकल्यस्तस्य उ मूर्धा विपपात
 अपि ङास्य परिमोषिणोऽस्थी-न्यपजङ्गुर-न्यन्म-न्यमानाः ॥ २६ ॥

मन्त्र २७ [III.ix.27]

अथ ङोवाय ब्राह्मणा भगवन्तो यो वः कामयते स मा पृच्छतु
 सर्वे वा मा पृच्छत यो वः कामयते तं वः पृच्छामि सर्वा-न्वा
 वः पृच्छामीति । ते उ ब्राह्मणा न दधृषुः ॥ २७ ॥

मन्त्र २८ [III.ix.28]

तान्द्वैतैः श्लोकैः पप्रच्छ यथा वृक्षो वनस्पतिस्तथैव
 पुरुषोऽमृषा तस्य लोमानि पर्णानि त्वगस्थोत्पाटिका बलिः ॥ १ ॥ त्वय
 अवेवास्य रुधिरं प्रस्यन्ति त्वय उत्पटः तस्मात्तदृणुण्णात्प्रैति रसो
 वृक्षाद्विवाऽऽडतात् ॥ २ ॥ मा ५ सान्यस्य शकराणि किनाट ५
 स्नाव तत्स्थिरम् । अस्थी-न्यन्तरतो दाडुणि मज्जा मज्जोपमा कृता ॥ ३ ॥

यद्भक्षो वृक्षो रोडति मूलात्रवतरः पुनः मर्त्यः
 स्विन्मृत्युना वृक्षः कस्मान्मूलात्प्ररोडति ॥ ४ ॥ रेतस इति मा
 वोयत ज्वतस्तत्प्रजायते धानारुड इव वै वृक्षोऽञ्जसा प्रेत्य
 सम्भवः ॥ ५ ॥ यत्समूलमावृड्येयुर्वृक्षं न पुनराभवेत् । मर्त्यः
 स्विन्मृत्युना वृक्षः कस्मान्मूलात्प्ररोडति ॥ ६ ॥ जात अेव न जायते
 को न्वेनं जनयेत्पुनः विज्ञानमानन्दं ब्रह्म रातिर्दातुः परायणं
 तिष्ठमानस्य तद्विद इति ॥ ७ ॥ ॥ २८ ॥

इति नवमं ब्राह्मणम् ॥

॥ इति बृहदारण्यकोपनिषदि तृतीयोऽध्यायः ॥

अथ यत्तूर्तोऽध्यायः ।

अथ प्रथमं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [IV.i.1]

ૐ જનકો હ વૈદેહ આસાં ચકેડય હ યાજ્ઞવલ્ક્ય આવપ્રાજ । ત્
હોવાય યાજ્ઞવલ્ક્ય કિમર્થમચારીઃ પશૂનિચ્છન્નણવન્તાનિત્યુભયમેવ
સમ્રાડ્ ઇતિ હોવાય ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [IV.i.2]

યત્તે કશ્ચિદ્બ્રવીત્ તચ્છણવામેત્યબ્રવીન્ મે જિત્વા શૈલિનિર્વાગ્વૈ
બ્રહ્મેતિ । યથા માતૃમાન્વિતૃમાનાચાર્યવાન્બ્રૂયાત્ તથા
તચ્છૈલિરબ્રવીદ્ વાગ્વૈ બ્રહ્મેત્યવદતો હિ કિં સ્યાદિત્યબ્રવીત્તુ તે
તસ્યાડડયતનં પ્રતિષ્ઠામ્ । ન મેડબ્રવીદિત્યેકપાદ્ધા એતત્ સમ્રાડ્ ઇતિ ।
સ વૈ નો બ્રૂહિ યાજ્ઞવલ્ક્ય । વાગેવાડડયતનમાકાશઃ પ્રતિષ્ઠા
પ્રજ્ઞૈત્યેનદુપાસીત । કા પ્રજ્ઞાતા યાજ્ઞવલ્ક્ય । વાગેવ સમ્રાડ્
ઇતિ હોવાય વાચા વૈ સમ્રાડ્ બન્ધુઃ પ્રજ્ઞાયત ઋગ્વેદો યજુર્વેદઃ
સામવેદોડયર્વાડુગિરસ ઇતિહાસઃ પુરાણં વિદ્યા ઉપનિષદઃ શ્લોકાઃ
સૂત્રાણ્યનુવ્યાખ્યાનાનિ વ્યાખ્યાનાનીષ્ટં હુતમાશિતં પાયિતમયં ચ
લોકઃ પરશ્ચ લોકઃ સર્વાણિ ચ ભૂતાનિ વાચૈવ સર્વાણિ ચ ભૂતાનિ
વાચા એવ સમ્રાટ્ પ્રજ્ઞાયન્તે વાગ્વૈ સમ્રાટ્ પરમં બ્રહ્મ નૈનં
વાગ્જહાતિ સર્વાણ્યેનં ભૂતાન્યભિક્ષરન્તિ । દેવો ભૂત્વા દેવાનપ્યેતિ ય
એવં વિદ્વાનેતદુપાસ્તે । હસ્ત્યૃષભ સહસ્રં દદામીતિ હોવાય
જનકો વૈદેહઃ । સ હોવાય યાજ્ઞવલ્ક્યઃ પિતા મેડમન્યત નાનનુશિષ્ય
હરેતેતિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [IV.i.3]

યદેવ તે કશ્ચિદ્બ્રવીત્તચ્છણવામેત્યબ્રવીન્મ ઊદકુઃ શૈલ્બાયનઃ
પ્રાણો વૈ બ્રહ્મેતિ । યથા માતૃમાન્વિતૃમાનાચાર્યવાન્બ્રૂયાત્
તથા તચ્છૈલ્વાયનોડબ્રવીત્ પ્રાણો વૈ બ્રહ્મેત્યપ્રાણતો હિ
કિં સ્યાદિત્યબ્રવીત્તુ તે તસ્યાડડયતનં પ્રતિષ્ઠામ્ । ન
મેડબ્રવીદિત્યેકપાદ્ધા એતત્ સમ્રાડ્ ઇતિ । સ વૈ નો બ્રૂહિ યાજ્ઞવલ્ક્ય ।
પ્રાણ એવાડડયતનમાકાશઃ પ્રતિષ્ઠા પ્રિયમિત્યેનદુપાસીત ।
કા પ્રિયતા યાજ્ઞવલ્ક્ય । પ્રાણ એવ સમ્રાડ્ ઇતિ હોવાય પ્રાણસ્ય
વૈ સમ્રાટ્ કામાયાચાજયં યાજયત્યપ્રતિગૃહ્યસ્ય પ્રતિગૃહ્ણાત્યપિ
તત્ર વધાશઙ્કું ભવતિ યાં દિશમેતિ પ્રાણસ્યૈવ સમ્રાટ્ કામાય
પ્રાણો વૈ સમ્રાટ્ પરમં બ્રહ્મ । નૈનં પ્રાણો જહાતિ સર્વાણ્યેનં
ભૂતાન્યભિક્ષરન્તિ । દેવો ભૂત્વા દેવાનપ્યેતિ ય એવં વિદ્વાનેતદુપાસ્તે ।

उस्त्यृषभ ५ सडस्रं ददामीति ङोवाय जनको वैदुः । स
ङोवाय याङ्गवल्ङ्यः पिता मेऽमन्यत नाननुशिष्य उरेतेति ॥ ३ ॥

मन्त्र ४ [IV.i.4]

यदेव ते कश्चिदभ्रवीत् तच्छृणवामेत्यभ्रवीन्मे
भर्कुवर्षर्षश्चक्षुर्वै भ्रुमेति । यथा मातृमान्पितृमानाचार्यवान्
भ्रूयात् तथा तद्भाषर्षोऽभ्रवीत्यक्षुर्वै भ्रुमेत्यपश्यतो
ङि ङि ५ स्यादित्यभ्रवीत् तु ते तस्याऽऽयतनं प्रतिष्ठाम् । न
मेऽभ्रवीदित्येकपाद्वा ऐतत् सम्राड् षति । स वै नो भ्रूङि याङ्गवल्ङ्य ।
यक्षुरेवाऽऽयतनमाकाशः प्रतिष्ठा सत्यमित्येतदुपासीत । ङा
सत्यता याङ्गवल्ङ्य । यक्षुरेव सम्राड् षति ङोवाय यक्षुषा वै
सम्राट् पश्यन्तमाङ्गुरद्राक्षीरिति । स आङाद्राक्षमिति तत्सत्यं भवति
यक्षुर्वै सम्राट् परमं भ्रुम नैनं यक्षुर्जङाति सर्वाण्येनं
भूतान्यभिक्षरन्ति । देवो भूत्वा देवानघ्येति य अवेनं विद्वानेतदुपास्ते ।
उस्त्यृषभ ५ सडस्रं ददामीति ङोवाय जनको वैदुः । स
ङोवाय याङ्गवल्ङ्यः पिता मेऽमन्यत नाननुशिष्य उरेतेति ॥ ४ ॥

मन्त्र ५ [IV.i.5]

यदेव ते कश्चिदभ्रवीत् तच्छृणवामेत्यभ्रवीन्मे गर्दभीविपीतो
भारद्वाजः श्रोत्रं वै भ्रुमेति यथा मातृमान्पितृमानाचार्यवान्भ्रूयात्
तथा तद्भारद्वाजोऽभ्रवीच्छ्रोत्रं वै भ्रुमेत्यशृण्वतो
ङि ङि ५ स्यादित्यभ्रवीत् तु ते तस्याऽऽयतनं प्रतिष्ठाम् । न
मेऽभ्रवीदित्येकपाद्वा ऐतत् सम्राड् षति । स वै नो भ्रूङि याङ्गवल्ङ्य ।
श्रोत्रमेवाऽऽयतनमाकाशः प्रतिष्ठाऽनन्तमित्येनदुपासीत ।
ङाऽनन्तता याङ्गवल्ङ्य । दिश अवेव सम्राड् षति ङोवाय तस्माद्द्वै
सम्राड् अपि यां ङाङ्य दिशं गच्छति नैवास्या अन्तं गच्छत्यनन्ता
ङि दिशो दिशो वै सम्राट् श्रोत्रं ५ श्रोत्रं वै सम्राट् परमं
भ्रुम । नैनं ५ श्रोत्रं जङाति सर्वाण्येनं भूतान्यभिक्षरन्ति ।
देवो भूत्वा देवानघ्येति य अवेनं विद्वानेतदुपास्ते । उस्त्यृषभ ५
सडस्रं ददामीति ङोवाय जनको वैदुः । स ङोवाय याङ्गवल्ङ्यः
पिता मेऽमन्यत नाननुशिष्य उरेतेति ॥ ५ ॥

मन्त्र ६ [IV.i.6]

यदेव ते कश्चिदभ्रवीत् तच्छृणवामेत्यभ्रवीन्मे सत्यकामो जाभावो

મનો વૈ બ્રહ્મેતિ યથા માતૃમાન્પિતૃમાનાચાર્યવાન્બ્રૂયાત્ તથા
 તજ્જાબાવો અબ્રવીન્ મનો વૈ બ્રહ્મેત્યમનસો હિ કિ ઋ સ્યાદિત્યબ્રવીત્
 તે તસ્યાડડયતનં પ્રતિષ્ઠામ્ । ન મેડબ્રવીદિત્યેકપાદ્ધા એતત્ સમ્રાડ્
 ઇતિ । સ વૈ નો બ્રૂહિ યાજ્ઞવલ્ક્ય । મન એવાડડયતનમાકાશઃ
 પ્રતિષ્ઠાડડનન્દ ઇત્યેનદુપાસીત । કાડડનન્દતા યાજ્ઞવલ્ક્ય ।
 મન એવ સમ્રાડ્ ઇતિ હોવાચ મનસા વૈ સમ્રાટ્ સ્ત્રિયમભિહાર્યતે તસ્યાં
 પ્રતિરૂપઃ પુત્રો જાયતે સ આનન્દો । મનો વૈ સમ્રાટ્ પરમં બ્રહ્મ નૈનં
 મનો જહાતિ સર્વાણ્યેનં ભૂતાન્યભિક્ષરન્તિ । દેવો ભૂત્વા દેવાનપ્યેતિ
 ય એવં વિદ્વાનેતદુપાસ્તે । હસ્ત્યુષભ ઋ સહસ્રં દદામીતિ હોવાચ
 જનકો વૈદેહઃ । સ હોવાચ યાજ્ઞવલ્ક્યઃ પિતા મેડમન્યત નાનનુશિષ્ય
 હરેતેતિ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [IV.i.7]

યદેવ તે કશ્ચિદબ્રવીત્ તચ્છૃણવામેત્યબ્રવીન્મે વિદગ્ધઃ શાકલ્યો
 હૃદયં વૈ બ્રહ્મેતિ યથા માતૃમાન્પિતૃમાનાચાર્યવાન્બ્રૂયાત્
 તથા તચ્છાકલ્યોડબ્રવીદ્ ધૃદયં વૈ બ્રહ્મેત્યહૃદયસ્ય હિ
 કિ ઋ સ્યાદિત્યબ્રવીત્ તે તસ્યાડડયતનં પ્રતિષ્ઠાં । ન
 મેડબ્રવીદિત્યેકપાદ્ધા એતત્ સમ્રાડ્ ઇતિ । સ વૈ નો બ્રૂહિ યાજ્ઞવલ્ક્ય ।
 હૃદયમેવાડડયતનમાકાશઃ પ્રતિષ્ઠા સ્થિતિરિત્યેનદુપાસીત । કા
 સ્થિતિતા યાજ્ઞવલ્ક્ય । હૃદયમેવ સમ્રાડ્ ઇતિ હોવાચ હૃદયં વૈ
 સમ્રાટ્ સર્વેષાં ભૂતાનામાયતન ઋ હૃદયં વૈ સમ્રાટ્, સર્વેષાં
 ભૂતાનાં પ્રતિષ્ઠા હૃદયે હ્યેવ સમ્રાટ્ સર્વાણિ ભૂતાનિ પ્રતિષ્ઠિતાનિ
 ભવન્તિ હૃદયં વૈ સમ્રાટ્ પરમં બ્રહ્મ નૈન ઋ હૃદયં
 જહાતિ સર્વાણ્યેનં ભૂતાન્યભિક્ષરન્તિ । દેવો ભૂત્વા દેવાનપ્યેતિ ય
 એવં વિદ્વાનેતદુપાસ્તે । હસ્ત્યુષભ ઋ સહસ્રં દદામીતિ હોવાચ
 જનકો વૈદેહઃ । સ હોવાચ યાજ્ઞવલ્ક્યઃ પિતા મેડમન્યત નાનનુશિષ્ય
 હરેતેતિ ॥ ૭ ॥

ઇતિ પ્રથમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ દ્વિતીયં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [IV.ii.1]

જનકો હ વૈદેહઃ કૂર્યાદુપાવસર્પત્રુવાચ નમસ્તેડસ્તુ યાજ્ઞવલ્ક્યાનુ

મા શાધીતિ । સ હોવાચ યથા વૈ સમ્રાણ્ મહાન્તમધ્વાનમેષ્યન્નથં
વા નાવં વા સમાદદીતૈવમેવૈતાભિરુપનિષદ્ભિઃ સમાહિતાત્માડસ્યસિ
એવં વૃન્દારક આદ્યઃ સન્નધીતવેદ ઉક્તોપનિષત્ક ઇતો વિમુચ્યમાનઃ
ક્વ ગમિષ્યસીતિ । નાહં તદ્ ભગવન્ વેદ યન્ ગમિષ્યામીત્યથ વૈ
તેડહં તદ્ભક્ષ્યામિ યન્ ગમિષ્યસીતિ । બ્રવીતુ ભગવાનિતિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [IV.ii.2]

ઇન્ધો હ વૈ નામૈષ યોડયં દક્ષિણેડક્ષન્પુરુષસ્તં વા એતમિન્ધં
સન્તમિન્દ્ર ઇત્યાચક્ષતે પરોક્ષેણૈવ પરોક્ષપ્રિયા ઇવ હિ દેવાઃ
પ્રત્યક્ષદ્વિષઃ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [IV.ii.3]

અથૈતદ્વામેડક્ષણિ પુરુષરૂપમેષાડસ્ય પત્ની વિરાટ્ તયોરેષ
સંસ્તાવો ય એષોડન્તર્હૃદય આકાશોડથૈનયોરેતદન્નં
ય એષોડન્તર્હૃદયે લોહિતપિણ્ડોડથૈનયોરેતત્પ્રાવરણં
યદેતદન્તર્હૃદયે જાલકમિવાથૈનયોરેષા સુતિઃ સઙ્ચરણી
યૈષા હૃદયાદૂર્ધ્વા નાડ્યુચ્યરતિ । યથા કેશઃ સહસ્રઘા
ભિન્ન એવમસ્યૈતા હિતા નામ નાડ્યોડન્તર્હૃદયે પ્રતિષ્ઠિતા
ભવન્ત્યેવમસ્ય એતાશિતાસ્નામ નાડ્યસન્તર્હૃદયે પ્રતિષ્ઠિતાસ્ભવન્તિ
એતાભિર્વા એતદાસ્રવદાસ્રવતિ તસ્માદેષ પ્રવિવિક્તાહારતર ઇવૈવ
ભવત્યસ્માચ્છારીરાદાત્મનઃ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [IV.ii.4]

તસ્ય પ્રાચી દિક્પ્રાગ્ચઃ પ્રાણાઃ દક્ષિણા દિગ્દક્ષિણે પ્રાણાઃ પ્રતીચી
દિક્પ્રત્યગ્ચઃ પ્રાણા ઉદીચી દિગુદગ્ચઃ પ્રાણાઃ ઊર્ધ્વા દિગૂર્ધ્વાઃ
પ્રાણાઃ અવાચી દિગવાગ્ચઃ પ્રાણાઃ સર્વા દિશઃ સર્વે પ્રાણાઃ । સ એષ
નેતિ નેત્યાડત્માગૃહ્યો ન હિ ગૃહ્યતેડશીર્યો ન હિ શીર્યતેડસડ્ગો
ન હિ સજ્યતેડસિતો ન વ્યથતે ન સિષ્યત્યવ્યથતે અસડ્ગસ્ન હિ
સજ્યતે અસિતસ્ન વ્યથતે ન સિષ્યતિ અભયં વૈ જનક પ્રામોડસીતિ
હોવાચ યાજ્ઞવલ્ક્યઃ । સ હોવાચ જનકો વૈદેહોડભયં ત્વા ગચ્છતાદ્
યાજ્ઞવલ્ક્ય યો નો ભગવન્ અભયં વેદયસે નમસ્તેડસ્તિવમે વિદેહા
અયમહમસ્મિ ॥ ૪ ॥

ઇતિ દ્વિતીયં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ તૃતીયં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [IV.iii.1]

જનક ઋ ઉ વૈદેહું યાજ્ઞવલ્ક્યો જગામ સ મેને ન વદિષ્ય
 ઇતિ સ મેને ન વદિષ્ય ઇત્યથ હ યજ્જનકશ્ચ વૈદેહો
 યાજ્ઞવલ્ક્યશ્ચાગ્નિહોત્રે સમૂદાતે તસ્મૈ હ યાજ્ઞવલ્ક્યો વરં દદૌ ।
 સ હ કામપ્રશ્નમેવ વત્રે । ત ઋ હાસ્મૈ દદૌ । ત ઋ હ સમ્પ્રાડેવ
 પૂર્વં પપ્રચ્છ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [IV.iii.2]

યાજ્ઞવલ્ક્ય કિઞ્જ્યોતિરયં પુરુષ ઇત્યાદિત્યજ્યોતિઃ સમ્પ્રાડ્ ઇતિ
 હોવાચાઽઽદિત્યેનૈવાયં જ્યોતિષાઽઽસ્તે પલ્યયતે કર્મ કુરુતે
 વિપલ્યેતીત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [IV.iii.3]

અસ્તમિત આદિત્યે યાજ્ઞવલ્ક્ય કિઞ્જ્યોતિરેવાયં પુરુષ ઇતિ । ચન્દ્રમા
 એવાસ્ય જ્યોતિર્ભવતીતિ ચન્દ્રમસૈવાયં જ્યોતિષાસ્તે પલ્યયતે કર્મ
 કુરુતે વિપલ્યેતીત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [IV.iii.4]

અસ્તમિત આદિત્યે યાજ્ઞવલ્ક્ય ચન્દ્રમસ્યસ્તમિતે કિઞ્જ્યોતિરેવાયં પુરુષ
 ઇત્યગ્નિરેવાસ્ય જ્યોતિર્ભવત્યગ્નિનૈવાયં જ્યોતિષાઽઽસ્તે પલ્યયતે
 કર્મ કુરુતે વિપલ્યેતીત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [IV.iii.5]

અસ્તમિત આદિત્યે યાજ્ઞવલ્ક્ય ચન્દ્રમસ્યસ્તમિતે શાન્તેઽગ્નૌ
 કિઞ્જ્યોતિરેવાયં પુરુષ ઇતિ । વાગેવાસ્ય જ્યોતિર્ભવતીતિ વાચૈવાયં
 જ્યોતિષાસ્તે પલ્યયતે કર્મ કુરુતે વિપલ્યેતીતિ । તસ્માદ્ઞૈ સમ્પ્રાડ્ અપિ
 યત્ર સ્વઃ પાણિર્ન વિનિર્ણયિતેઽથ યત્ર વાગુચ્ચરત્યુપૈવ તત્ર
 ન્યેતીત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [IV.iii.6]

અસ્તમિત આદિત્યે યાજ્ઞવલ્ક્ય ચન્દ્રમસ્યસ્તમિતે શાન્તેઽગ્નૌ શાન્તાયાં
 વાચિ કિઞ્જ્યોતિરેવાયં પુરુષ ઇત્યાત્મૈવાસ્ય જ્યોતિર્ભવત્યાત્મનૈવાયં
 જ્યોતિષાઽઽસ્તે પલ્યયતે કર્મ કુરુતે વિપલ્યેતીતિ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [IV.iii.7]

कतम आत्मेति । योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु लृधन्तर्ज्योतिः
विज्ञानमयः प्राणेषु लृधन्तर्ज्योतिः पुरुषः पुरुषस्स समानः
सन्नुभौ लोकावनुसञ्चरति । ध्यायतीव लेलायतीव स ङि स्वप्नो
भूत्वेमं लोकमतिक्रामति मृत्यो रूपाणि ॥ ७ ॥

मन्त्र ८ [IV.iii.8]

स वा अयं पुरुषो जायमानः शरीरमभिसम्पद्यमानः पाप्मणिः
स सृज्यते । स उत्कामन्मियमाणः पाप्मनो विजडाति ॥ ८ ॥

मन्त्र ९ [IV.iii.9]

तस्य वा अतस्य पुरुषस्य द्वे अेव स्थाने भवत ष्टं य परलोकस्थानं
य सन्ध्यं तृतीयं स्वप्नस्थानं तस्मिन्सन्ध्ये स्थाने
तिष्ठन्नेते उभे स्थाने पश्यतीदं य परलोकस्थानं य अथ
यथाकमोऽयं परलोकस्थाने भवति तमाकममाकम्योभयान्पाप्मन
आनन्दाश्च पश्यति । पश्यति स यत्र प्रस्वपित्यस्य लोकस्य
सर्वावतो मात्रामपादाय स्वयं विडत्य स्वयं निर्माय स्वेन भासा स्वेन
ज्योतिषा प्रस्वपित्यत्रायं पुरुषः स्वयं ज्योतिर्भवति ॥ ९ ॥

मन्त्र १० [IV.iii.10]

न तत्र रथा न रथयोगा न पन्थानो भवन्त्यथ
रथान्नथयोगान्पथः सृजते । न तत्राऽऽनन्दा मुदः प्रमुदो
भवन्त्यथाऽऽनन्दान्मुदः प्रमुदः सृजते । न तत्र वेशान्ताः
पुष्करिण्यः स्रवन्त्यो भवन्त्यथ वेशान्तान्पुष्करिणीः स्रवन्तीः
सृजते स ङि कर्ता ॥ १० ॥

मन्त्र ११ [IV.iii.11]

तद्वेते श्वोका भवन्ति स्वप्नेन शारीरमभिप्रळत्या सुमः
सुमान्भियाकशीति । शुक्लमादाय पुनरैति स्थानं ङि रणमयः
पुरुष अेकल सः ॥ ११ ॥

मन्त्र १२ [IV.iii.12]

प्राणो न रक्षत्रपरं कुलायं बलिष्कुलायादमृतश्चरित्वा स
ष्यतेऽमृतो यत्रकामं ङि रणमयः पुरुष अेकल सः ॥ १२ ॥

मन्त्र १३ [IV.iii.13]

स्वप्नान्त उव्यावथभीयमानो रूपाणि देवः कुरुते बहूनि । उतेव स्त्रीभिः

સહ મોદમાનો જક્ષદ્વેતેવાપિ ભયાનિ પશ્યન્ ॥ ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [IV.iii.14]

આરામમસ્ય પશ્યન્તિ ન તં પશ્યતિ કશ્ચનેતિ । તં નાડડયતં
બોધયેદિત્યાહુઃ । દુર્ભિષજ્ય ઋ ડાસ્મૈ ભવતિ યમેષ ન
પ્રતિપદ્યતે ॥ ૧૪ ॥ અથો ખલ્વાહુર્જાગરિતદેશ એવાસ્યૈષ યાનિ હ્યેવ
જાગ્રત્ પશ્યતિ તાનિ સુમ ઇત્યત્રાયં પુરુષઃ સ્વયં જ્યોતિર્ભવતિ ।
સોડહં ભગવતે સહસ્રં દદામ્યત ઊર્ધ્વં વિમોક્ષાય બ્રૂહીતિ ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [IV.iii.15]

સ વા એષ એતસ્મિન્સમ્પ્રસાદે રત્વા ચરિત્વા દૃષ્ટ્વૈવ પુણ્યં
ચ પાપં ચ પુનઃ પ્રતિન્યાયં પ્રતિયોન્યાદ્રવતિ સ્વપ્રાયૈવ એવ સ
યત્તત્ર કિઞ્ચિત્પશ્યત્યનન્વાગતસ્તેન ભવત્યસડ્ગો હ્યયં પુરુષ
ઇત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય । સોડહં ભગવતે સહસ્રં દદામ્યત
ઊર્ધ્વં વિમોક્ષાયૈવ બ્રૂહીતિ ॥ ૧૫ ॥

મન્ત્ર ૧૬ [IV.iii.16]

સ વા એષ એતસ્મિન્સ્વપ્ને રત્વા ચરિત્વા દૃષ્ટ્વૈવ પુણ્યં ચ પાપં ચ
પુનઃ પ્રતિન્યાયં પ્રતિયોન્યાદ્રવતિ બુદ્ધાન્તાયૈવ આદ્રવતિ બુદ્ધાન્તાય
એવ સ યત્તત્ર કિઞ્ચિત્પશ્યત્યનન્વાગતસ્તેન ભવત્યસડ્ગો હ્યયં
પુરુષ ઇત્યેવમેવૈતદ્ યાજ્ઞવલ્ક્ય । સોડહં ભગવતે સહસ્રં દદામ્યત
ઊર્ધ્વં વિમોક્ષાયૈવ બ્રૂહીતિ ॥ ૧૬ ॥

મન્ત્ર ૧૭ [IV.iii.17]

સ વા એષ એતસ્મિન્બુદ્ધાન્તે રત્વા ચરિત્વા દૃષ્ટ્વૈવ પુણ્યં ચ પાપં
ચ પુનઃ પ્રતિન્યાયં પ્રતિયોન્યાદ્રવતિ સ્વપ્રાન્તાયૈવ ॥ ૧૭ ॥ આદ્રવતિ
સ્વપ્રાન્તાય એવ

મન્ત્ર ૧૮ [IV.iii.18]

તદથા મહામત્સ્ય ઊભે કૂલેડનુસઞ્ચરતિ પૂર્વં ચાપરં ચૈવમેવાયં
પુરુષ એતાવુભાવન્તાવનુસઞ્ચરતિ સ્વપ્રાન્તં ચ બુદ્ધાન્તં ચ ॥
૧૮ ॥ અન્તૌ અનુસઞ્ચરતિ સ્વપ્રાન્તમ્ ચ બુદ્ધાન્તમ્ ચ

મન્ત્ર ૧૯ [IV.iii.19]

તદથાસ્મિન્નાડકાશે શ્યેનો વા સુપર્ણો વા વિપરિપત્ય શ્રાન્તઃ
સ ઋ હત્ય પક્ષૌ સંલયાયૈવ પ્રિયત પ્રિયતે એવમેવાયં પુરુષ

अतस्मा अन्ताय धावति यत्र सुप्तो न कं यन कामं कामयते न कं
यन स्वप्नं पश्यति ॥ १९ ॥ स्वप्नम् पश्यति

मन्त्र २० [IV.iii.20]

ता वा अस्यैता छिता नाम नाऽयो यथा केशः सडस्रधा भिन्नस्तावताऽणिम्ना
तिष्ठन्ति शुक्लस्य नीलस्य पिङ्गलस्य हरितस्य लोहितस्य पूर्वा ।
नीलस्य पिङ्गलस्य हरितस्य लोहितस्य पूर्वासथ यत्रैनं धन्तीव
जिनन्तीव उस्तीव विच्छाययति गर्तमिव पतति यदेव जगद्भयं
पश्यति तदत्राविद्यया मन्यतेऽथ यत्र देव षव राजेवाडमेवेदं ✽
सर्वोऽस्मीति मन्यते सोऽस्य परमो लोकाः ॥ २० ॥

मन्त्र २१ [IV.iii.21]

तद्वा अस्यैतदतिच्छन्दा अपलतपाप्माभयं ✽ रुपम् । तद्यथा प्रियया
स्त्रिया सम्परिष्वक्तो न बाह्यं किं यन वेद नाऽऽन्तरमेवमेवायं
पुरुषः प्राज्ञेनाऽऽत्मना सम्परिष्वक्तो न बाह्यं किं यन वेद
नाऽऽन्तरम् । सम्परिष्वक्तस्तन बाह्यम् किम् यन वेद न अन्तरं तद्वा
अस्यैतदात्मकाममात्मकामकामं रुपम् शोकाऽन्तरम् ॥ २१ ॥

मन्त्र २२ [IV.iii.22]

अत्र पिताऽपिता भवति माताऽमाता लोका अलोका देवा अदेवा वेदा अवेदा
अत्र स्तेनोऽस्तेनो भवति भ्रूणोऽभ्रूणो याऽडालोऽयऽडालः
पौल्कसोऽपौल्कसो श्रमणोऽश्रमणो स्तापसोऽतापसोऽनन्वागतं
पुण्येनानन्वागतं पापेन अश्रमणस्तापससतापससन्वागतस्युण्येन
अनन्वागतस्यापेन तीर्णो छि तदा सर्वोऽञ्छोकाऽनृद्यस्य भवति ॥ २२ ॥

मन्त्र २३ [IV.iii.23]

यद्वै तन्न पश्यति पश्यन्वै तन्न पश्यति न छि
द्रष्टुर्दृष्टेर्विपरिलोपो विद्यतेऽविनाशित्वान् न तु तद्द्वितीयमस्ति
ततोऽन्यद्विभक्तं यत्पश्येत् ॥ २३ ॥

मन्त्र २४ [IV.iii.24]

यद्वै तन्न जिघ्रति जिघ्रन्वै तन्न जिघ्रति न छि
घ्रातुर्घ्रातेर्विपरिलोपो विद्यतेऽविनाशित्वान् न तु तद्द्वितीयमस्ति
ततोऽन्यद्विभक्तं यज्जिघ्रेत् ॥ २४ ॥

मन्त्र २५ [IV.iii.25]

યદ્વૈ તન્ન રસયતે રસયન્વૈ તન્ન રસયતે ન હિ રસયિતૂ
રસયિતેર્વિપરિલોપો વિધતેઽવિનાશિત્વાન્ ન તુ તદ્વિતીયમસ્તિ
તતોઽન્યદ્વિભક્તં યદ્રસયેત્ ॥ ૨૫ ॥

મન્ત્ર ૨૬ [IV.iii.26]

યદ્વૈ તન્ન વદતિ વદન્વૈ તન્ન વદતિ ન હિ વક્તુર્વક્તેર્વિપરિલોપો
વિધતેઽવિનાશિત્વાન્ ન તુ તદ્વિતીયમસ્તિ તતોઽન્યદ્વિભક્તં યદ્વદેત્ ॥ ૨૬ ॥

મન્ત્ર ૨૭ [IV.iii.27]

યદ્વૈ તન્ન શૃણોતિ શૃણવન્વૈ તન્ન શૃણોતિ ન હિ શ્રોતુઃ
શ્રુતેર્વિપરિલોપો વિધતેઽવિનાશિત્વાન્ ન તુ તદ્વિતીયમસ્તિ
તતોઽન્યદ્વિભક્તં યચ્છૃણુયાત્ ॥ ૨૭ ॥

મન્ત્ર ૨૮ [IV.iii.28]

યદ્વૈ તન્ન મનુતે મન્વાનો વૈ તન્ન મનુતે ન હિ મન્તુર્મતેર્વિપરિલોપો
વિધતેઽવિનાશિત્વાન્ ન તુ તદ્વિતીયમસ્તિ તતોઽન્યદ્વિભક્તં
યન્મન્વીત ॥ ૨૮ ॥

મન્ત્ર ૨૯ [IV.iii.29]

યદ્વૈ તન્ન સ્પૃશતિ સ્પૃશન્વૈ તન્ન સ્પૃશતિ ન હિ સ્પ્રષ્ટુઃ
સ્પૃષ્ટેર્વિપરિલોપો વિધતેઽવિનાશિત્વાન્ ન તુ તદ્વિતીયમસ્તિ
તતોઽન્યદ્વિભક્તં યત્સ્પૃશેત્ ॥ ૨૯ ॥

મન્ત્ર ૩૦ [IV.iii.30]

યદ્વૈ તન્ન વિજાનાતિ વિજાનન્વૈ તન્ન વિજાનાતિ ન હિ
વિજ્ઞાતુર્વિજ્ઞાતેર્વિપરિલોપો વિધતેઽવિનાશિત્વાન્ ન તુ તદ્વિતીયમસ્તિ
તતોઽન્યદ્વિભક્તં યદ્વિજાનીયાત્ ॥ ૩૦ ॥

મન્ત્ર ૩૧ [IV.iii.31]

યત્ર વા અન્યદિવ સ્યાત્ તન્નાન્યોઽન્યત્પશ્યેદન્યોઽન્યજિજ્ઞેદ્
અન્યોઽન્યદ્રસયેદન્યોઽન્યદ્વદેદન્યોઽન્યચ્છૃણુયાદન્યોઽન્યમન્વીતા
ન્યોઽન્યત્સ્પૃશેદન્યોઽન્યદ્વિજાનીયાત્ ॥ ૩૧ ॥

મન્ત્ર ૩૨ [IV.iii.32]

સલિલ એકો દ્રષ્ટાદ્વૈતો ભવત્યેષ બ્રહ્મલોકઃ સમ્રાડ્ ઇતિ
ઠૈનમનુશશાસ યાજ્ઞવલ્કય । એષાસ્ય પરમા ગતિરેષાસ્ય પરમા સમ્પદ્
એષોઽસ્ય પરમો લોક એષોઽસ્ય પરમ આનન્દ એતસ્યૈવાઽઽનન્દસ્થાન્યાનિ

भूतानि मात्रामुपश्रुवन्ति ॥ ३२ ॥

मन्त्र ३३ [IV.iii.33]

स यो मनुष्याणां रङ्गः सम्भृङ्गो भवत्यन्येषामधिपतिः
 सर्वैर्मानुष्यैर्भोगैः सम्पन्नतमः अन्येषां सम्पन्नतमस्स
 मनुष्याणां परम आनन्दोऽथ ये शतं मनुष्याणामानन्दाः स अेकः
 पितृणां जितलोकानामानन्दोऽथ ये शतं पितृणां जितलोकानामानन्दाः
 स अेको गन्धर्वलोक आनन्दोऽथ ये शतं गन्धर्वलोक आनन्दाः
 स अेकः कर्मदेवानामानन्दो ये कर्मणा देवत्वमभिसम्पद्यन्तेऽथ
 ये शतं कर्मदेवानामानन्दाः स अेक आशानदेवानामानन्दो यश्च
 श्रोत्रियोऽवृजिनोऽकामलतोऽथ ये शतमाशानदेवानामानन्दाः
 स अेकः प्रजापतिलोक आनन्दो यश्च श्रोत्रियोऽवृजिनोऽकामलतो
 अथ ये शतं प्रजापतिलोक आनन्दाः स अेको ब्रह्मलोक आनन्दो यश्च
 श्रोत्रियोऽवृजिनोऽकामलतोऽथैष अेव परम आनन्द अेष ब्रह्मलोकः
 सम्राट् षति लोवाय याज्ञवल्क्यः । सोऽलं भगवते सलस्रं ददाम्यत
 उर्ध्वं विमोक्षायैव भूडीत्यत्र ल याज्ञवल्क्यो भिभयांयकारः
 मेधावी राजा सर्वेभ्यो माऽन्तेभ्य उदरीत्सीदिति ॥ ३३ ॥

मन्त्र ३४ [IV.iii.34]

स वा अेष अेतस्मिन्स्वप्नान्ते रत्वा यरित्वा दृष्ट्वैव पुण्यं य पापं
 य पुनः प्रतिन्यायं प्रतियोन्याद्रवति भुङ्गान्तायैव ॥ ३४ ॥

मन्त्र ३५ [IV.iii.35]

तद्यथाऽनः सुसमाहितमुत्सर्जधायादेवमेवाय रङ्गः शारीर आत्मा
 प्राज्ञेनाऽऽत्मनाऽन्वारुढ उत्सर्जन्त्याति यत्रैतदूर्ध्वोऽच्छ्वासी
 भवति ॥ ३५ ॥ उत्सर्जन्मू याति यत्रैतदूर्ध्वोऽच्छ्वासी भवति ॥ ३५ ॥

मन्त्र ३६ [IV.iii.36]

स यत्रायमणिमानं न्येति जरया वोपतपता वाऽणिमानं निगच्छति
 तद्यथाऽऽन्नं वोदुम्बरं वा पिप्लवं वा बन्धनात्प्रमुच्यत अेवमेवायं
 पुरुष अेभ्योऽङ्गोभ्यः सम्प्रमुच्य पुनः प्रतिन्यायं प्रतियोन्याद्रवति
 प्राणायैव ॥ ३६ ॥ प्राणाय अेव

मन्त्र ३७ [IV.iii.37]

तद्यथा राजानमायन्तमुग्राः प्रत्येनसः सूतग्रामाण्योऽनैः

પાનૈરવસથૈઃ પ્રતિકલ્પન્તે અયમાયાત્યયમાગચ્છતીત્યેવ फ़
 ઉવંવિદ फ़ સર્વાણિ ભૂતાનિ પ્રતિકલ્પન્ત ઇદં
 બ્રહ્માડડયાતીદમાગચ્છતીતિ ॥ ૩૭ ॥

મન્ત્ર ૩૮ [IV.iii.38]

તદ્યથા રાજાનં પ્રથિયાસન્તમુગ્રાઃ પ્રત્યેનસઃ
 સૂતગ્રામણ્યોડભિસમાયન્ત્યેવમેવેમમાત્માનમન્તકાલે સર્વે પ્રાણા
 અભિસમાયન્તિ યત્રૈતદૂર્ધ્વોચ્છ્વાસી ભવતિ ॥ ૩૮ ॥

ઇતિ તૃતીયં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ ચતુર્થં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [IV.iv.1]

સ યત્રાયમાત્માડબલ્યં ન્યેત્ય સમ્મોહમિવ ન્યેત્યથૈનમેતે પ્રાણા
 અભિસમાયન્તિ સ એતાસ્તેજોમાત્રાઃ સમભ્યાદદાનો હૃદયમેવાન્વવકામતિ સ
 યત્રૈષ ચાક્ષુષઃ પુરુષઃ પરાડપુર્યાવર્તતેડચારૂપણો ભવતિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [IV.iv.2]

એકીભવતિ ન પશ્યતીત્યાહુરેકીભવતિ ન જિઘ્રતીત્યાહુરેકીભવતિ
 ન રસયતીત્યાહુરેકીભવતિ ન વદતીત્યાહુરેકીભવતિ
 ન શૃણોતીત્યાહુરેકીભવતિ ન મનુત ઇત્યાહુરેકીભવતિ ન
 સ્પૃશતીત્યાહુરેકીભવતિ ન વિજાનાતીત્યાહુસ્તસ્ય હૈતસ્ય હૃદયસ્યાગ્રં
 પ્રથોતતે તેન પ્રથોતેનૈષ આત્મા નિષ્કામતિ ચક્ષુષો વા મૂર્ધ્નો
 વાડન્યેભ્યો વા શરીરદેશેભ્યસ્તમુત્કામન્તં પ્રાણોડનૂત્કામતિ
 પ્રાણમનૂત્કામન્ત फ़ સર્વે પ્રાણા અનૂત્કામન્તિ । સવિજ્ઞાનો ભવતિ
 સવિજ્ઞાનમેવાન્વવકામતિ । તં વિદ્યાકર્મણી સમન્વારભેતે પૂર્વપ્રજ્ઞા
 ચ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [IV.iv.3]

તદ્યથા તૃણજલાયુકા તૃણસ્થાન્તં
 ગત્વાડન્યમાક્રમમાક્રમ્યાત્માનમુપસ फ़ હરત્યેવમેવાયમાત્મેદ फ़
 શરીરં નિહત્યાવિદ્યાં
 ગમથિત્વાડન્યમાક્રમમાક્રમ્યાડડત્માનમુપસ फ़ હરતિ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [IV.iv.4]

તદ્યથા પેશસ્કારી પેશસો માત્રામપાદાયાન્યન્નવતરં કલ્યાણતર फ़

રૂપં તનુત એવમેવાયમાત્મેદ ✨ શરીરં નિહત્યાવિદ્યાં
ગમથિત્વાડન્યન્નવતરં કલ્યાણતર ✨ રૂપં કુરુતે પિત્ર્યં વા
ગાન્ધર્વં વા દૈવં વા પ્રાજાપત્યં વા બ્રાહ્મં વાડન્યેષાં વા ભૂતાનામ્ ॥

૪ ॥ બ્રાહ્મમ્ વા પ્રાજાપત્યમ્ વા દૈવમ્ વા અન્યેભ્યસ્વા ભૂતેભ્યસ્

મન્ત્ર ૫ [IV.iv.5]

સ વા અયમાત્મા બ્રહ્મ વિજ્ઞાનમયો મનોમયઃ પ્રાણમયશ્ચક્ષુર્મયઃ
શ્રોત્રમયઃ પૃથિવીમય આપોમયો વાયુમય આકાશમયસ્તેજોમયોડતેજોમયઃ
કામમયોડકામમયઃ ક્રોધમયોડક્રોધમયો ધર્મમયોડધર્મમયઃ
સર્વમયસ્શ્રોત્રમયસાકાશમયસ્વાયુમયસ્તેજોમય-
સાપોમયસ્પૃથિવીમયસ્ક્રોધમયસક્રોધમય- શર્ષમયસહર્ષમયસ્
તદ્યદેતદિદમ્મયોડદોમય ઇતિ યથાકારી યથાચારી તથા ભવતિ ।
સાધુકારી સાધુર્ભવતિ પાપકારી પાપો ભવતિ પુણ્યઃ પુણ્યેન કર્મણા
ભવતિ પાપઃ પાપેન । અથો ખલ્વાહુઃ કામમય એવાયં પુરુષ ઇતિ સ
યથાકામો ભવતિ તત્કતુર્ભવતિ યત્કતુર્ભવતિ તત્કર્મ કુરુતે
યત્કર્મ કુરુતે તદભિસમ્પદ્યતે ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [IV.iv.6]

તદેષ શ્લોકો ભવતિ । તદેવ સક્તઃ સહ કર્મણૈતિ વિદુગં મનો
યત્ર નિષક્તમસ્ય । પ્રાપ્યાન્તં કર્મણસ્તસ્ય ચત્કિચ્ચેહ કરોત્યયમ્ ।
તસ્માલ્લોકાત્પુનરૈત્યસ્મૈ લોકાય કર્મણ્ ઇતિ નુ કામયમાનોડથાકામયમાનો
યોડકામો નિષ્કામ ભવતિ આત્મકામ આત્મકામો ન તસ્ય પ્રાણા ઉલ્કામન્તિ
બ્રહ્મૈવ સન્બ્રહ્માધ્યેતિ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [IV.iv.7]

તદેષ શ્લોકો ભવતિ યદા સર્વે પ્રમુચ્યન્તે કામા ચેડસ્ય હૃદિ
શ્રિતાઃ । અથ મર્ત્યોડમૃતો ભવત્યત્ર બ્રહ્મ સમશ્રુત ઇતિ ॥
તદ્યથાડહિનિર્વ્વયની વલ્મીકે મૃતા પ્રત્યસ્તા શયીતૈવમેવેદ ✨
શરીર ✨ શેતેડથાયમશરીરેડમૃતઃ પ્રાણો બ્રહ્મૈવ તેજ એવ
સોડહં ભગવતે સહસ્રં દદામીતિ હોવાચ જનકો વૈદેહઃ ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [IV.iv.8]

તદેતે શ્લોકા ભવન્તિ । અણુઃ પન્થા વિતતઃ પુરાણો મા ✨
સ્પૃષ્ટોડનુવિત્તો મયૈવ । તેન ધીરા અપિચન્તિ બ્રહ્મવિદઃ સ્વર્ગ

લોકમિત ઊર્ધ્વં વિમુક્તાઃ ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર ૯ [IV.iv.9]

તસ્મિન્શુક્લમુત નીલમાહુઃ પિન્ડગલં ઉરિતં લોહિતં ચ । એષ
પન્થા બ્રહ્મણા હાનુવિત્તસ્તેનૈતિ બ્રહ્મવિત્પુણ્યકૃતૈજસશ્ચ ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [IV.iv.10]

અન્યં તમઃ પ્રવિશન્તિ યેઽવિદ્યામુપાસતે । તતો ભૂય ઇવ તે તમો ચ
ઉ વિદ્યાથા રતાઃ ॥ ૧૦ ॥

મન્ત્ર ૧૧ [IV.iv.11]

અનન્દા નામ તે લોકા અન્ધેન તમસાઽઽવૃતાઃ તા સ્તે
પ્રેત્યાભિગચ્છન્ત્યવિદ્ધા સોઽબુધો જનાઃ ॥ ૧૧ ॥

મન્ત્ર ૧૨ [IV.iv.12]

આત્માનં ચેદ્વિજાનીયાદયમસ્મીતિ પૂરુષઃ કિમિચ્છન્કસ્ય કામાય
શરીરમનુસન્જવરેત્ ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [IV.iv.13]

યથાનુવિત્તઃ પ્રતિબુદ્ધ આત્માઽસ્મિન્સન્દેહ્યે ગહને પ્રવિષ્ટઃ । સ
વિશ્વકૃત્ સ હિ સર્વસ્ય કર્તા તસ્ય લોકઃ સ ઉ લોક એવ ॥ ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [IV.iv.14]

ઇહેવ સન્તોઽથ વિદ્મસ્તદ્વ્યં ન ચેદવેદિર્મહતી વિનષ્ટિઃ । યે
તદ્વિદુરમૃતાસ્તે ભવન્ત્યથેતરે દુઃખમેવાપિયન્તિ ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [IV.iv.15]

યદૈતમનુપશ્યત્યાત્માનં દેવમન્જસા । ઈશાનં ભૂતભવ્યસ્ય ન તતો
વિજુગુપ્સતે ॥ ૧૫ ॥

મન્ત્ર ૧૬ [IV.iv.16]

યસ્માદર્વાકસંવત્સરોઽહોભિઃ પરિવર્તતે । તદ્દેવા જ્યોતિષાં
જ્યોતિરાયુર્હોપાસતેઽમૃતમ્ ॥ ૧૬ ॥

મન્ત્ર ૧૭ [IV.iv.17]

યસ્મિન્પૃચ્ય પૃચ્યજના આકાશશ્ચ પ્રતિષ્ઠિતઃ । તમેવ મન્ય
આત્માનં વિદ્ધાન્બ્રહ્મામૃતોઽમૃતમ્ ॥ ૧૭ ॥

મન્ત્ર ૧૮ [IV.iv.18]

प्राणस्य प्राणामुत यक्षुषश्चक्षुरुत श्रोत्रस्य श्रोत्रं मनसो
ये मनो विदुः । ते निश्चिङ्क्युर्ब्रह्म पुराणमग्रम् ॥ १८ ॥

मन्त्र १९ [IV.iv.19]

मनसैवानुद्गृष्टव्यं नेह नानाऽस्ति किं यन । मृत्योः स
मृत्युमाप्नोति य एह नानेव पश्यति ॥ १९ ॥

मन्त्र २० [IV.iv.20]

ओङ्कवैवानुद्गृष्टव्यमेतदग्रमयं ध्रुवम् । विरजः पर आकाशादृज
आत्मा मलान्भुवः ॥ २० ॥

मन्त्र २१ [IV.iv.21]

तमेव धीरो विज्ञाय प्रज्ञां कुर्वीत ब्राह्मणः ।
नानुध्यायाद्ब्रह्मणो वायो विज्वापनं ॐ छि तदिति ॥ २१ ॥

मन्त्र २२ [IV.iv.22]

स वा अेष मलानज आत्मा योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु य
अेषोऽन्तर्दृष्टय आकाशस्तस्मिञ्छेते सर्वस्य वशी सर्वस्येशानः
सर्वस्याधिपतिः स न साधुना कर्मणा भूयान्नो अवासाधुना कनीयानेष
सर्वेश्वर अेष भूताधिपतिरेष भूतपाल अेष सेतुर्विधरण अेषां
लोकानामसम्भेदाय । तमेतं वेदानुवचनेन ब्राह्मणा विविदिषन्ति
यज्ञेन दानेन तपसाऽनाशङ्कनैतमेव विदित्वा मुनिर्भवत्विति
मुनिस्त्ववति अेतमेव प्रराजिनो लोकमिच्छन्तः प्ररजन्त्येतद् स्म
वै तत्पूर्वे विद्वा ॐ सः प्रजा न कामयन्ते किं प्रजया कश्चिन्मो
येषां नोऽयमात्माऽयं लोक इति । ते उ स्म पुत्रैषणायाश्च
वित्तैषणायाश्च लोकैषणायाश्च व्युत्थायाथ भिक्षार्थं यरन्ति
या ह्येव पुत्रैषणा सा वित्तैषणा या वित्तैषणा सा लोकैषणोमे ह्येते
अेषो अेव भवतः । स अेष नेति नेत्यात्माऽगृह्यो न हि गृह्यते
ऽशीर्यो न हि शीर्यतेऽसङ्गो न हि सज्जयतेऽसितो न व्यथते
न शिष्यत्येतमु उवैते न तरत इत्यतः पापमकरवमित्यतः
कल्याणमकरवमित्युमे उ उवैष अते तरति नैनं कृताकृते
तपतः ॥ २२ ॥

मन्त्र २३ [IV.iv.23]

तदेतदृयाभ्युक्तम् । अेष नित्यो मलिमा ब्राह्मणस्य न वर्धते कर्मणा

નો કનીયાન્ । તસ્યૈવ સ્થાત્ પદવિત્તં વિદિત્વા ન લિપ્યતે કર્મણા
પાપકેનેતિ । તસ્માદેવંવિચ્છાન્તો દાન્ત ઉપરતસ્તિતિક્ષુઃ સમાહિતો
ભૂત્વાડડત્મન્યેવાડડત્માનં પશ્યતિ સર્વમાત્માનં પશ્યતિ નૈનં પાખ્મા
તરતિ સર્વં પાખ્માનં તરતિ નૈનં પાખ્મા તપતિ સર્વં પાખ્માનં તપતિ
વિપાપો વિરજોડવિચિકિત્સો બ્રાહ્મણો ભવતિ એષ બ્રાહ્મલોકઃ સમ્રાડ્ ઇતિ
હોવાચ યાજ્ઞવલ્ક્યઃ । સોડહં ભગવતે વિદેહાન્દદામિ મામ્ યાપિ સહ
દાસ્યાયેતિ ॥ ૨૩ ॥

મન્ત્ર ૨૪ [IV.iv.24]

સ વા એષ મહાનજ આત્માડન્નાદો વસુદાનો વિન્દતે વસુ ય એવં વેદ ॥ ૨૪ ॥

મન્ત્ર ૨૫ [IV.iv.25]

સ વા એષ મહાનજ આત્માડજરોડમરોડમૃતોડભયો બ્રહ્માભયં વૈ
બ્રહ્માભયં ५ હિ વૈ બ્રહ્મ ભવતિ ય એવં વેદ ॥ ૨૫ ॥

ઇતિ ચતુર્થં બ્રાહ્મણમ્ ।

અથ પચ્ચમં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [IV.v.1]

અથ હ યાજ્ઞવલ્ક્યસ્ય દ્વે ભાર્યે બભૂવતુમૈત્રેયી ચ કાત્યાયની ચ
તયોર્હ મૈત્રેયી બ્રહ્મવાદિની બભૂવ સ્ત્રીપ્રજ્ઞૈવ તર્હિ કાત્યાયન્યથ
હ યાજ્ઞવલ્ક્યોડન્યદ્વૃત્તમુપાકરિષ્યન્ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [IV.v.2]

મૈત્રેયીતિ હોવાચ યાજ્ઞવલ્ક્યઃ પ્રવ્રજિષ્યન્વા અરેડહમસ્માત્સ્થાનાદસ્મિ ।
હન્ત તેડનયા કત્યાયાન્યાડન્તં કરવાણીતિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [IV.v.3]

સા હોવાચ મૈત્રેયી યન્તુ મ ઇયં ભગોઃ સર્વા પૃથિવી વિત્તેન
પૂર્ણાં સ્થાત્ સ્યાં ન્વહં તેનામૃતાડડહોડ નેતિ નેતિ હોવાચ યાજ્ઞવલ્ક્યો
યથૈવોપકરણવતાં જીવિતં તથૈવ તે જીવિતં ५ સ્યાદમૃત્ત્વસ્ય
તુ નાડડશાડસ્તિ વિત્તેનેતિ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [IV.v.4]

સા હોવાચ મૈત્રેયી યેનાહં નામૃતા સ્યાં કિમહં તેન કુર્યામ્ । યદેવ
ભગવાન્વેદ તદેવ મે બ્રૂહીતિ ॥ ૪ ॥

मन्त्र ५ [IV.v.5]

स ङोवाय याङ्गवल्ङ्गयः प्रिया वै भलु नो भवती सती प्रियमवृधद्
धन्त तर्हि भवत्येतद् व्याभ्यास्यामि ते व्यायक्षाणस्य तु मे
निदिध्यासस्वेति ॥ ५ ॥

मन्त्र ६ [IV.v.6]

स ङोवाय न वा अरे पत्युः कामाय पतिः प्रियो भवत्यात्मनस्तु कामाय
पतिः प्रियो भवति । न वा अरे जायायै कामाय जाया प्रिया भवत्यात्मनस्तु
कामाय जाया प्रिया भवति । न वा अरे पुत्राणां कामाय पुत्राः प्रिया
भवन्त्यात्मनस्तु कामाय पुत्राः प्रिया भवन्ति । न वा अरे वित्तस्य कामाय
वित्तं प्रियं भवत्यात्मनस्तु कामाय वित्तं प्रियं भवति ॥ न वा अरे
पशूनां कामाय पशवः प्रिया भवन्ति आत्मनस्तु कामाय पशवः प्रिया
भवन्ति । न वा अरे ब्रह्मणः कामाय ब्रह्म प्रियं भवत्यात्मनस्तु
कामाय ब्रह्म प्रियं भवति । न वा अरे क्षत्रस्य कामाय क्षत्रं
प्रियं भवत्यात्मनस्तु कामाय क्षत्रं प्रियं भवति । न वा अरे
लोकानां कामाय लोकाः प्रिया भवन्त्यात्मनस्तु कामाय लोकाः प्रिया भवन्ति ।
न वा अरे देवानां कामाय देवाः प्रिया भवन्त्यात्मनस्तु कामाय देवाः
प्रिया भवन्ति । न वा अरे वेदानां कामाय वेदाः प्रिया भवन्त्यात्मनस्तु
कामाय वेदाः प्रिया भवन्ति । न वा अरे भूतानां कामाय भूतानि प्रियाणि
भवन्त्यात्मनस्तु कामाय भूतानि प्रियाणि भवन्ति । न वा अरे सर्वस्य
कामाय सर्वं प्रियं भवत्यात्मनस्तु कामाय सर्वं प्रियं भवत्यात्मा
वा अरे द्रष्टव्यः श्रोतव्यो मन्तव्यो निदिध्यासितव्यो मैत्रेयात्मनि
भल्वरे दृष्टे श्रुते मते विज्ञात एदं ५ सर्वं विदितम् ।

मन्त्र ७ [IV.v.7]

ब्रह्म तं परादाद् योऽन्यत्राऽऽत्मनो ब्रह्म वेद क्षत्रं तं परादाद्
योऽन्यत्राऽऽत्मनः क्षत्रं वेद लोकास्तं पराद्दुः योऽन्यत्राऽऽत्मनो
लोका-वेद देवास्तं पराद्दुः योऽन्यत्रात्मनो देवा-वेद वेदास्तं
पराद्दुर्योऽन्यत्रात्मनो वेदा-वेद भूतानि तं पराद्दुर्योऽन्यत्राऽऽत्मनो
भूतानि वेद सर्वं तं परादाद् योऽन्यत्राऽऽत्मनः सर्वं वेदेदं
ब्रह्मेदं क्षत्रमिमे लोका एमे देवा एमे वेदा एमानि भूतानीदं ५ सर्वं
यद्यमात्मा ॥ ७ ॥

मन्त्र ८ [IV.v.8]

સ યથા દુન્દુભેર્હન્યમાનસ્ય ન બાહ્યાઞ્છબ્દાઞ્છક્રુનુયાદ્ ગ્રહણાય
દુન્દુભેસ્તુ ગ્રહણેન દુન્દુભ્યાઘાતસ્ય વા શબ્દો ગૃહીતઃ ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર ૯ [IV.v.9]

સ યથા શડ્બસ્ય ધ્માયમાનસ્ય ન બાહ્યાઞ્છબ્દાઞ્છક્રુનુયાદ્ ગ્રહણાય
શડ્બસ્ય તુ ગ્રહણેન શડ્બધ્મસ્ય વા શબ્દો ગૃહીતઃ ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [IV.v.10]

સ યથા વીણાયૈ વાધમાનાયૈ ન બાહ્યાઞ્છબ્દાઞ્છક્રુનુયાદ્ગ્રહણાય
વીણાયૈ તુ ગ્રહણેન વીણાવાદસ્ય વા શબ્દો ગૃહીતઃ ॥ ૧૦ ॥

મન્ત્ર ૧૧ [IV.v.11]

સ યથાડડર્દ્રધાગ્નેરભ્યાહિતસ્ય પૃથગ્ધૂમા વિનિશ્ચરન્ત્યેવં
વા અરેડસ્ય મહતો ભૂતસ્ય નિઃશ્ચસિતમેતદ્દદ્વેદો યજુર્વેદઃ
સામવેદોડથર્વાડ્ગિરસ ઇતિહાસઃ પુરાણં વિદ્યા ઉપનિષદઃ શ્લોકઃ
સૂત્રાણ્યનુવ્યાખ્યાનાનિ વ્યાખ્યાનાનિ ઇષ્ટં હુતમાશિતં પાયિતમયં
ચ લોકઃ પરશ્ચ લોકઃ સર્વાણિ ચ ભૂતાન્યસ્યૈવૈતાનિ સર્વાણિ
નિઃશ્ચસિતાનિ ॥ ૧૧ ॥ સામવેદસથર્વાડ્ગિરસસિતિહાસસ્પુરાણં
વિદ્યાસુપનિષદસ્શ્લોકાસ્સૂત્રાણિ અનુવ્યાખ્યાનાનિ વ્યાખ્યાનનિ દત્તં

મન્ત્ર ૧૨ [IV.v.12]

સ યથા સર્વાસામપા સમુદ્ર એકાયનમેવ સર્વેષા સ્પર્શાનાં ત્વગેકાયનમેવ સર્વેષાં ગન્ધાનાં નાસિકૈકાયનં એવ સર્વેષા રસાનાં જિહ્વૈકાયનમેવ સર્વેષા ડુપાણાં ચક્ષુરેકાયનમેવ સર્વેષં શબ્દાનાં શ્રોત્રમેકાયનં એવ સર્વેષા સહુલ્વાનાં મન એકાયનમેવ સર્વાસાં વિદ્યાના હૃદયમેકાયનમેવ સર્વેષાં કર્મણા હસ્તાવેકાયનમેવ સર્વેષામાનન્દાનામુપસ્થ એકાયનમેવ સર્વેષાં વિસર્ગાણાં પાયુરેકાયનમેવ સર્વેષામધ્વનાં પાદાવેકાયનમેવ સર્વેષાં વેદાનાં વાગેકાયનમ્ ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [IV.v.13]

સ યથા સૈન્ધવઘનોડનન્તરોડબાહ્યઃ કૃત્સ્નો રસઘન એવૈ વં
વા અરેડયમાત્માનન્તરોડબાહ્યઃ કૃત્સ્નઃ પ્રજ્ઞાનઘન એવૈતેભ્યો
ભૂતેભ્યઃ સમુત્થાય તાન્યેવાનુવિનયષ્યતિતિ પ્રજ્ઞાનઘનસેવ

એતેભ્યસ્ભૂતેભ્યસ્સમુત્થાય તાનિ એવ અનુવિનયતિ ન પ્રેત્ય
સગ્ઘ્નાડસ્તીત્યરે બ્રવીમીતિ હોવાય યાજ્ઞવલ્ક્યઃ ॥ ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [IV.v.14]

સા હોવાય મૈત્રેચ્યત્રૈવ મા ભગવાન્મોહાન્તમાપીપિપન્ ન વા અહમિમં
વિજાનામીતિ સ હોવાય ન વા અરેડહં મોહં બ્રવીમ્યવિનાશી વા
અરેડયમાત્માડનુચ્છિત્તિધર્મા ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [IV.v.15]

યત્ર હિ દ્વૈતમિવ ભવતિ તદિતર ઇતરં પશ્યતિ તદિતર ઇતરં
જિઘ્રતિ તદિતર ઇતરં રસયતે તદિતર ઇતરમભિવદતિ તદિતર
ઇતરં શૃણોતિ તદિતર ઇતરં મનુતે તદિતર ઇતરં સ્પૃશતિ
તદિતર ઇતરં વિજાનાતિ । યત્ર ત્વસ્ય સર્વમાત્મૈવાભૂત્ તત્કેન કં
પશ્યેત્ તત્કેન કં જિઘ્રેત્ તત્કેન કં રસયેત્ તત્કેન કમભિવદેત્
તત્કેન કં શૃણુયાત્ તત્કેન કં મન્વીત તત્કેન કં સ્પૃશેત્
તત્કેન કં વિજાનીયાઘૈનેદ ર્વ સર્વં વિજાનાતિ તં કેન વિજાનીયાત્
સ એષ નેતિ નેત્યાડત્માગૃહ્યો ન હિ ગૃહ્યતેડશીર્યો ન હિ શીર્યતે
ડસડ્ગો ન હિ સજ્યતેડસિતો ન વ્યથતે ન રિચ્યતિ । વિજ્ઞાતારમરે
કેન વિજાનીયાદિત્યુક્તાનુશાસનાસિ મૈત્રેચ્યેતાવદરે ખલ્વમૃતત્વમિતિ
હોક્ત્વા યાજ્ઞવલ્ક્યો વિજહાર ॥ ૧૫ ॥

ઇતિ પગ્ચમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ ષષ્ઠં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [IV.vi.1]

અથ વ શઃ પૌતિમાષ્યો ગૌપવનાદ્ ગૌપવનઃ પૌતિમાષ્યાત્
પૌતિમાષ્યો ગૌપવનાદ્ ગૌપવનઃ કૌશિકાત્ કૌશિકઃ કૌણ્ડિન્યાત્
કૌણ્ડિન્યઃ શાણ્ડિલ્યાચ્છાણ્ડિલ્યઃ કૌશિકાચ્ય ગૌતમાચ્ય ગૌતમઃ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [IV.vi.2]

આગ્નિવેશ્યાદગ્નિવેશ્યો ગાગ્યાર્દ્ ગાગ્યો ગાગ્યાર્દ્ ગાગ્યો ગૌતમાદ્ ગૌતમઃ
સૈતવાત્ સૈતવઃ પારાશર્યાયણાત્ પારાશર્યાયણો ગાગ્યાર્દ્ ગાગ્યાર્દ્ ગાગ્યાર્દ્
ઉદ્દાલકાયનાદુદ્દાલકાયનો જાબાલાયનાજ્ જાબાલાયનો માધ્યન્દિનાયનાન્
માધ્યન્દિનાયનઃ સૌકરાયણાત્ સૌકરાયણઃ કાષાયણાત્ કાષાયણઃ
સાયકાયનાત્ સાયકાયનઃ કૌશિકાયનેઃ કૌશિકાયનિઃ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [IV.vi.3]

ઘૃતકૌશિકાદ્ ઘૃતકૌશિકઃ પારાશર્યાયણાત્ પારાશર્યાયણઃ
 પારાશર્યાત્ પારાશર્યો જાતૂકણ્યજૃ જાતૂકણ્ય આસુરાયાણાચ્ચ યાસ્કાચ્ચા
 ડડસુરાયાણસ્ત્રૈવણેસ્ત્રૈવણિરૌપજન્ધનેરૌપજન્ધનિરાસુરેરાસુરિભારદ્વાજાદ્
 ભારદ્વાજ આત્રેયાદાત્રેયો માણ્ડેર્માણ્ડિર્ગૌતમાદ્ ગૌતમો ગૌતમાદ્ ગૌતમો
 વાત્સ્યાદ્ વાત્સ્યઃ શાણ્ડિલ્યાચ્છાણ્ડિલ્યઃ કેશોર્યાત્કાપ્યાત્ કેશોર્યઃ
 કાપ્યઃ કુમારહારિતાત્ કુમારહારિતો ગાલવાદ્ ગાલવો વિદર્ભાકૌણ્ડિન્યાદ્
 વિદર્ભાકૌણ્ડિન્યો વત્સનપાતો બાભ્રવાદ્ વત્સનપાદ્બાભ્રવ
 પથઃ સૌભરાત્ પન્થાઃ સૌભરોડયાસ્યાદાડ્ગિરસાદયાસ્ય
 આડ્ગિરસ આભૂતેસ્ત્વાષ્ટ્રાદાભૂતિસ્ત્વાષ્ટ્રો વિશ્વરૂપાત્ત્વાષ્ટ્રાદ્
 વિશ્વરૂપસ્ત્વાષ્ટ્રોડચ્ચિભ્યામશ્ચિનૌ દધીચ આથર્વણાદ્
 દધ્યડ્ડાથર્વણોડથર્વણો દૈવાદથર્વા દૈવો મૃત્યોઃ
 પ્રાધ્વ ઋ સનાન્ મૃત્યુઃ પ્રાધ્વ ઋ સનઃ પ્રધ્વ ઋ સનાત્
 પ્રધ્વ ઋ સન એકર્ષેરેકર્ષિર્વિપ્રચિત્તેઃ વિપ્રચિત્તિર્વ્યષ્ટેર્વ્યષ્ટિઃ
 સનારોઃ સનારુઃ સનાતનાત્ સનાતનઃ સનગાત્ સનગઃ પરમેષ્ઠિનઃ
 પરમેષ્ઠી બ્રહ્મણો બ્રહ્મ સ્વયમ્બુ બ્રહ્મણો નમઃ ॥ ૩ ॥

ઇતિ ષષ્ઠ બ્રાહ્મણમ્ ॥

॥ ઇતિ બૃહદારણ્યકોપનિષદિ ચતુર્થોડધ્યાયઃ ॥

અથ પચ્ચમોડધ્યાયઃ ।

અથ પ્રથમં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [V.i.1]

ઐ પૂર્ણમદઃ પૂર્ણમિદં પૂર્ણાત્પૂર્ણમુદ્યતે । પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય
 પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે । ઐં૩ ખં બ્રહ્મ ખં પુરાણં વાયુરં ખમિતિ
 હ સ્માડડહ કૌરવ્યાયણીપુત્રો । વેદોડયમ્ બ્રાહ્મણા વિદુર્વેદૈનેન
 યદ્દેદિતવ્યમ્ ॥ ૧ ॥

ઇતિ પ્રથમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ દ્વિતીયં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [V.ii.1]

ત્રયાઃ પ્રાજાપત્યાઃ પ્રજાપતૌ પિતરિ બ્રહ્મચર્યમૂષુર્દેવા મનુષ્યા
અસુરા ઉષિત્વા બ્રહ્મચર્યં દેવા ઊચુર્બ્રવીતુ નો ભવાનિતિ । તેભ્યો
ઠૈતદેવાક્ષરમુવાચ દ ઇતિ વ્યજ્ઞાસિષ્ટાઽ ઇતિ । વ્યજ્ઞાસિષ્ભેતિ
હોચુર્દામ્યતેતિ ન આત્યેત્યોમિતિ હોવાચ વ્યજ્ઞાસિષ્ઠેતિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [V.ii.2]

અથ ઠૈનં મનુષ્યા ઊચુર્બ્રવીતુ નો ભવાનિતિ । તેભ્યો
ઠૈતદેવાક્ષરમુવાચ દ ઇતિ વ્યજ્ઞાસિષ્ટાઽ ઇતિ । વ્યજ્ઞાસિષ્ભેતિ
હોચુર્દત્તેતિ ન આત્યેત્યોમિતિ હોવાચ વ્યજ્ઞાસિષ્ઠેતિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [V.ii.3]

અથ ઠૈનમસુરા ઊચુર્બ્રવીતુ નો ભવાનિતિ । તેભ્યો ઠૈતદેવાક્ષરમુવાચ
દ ઇતિ વ્યજ્ઞાસિષ્ટાઽ ઇતિ । વ્યજ્ઞાસિષ્ભેતિ હોચુર્દયધ્વમિતિ ન
આત્યેત્યોમિતિ હોવાચ વ્યજ્ઞાસિષ્ઠેતિ । તદેતદેવૈષા દૈવી વાગનુવદતિ
સ્તનચિતુર્દ દ દ ઇતિ દામ્યત દત્ત દયધ્વમિતિ । તદેતત્રયં ✽
શિક્ષેદ્ દમં દાનં દયામિતિ ॥ ૩ ॥

ઇતિ દ્વિતીયં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ તૃતીયં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [V.iii.1]

એષ પ્રજાપતિર્યદ્દૃદયમેતદ્બ્રહ્મૈતત્સર્વમ્ । તદેતત્યક્ષરં ✽
હૃદયમિતિ । હૃ ઇત્યેકમક્ષરમભિહરન્ત્યસ્મૈ સ્વાશ્વાન્યે ચ ય
એવં વેદ । દ ઇત્યેકમક્ષરં દદત્યસ્મૈ સ્વાશ્વાન્યે ચ ય એવં વેદ ।
યમિત્યેકમક્ષરમેતિ સ્વર્ગં લોકં ચ એવં વેદ ॥ ૧ ॥

ઇતિ તૃતીયં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ ચતુર્થં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [V.iv.1]

તદ્વૈ તદેતદેવ તદાસ સત્યમેવ । સ યો ઠૈતં મહદક્ષં
પ્રથમજં વેદ સત્યં બ્રહ્મેતિ જયતીમા ✽ લ્લોકાઞ્ જિત ઇન્વસાવસદ્
ય એવમેતન્મહદક્ષં પ્રથમજં વેદ સત્યં બ્રહ્મેતિ સત્યં ✽
હ્યેવ બ્રહ્મ ॥ ૧ ॥

ઇતિ ચતુર્થં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ પચ્ચમં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [V.v.1]

અપ એવેદમગ્ર આસુસ્તા આપઃ સત્યમસૃજન્ત સત્યં બ્રહ્મ
બ્રહ્મ પ્રજાપતિં પ્રજાપતિર્દેવા ઋં સ્તે દેવાઃ સત્યમેવોપાસતે
તદેતત્યક્ષર ઋં સત્યમિતિ । સ ઇત્યેકમક્ષરં તીત્યેકમક્ષરં
યમિત્યેકમક્ષરમ્ । પ્રથમોત્તમે અક્ષરે સત્યં મધ્યતોડનૃતં
તદેતદનૃતમુભયતઃ સત્યેન પરિગૃહીત ઋં સત્યભૂયમેવ ભવતિ ।
નૈનવિદ્ધા ઋં સમનૃત ઋં હિનસ્તિ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [V.v.2]

તદ્યત્તસત્યમસૌ સ આદિત્યો । ય એષ એતસ્મિન્મણ્ડલે પુરુષો
યશ્ચાયં દક્ષિણેડક્ષન્ પુરુષસ્તાવેતાવન્યોડન્યસ્મિન્પ્રતિષ્ઠિતૌ
રશ્મિભિરેષોડસ્મિન્પ્રતિષ્ઠિતઃ પ્રાણૈરયમમુષ્મિન્ સ
યદોઠ્ઠમિષ્યન્ભવતિ શુદ્ધમેવૈતન્મણ્ડલં પશ્યતિ નૈનમેતે
રશ્મયઃ પ્રત્યાયન્તિ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [V.v.3]

ય એષ એતસ્મિન્મણ્ડલે પુરુષસ્તસ્ય ભૂરિતિ શિર એક ઋં શિર
એકમેતદક્ષરં ભુવ ઇતિ બાહૂ દ્વૌ બાહૂ દ્વે એતે અક્ષરે સ્વરિતિ
પ્રતિષ્ઠા દ્વે પ્રતિષ્ઠે દ્વે એતે અક્ષરે । તસ્થોપનિષદહરિતિ ।
હન્તિ પાપ્માનં જહાતિ ય ય એવં વેદ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [V.v.4]

યોડયં દક્ષિણેડક્ષન્પુરુષસ્તસ્ય ભૂરિતિ શિરઃ એક ઋં શિર
એકમેતદક્ષરં ભુવ ઇતિ બાહૂ દ્વૌ બાહૂ દ્વે એતે અક્ષરે સ્વરિતિ
પ્રતિષ્ઠા દ્વે પ્રતિષ્ઠે દ્વે એતે અક્ષરે । તસ્થોપનિષદહમિતિ ।
હન્તિ પાપ્માનં જહાતિ ય ય એવં વેદ ॥ ૪ ॥

ઇતિ પચ્ચમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ ષષ્ઠં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [V.vi.1]

મનોમયોડયં પુરુષો ભાઃસત્યસ્તસ્મિન્નન્તર્હૃદયે યથા વ્રીહિર્વા યવો
વા સ એષ સર્વસ્ય સર્વસ્યેશાનઃ સર્વસ્યાધિપતિઃ સર્વમિદં પ્રશાસ્તિ
યદિદં કિંચ ॥ ૧ ॥

एति षष्ठं ब्राह्मणम् ॥

अथ सप्तमं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [V.vii.1]

विद्युद् ब्रह्मेत्याहुर्विदानाद्बिद्युद् विद्यत्येनं पाप्मनो य एवं वेद
विद्युद्ब्रह्मेति । विद्युद्ध्येव ब्रह्म ॥ १ ॥

एति सप्तमं ब्राह्मणम् ॥

अथ अथाष्टमं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [V.viii.1]

वायं धेनुमुपासीत । तस्याश्चत्वारः स्तनाः स्वाडाकारो वषट्कारो
उन्तकारः स्वधाकारस्तस्यै द्वौ स्तनौ देवा उपज्जवन्ति स्वाडाकारं य
वषट्कारं य उन्तकारं मनुष्याः स्वधाकारं पितरः । तस्याः प्राण
ऋषभो मनो वत्सः ॥ १ ॥

एत्यष्टमं ब्राह्मणम् ॥

अथ नवमं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [V.ix.1]

अथमाग्निर्वैश्वानरो योऽयमन्तः पुरुषे धेनेदमन्नं पश्यते
यद्विदमधते । तस्यैष धोषो भवति यमेतत्कर्णावपिधाय शृणोति ।
स यदोत्कमिष्यन्भवति नैनं धोषं शृणोति ॥ १ ॥

एति नवमं ब्राह्मणम् ॥

अथ दशमं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [V.x.1]

यदा वै पुरुषोऽस्मात्लोकान्त्रैति स वायुमागच्छति तस्मै स तत्र
विजिहीते यथा रथयङ्गस्य षं तेन स उर्ध्वं आङ्मते । स
आदित्यमागच्छति तस्मै स तत्र विजिहीते यथावम्बरस्य षं तेन स
उर्ध्वं आङ्मते । स यन्द्रमसमागच्छति तस्मै स तत्र विजिहीते यथा
दुन्दुभेः षं तेन स उर्ध्वं आङ्मते । स लोकमागच्छत्यशोकमङ्गि
तस्मिन्वसति शाश्वतीः समाः ॥ १ ॥

ઇતિ દશમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

એકાદશં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [V.xi.1]

એતદ્વૈ પરમં તપો યદ્વ્યાહિતસ્તપ્યતે પરમં ૨૦ હૈવ લોકં
જયતિ ય એવં વેદૈતદ્વૈ પરમં તપો યં પ્રેતમરણ્ય ૨૦ હરન્તિ
પરમં ૨૦ હૈવ લોકં જયતિ ય એવં વેદૈતદ્વૈ પરમં તપો યં
પ્રેતમગ્નાવભ્યાદધતિ પરમં ૨૦ હૈવ લોકં જયતિ ય એવં વેદ ॥ ૧૧ ॥

ઇતિ એકાદશં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ દ્વાદશં બ્રાહ્મણમ્ । [V.xii.1]

અન્નં બ્રહ્મેત્યેક આહુસ્તન્ન તથા
પૂયતિ વા અન્નમૃતે પ્રાણાત્
પ્રાણો બ્રહ્મેત્યેક આહુસ્તન્ન તથા
શુષ્યતિ વૈ પ્રાણ ઋતેડન્નાદ્
એતે હ ત્વેવ દેવતે
એકધાભૂયં ભૂત્વા
પરમતાં ગચ્છતસ્તદ્ધ સ્માડ્ડહ પ્રાતૃદઃ પિતરં
કિં ૨૦ સ્વિદેવૈવં વિદુષે સાધુ કુર્યા
કિમેવાસ્મા અસાધુ કુર્યામિતિ ।
સ હ સ્માહ પાણિના
મા
પ્રાતૃદઃ
કસ્ત્વેનયોરેકધાભૂયં ભૂત્વા પરમતાં ગચ્છતીતિ ।
તસ્મા ઉ હૈતદુવાચ
વીત્યન્નં વૈ વિ
અન્ને હીમાનિ સર્વાણિ ભૂતાનિ વિષ્ણાનિ ।
રમિતિ
પ્રાણો વૈ રં
પ્રાણે હીમાનિ સર્વાણિ ભૂતાનિ રમન્તે ।
સર્વાણિ હ વા અસ્મિન્ ભૂતાનિ વિશન્તિ
સર્વાણિ ભૂતાનિ રમન્તે

य अवेवं वेद ॥ १२ ॥

एति द्वादशं ब्राह्मणम् ॥

अथ त्रयोदशं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [V.xiii.1]

उक्थं प्राणो वा उक्थं प्राणो डीदँ सर्वमुत्थापयत्युद्धास्मा
धस्माद्दुक्थविद्वीरस्तिष्ठत्युक्थस्य सायुज्यं सलोकतां जयति य
अवेवं वेद ॥ १ ॥

मन्त्र २ [V.xiii.2]

यजुः प्राणो वै यजुः प्राणो डीमानि सर्वाणि भूतानि युज्यन्ते । युज्यन्ते
डास्मै सर्वाणि भूतानि श्रैष्ठ्याय यजुषः सायुज्यं सलोकतां
जयति य अवेवं वेद ॥ २ ॥

मन्त्र ३ [V.xiii.3]

साम प्राणो वै साम प्राणो डीमानि सर्वाणि भूतानि सम्यञ्चि । सम्यञ्चि
डास्मै सर्वाणि भूतानि श्रैष्ठ्याय कल्पन्ते सामः सायुज्यं
सलोकतां जयति य अवेवं वेद ॥ ३ ॥

मन्त्र ४ [V.xiii.4]

क्षत्रं प्राणो वै क्षत्रं प्राणो डि वै क्षत्रं त्रायते डैनं प्राणः
क्षणितोः । प्र क्षत्रमत्रमप्रोति क्षत्रस्य सायुज्यं सलोकतां
जयति य अवेवं वेद ॥ ४ ॥

एति त्रयोदशं ब्राह्मणम् ॥

अथ यतुर्दशं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [V.xiv.1]

भूमिस्तन्निक्षं धौरित्यष्टावक्षराण्यष्टाक्षरं उ वा अकं
गायत्र्यै पदमेतद्दु डैवास्या अतत् स यावदेषु त्रिषु लोकेषु तावद्
जयति योऽस्या अतदेवं पदं वेद ॥ १ ॥

मन्त्र २ [V.xiv.2]

ऋयो यजूषि सामानीत्यष्टावक्षराण्यष्टाक्षरं उ वा अकं
गायत्र्यै पदम् । अतद्दु डैवास्या अतत् स यावतीयं त्रयी विद्या तावद्
जयति योऽस्या अतदेवं पदं वेद ॥ २ ॥

મન્ત્ર ૩ [V.xiv.3]

પ્રાણોડપાનો વ્યાન ઇત્યષ્ટાવક્ષરાણિ અષ્ટાક્ષર ઋ લ વા એકં ગાયત્ર્યૈ
પદમેતદુ ડૈવાસ્થ્યા એતત્ સ યાવદિદં પ્રાણિ તાવદ્ધ જયતિ ચોડસ્થ્યા
એતદેવં પદં વેદ અથાસ્થ્યા એતદેવ તુરીયં દર્શતં પદં પરોરજા ય
એષ તપતિ યદ્વૈ ચતુર્થં તતુરીયં દર્શતં પદમિતિ દદૃશ
ઇવ હ્યેષ પરોરજા ઇતિ સર્વમુ હ્યેવૈષ રજ ઉપર્યુપરિ તપત્યેવ ઋ
ડૈવ શ્રિયા યશસા તપતિ ચોડસ્થ્યા એતદેવં પદં વેદ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [V.xiv.4]

સૌષા ગાયત્ર્યેતસ્મિ ઋ સ્તુરીયે દર્શતિ પદે પરોરજસિ પ્રતિષ્ઠિતા
તદ્વૈ તત્સત્યે પ્રતિષ્ઠિતં ચક્ષુર્વૈ સત્યં ચક્ષુર્હિ
વૈ સત્યં તસ્માદાદિદાનીં દ્વૈ વિવદમાનાવેયાતામહમ્ અદર્શ
અહમશ્રૌષમિતિ ય એવ એવં બ્રૂયાદહમ્ અદર્શમિતિ તસ્મા એવ
શ્રદ્ધ્યામ । તદ્વૈ તત્સત્યં બલે પ્રતિષ્ઠિતં પ્રાણો વૈ બલં
તત્પ્રાણે પ્રતિષ્ઠિતં તસ્માદાહુર્બલ ઋ સત્યાદોગીય ઇત્યેવં વેષા
ગાયત્ર્યધ્યાત્મં પ્રતિષ્ઠિતા । સા ડૈષા ગયા ઋ સ્તત્રે પ્રાણા વૈ
ગયાસ્તત્પ્રાણા ઋ સ્તત્રે તદ્દ્રયા ઋ સ્તત્રે તસ્માદ્ ગાયત્રી નામ ।
સ યામેવામૂ ઋ સાવિત્રીમન્વાડૈષૈવ સા । સ યસ્મા અન્વાહ તસ્ય
પ્રાણા ઋ સ્ત્રાયતે ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [V.xiv.5]

તા ઋ ડૈતામેકે સાવિત્રીમનુષ્ટુભમન્વાહુર્વાગનુષ્ટુબ્ એતદ્વાયમનુબ્રૂમ
ઇતિ । ન તથા કુર્યાદ્ ગાયત્રીમેવાનુબ્રૂયાદ્ । યદિ હ વા અપ્યેવવિદ્ધહિવ
પ્રતિગૃહ્ણાતિ ન ડૈવ તદ્વાયત્ર્યા એકં ચન પદં પ્રતિ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [V.xiv.6]

સ ય ઇમા ઋ સ્ત્રીલ્લોકાન્યૂર્ણાન્પ્રતિગૃહ્ણીયાત્ સોડસ્થ્યા એતત્પ્રથમં
પદમાપ્રુયાદ્ । અથ યાવતીયં ત્રયી વિદ્યા યસ્તાવત્પ્રતિગૃહ્ણીયાત્
સોડસ્થ્યા એતદ્વિતીયં પદમાપ્રુયાદથ યાવદિદં પ્રાણિ
યસ્તાવત્પ્રતિગૃહ્ણીયાત્ સોડસ્થ્યા એતત્તૃતીયં પદમાપ્રુયાદથાસ્થ્યા
એતદેવ તુરીયં દર્શતં પદં પરોરજા ય એષ તપતિ નૈવ કેન
ચનાપ્યં કુત ઉ એતાવત્પ્રતિગૃહ્ણીયાત્ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [V.xiv.7]

તસ્યા ઉપસ્થાનં ગાયત્ર્યસ્યેકપદી દ્વિપદી ત્રિપદી ચતુષ્પદપદસિ ન
હિ પદ્યસે । નમસ્તે તુરીયાય દર્શતાય પદાય પરોરજસેડસાવદો મા
પ્રાપદિતિ યં દ્વિધ્યાદસાવસ્મૈ કામો મા સમૃદ્ધીતિ વા ન હૈવાસ્મૈ સ
કામઃ સમૃદ્ધ્યતે યસ્મા એવમુપતિષ્ઠતેડહમદઃ પ્રાપમિતિ વા ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [V.xiv.8]

એતદ્ધ વૈ તજ્જનકો વૈદેહો બુડિલમાશ્વતરાશ્ચિમુવાચ યન્નુ હો
તદ્ગાયત્રીવિદબ્રૂથા અથ કથ ઁ હસ્તી ભૂતો વહસીતિ । મુખ ઁ
હ્યસ્યાઃ સમ્નાણ્ ન વિદાં ચકારેતિ હોવાચ । તસ્યા અગ્નિરેવ મુખં
યદિ હ વા અપિ બહ્વિવાગ્નાવભ્યાદધતિ સર્વમેવ તત્સન્દહત્યેવ ઁ
હેવૈવંવિદ્ યદ્યપિ બહ્વિવ પાપં કુરુતે સર્વમેવ તત્સમ્સાય શુદ્ધઃ
પૂતોડજરોડમૃતઃ સમ્ભવતિ ॥ ૮ ॥

ઇતિ ચતુર્દશં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ પચ્ચદશં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [V.xv.1]

હિરણ્મયેન પાત્રેણ સત્યસ્યાપિહિતં મુખમ્ । તત્ત્વં પૂષન્ અપાવૃણુ
સત્યધર્માય દૃષ્ટયે । પૂષન્ એકર્ષે યમ સૂર્ય પ્રાજાપત્ય
વ્યૂહ રશ્મીન્ । સમૂહ તેજો યત્તે રૂપં કલ્યાણતમં તત્તે પશ્યામિ ।
યોડસાવસૌ પુરુષઃ સોડહમસ્મિ । વાયુરનિલમમૃતમથેદં
ભસ્માન્ત ઁ શરીરમ્ । ઝંડ કૃતો સ્મર કૃત ઁ સ્મર કૃતો સ્મર
કૃત ઁ સ્મર । અગ્ને નય સુપથા રાયેડસ્માન્ વિશ્વાનિ દેવ વયુનાનિ
વિદ્વાન્ । યુયોધ્યસ્મજ્જુહુરાણમેનો ભૂયિષ્ઠાં તે નમ ઉક્તિં વિધેમ ॥ ૧ ॥

ઇતિ પચ્ચદશં બ્રાહ્મણમ્ ॥

॥ ઇતિ બૃહદારણ્યકોપનિષદિ પચ્ચમોડધ્યાયઃ ॥

અથ ષષ્ઠોડધ્યાયઃ ।

અથ પ્રથમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

મન્ત્ર ૧ [VI.i.1]

ઠું યો હ વૈ જ્યેષ્ઠ ચ શ્રેષ્ઠ ચ વેદ જ્યેષ્ઠશ્ચ
શ્રેષ્ઠશ્ચ સ્વાનાં ભવતિ । પ્રાણો વૈ જ્યેષ્ઠશ્ચ શ્રેષ્ઠશ્ચ ।
જ્યેષ્ઠશ્ચ શ્રેષ્ઠશ્ચ સ્વાનાં ભવત્યપિ ચ યેષાં બુભૂષતિ ચ
એવં વેદ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [VI.i.2]

યો હ વૈ વસિષ્ઠાં વેદ વસિષ્ઠઃ સ્વાનાં ભવતિ । વાગ્વૈ વસિષ્ઠા ।
વસિષ્ઠઃ સ્વાનાં ભવત્યપિ ચ યેષાં બુભૂષતિ , ચ એવં વેદ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [VI.i.3]

યો હ વૈ પ્રતિષ્ઠાં વેદ પ્રતિષ્ઠતિ સમે પ્રતિષ્ઠતિ દુર્ગે ।
ચક્ષુર્વૈ પ્રતિષ્ઠા ચક્ષુષા હિ સમે ચ દુર્ગે ચ પ્રતિષ્ઠતિ ।
પ્રતિષ્ઠતિ સમે પ્રતિષ્ઠતિ દુર્ગે ચ એવં વેદ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [VI.i.4]

યો હ વૈ સમ્પદં વેદ સં હાસ્મૈ પદ્યતે ચં કામં કામયતે ।
શ્રોત્રં વૈ સમ્પચ્છોત્રે હીમે સર્વે વેદા અભિસમ્પન્નાઃ । સં
હાસ્મૈ પદ્યતે ચં કામં કામયતે ચ એવં વેદ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [VI.i.5]

યો હ વા આયતનં વેદાડડયતનં સ્વાનાં ભવતિ આયતનં જનાનામ્ ।
મનો વા આયતનમાયતનં સ્વાનાં ભવત્યાયતનં જનાનાં ચ એવં
વેદ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [VI.i.6]

યો હ વૈ પ્રજાતિં વેદ પ્રજાયતે હ પ્રજયા પશુભી રેતો વૈ પ્રજાતિઃ ।
પ્રજાયતે હ પ્રજયા પશુભિર્યં એવં વેદ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [VI.i.7]

તે હેમે પ્રાણા અહં શ્રેયસે વિવદમાના બ્રહ્મ જગ્મુસ્તદ્દ્યોત્યુઃ કો નો
વસિષ્ઠ ઇતિ । તદ્દ્યોવાચ ચસ્મિન્વ ઉત્કાન્ત ઇદં શરીરં પાપીયો
મન્યતે સ વો વસિષ્ઠ ઇતિ ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [VI.i.8]

વાગ્ધોચ્ચકામ । સા સંવત્સરં પ્રોષ્યા । આ । આગત્યોવાચ કથમશકત
મદ્દતે જીવિતુમિતિ । તે હોચ્યુર્યથાડકલા અવદન્તો વાચા પ્રાણન્તઃ
પ્રાણેન પશ્યન્તશ્ચક્ષુષા શૃણ્વન્તઃ શ્રોત્રેણ વિદ્વા સો મનસા

प्रजायमाना रेतसैवमञ्जुविष्मेति । प्रविवेश उ वाङ् ॥ ८ ॥

मन्त्र ९ [VI.i.9]

यक्षुर्द्व्यङ्काम । तत्संवत्सरं प्रोष्याऽऽगत्योवाय कथमशकत
मदृते ञ्जितुमिति । ते लोच्युर्थथा-न्धा अपश्यन्तश्चक्षुषा
प्राणन्तः प्राणेन वदन्तो वाया शृण्वन्तः श्रोत्रेण विद्वाँ सो
मनसा प्रजायमाना रेतसैवमञ्जुविष्मेति । प्रविवेश उ यक्षुः ॥ ९ ॥

मन्त्र १० [VI.i.10]

श्रोत्रं लोच्यङ्काम । तत्संवत्सरं प्रोष्याऽऽगत्योवाय
कथमशकत मदृते ञ्जितुमिति । ते लोच्युर्थथा अधिरा अशृण्वन्तः
श्रोत्रेण प्राणन्तः प्राणेन वदन्तो वाया पश्यन्तश्चक्षुषा
विद्वाँ सो मनसा प्रजायमाना रेतसैवमञ्जुविष्मेति । प्रविवेश उ
श्रोत्रम् ॥ १० ॥

मन्त्र ११ [VI.i.11]

मनो लोच्यङ्काम । तत्संवत्सरं प्रोष्याऽऽगत्योवाय कथमशकत
मदृते ञ्जितुमिति । ते लोच्युर्थथा मुग्धा अविद्वाँ सो मनसा
प्राणन्तः प्राणेन वदन्तो वाया पश्यन्तश्चक्षुषा शृण्वन्तः
श्रोत्रेण प्रजायमाना रेतसैवमञ्जुविष्मेति । प्रविवेश उ मनः ॥ ११ ॥

मन्त्र १२ [VI.i.12]

रेतो लोच्यङ्काम । तत्संवत्सरं प्रोष्याऽऽगत्योवाय कथमशकत
मदृते ञ्जितुमिति । ते लोच्युर्थथा क्लीबा अप्रजायमाना रेतसा प्राणन्तः
प्राणेन वदन्तो वाया पश्यन्तश्चक्षुषा शृण्वन्तः श्रोत्रेण
विद्वाँ सो मनसैवमञ्जुविष्मेति । प्रविवेश उ रेतः ॥ १२ ॥

मन्त्र १३ [VI.i.13]

अथ उ प्राण उल्कमिष्यन् यथा मलासुल्यः सैन्धवः
पद्मीशशङ्खु-संवृडेदेवँ डैवेमान्प्राणा-संववर्द्ध । ते लोच्युर्मा
भगव उल्कमीर्न वै शक्ष्यामस्त्वदृते ञ्जितुमिति । तस्थो मे भविं
कुरुतेति तथेति ॥ १३ ॥

मन्त्र १४ [VI.i.14]

सा उ वागुवाय यद्वा अलं वसिष्ठाऽस्मि त्वं तद्दसिष्ठोऽसीति ।
यद् वा अलं प्रतिष्ठाऽस्मि त्वं तत्प्रतिष्ठोऽसीति यक्षुर्थद्वा

અહ ઋ સમ્પદસ્મિ ત્વં તત્ સમ્પદસીતિ શ્રોત્રમ્ । યદ્ વા
અહમાયતનમસ્મિ ત્વં તદાયતનમસીતિ મનો યદ્વા અહં પ્રજાતિરસ્મિ
ત્વં તત્ પ્રજાતિરસીતિ રેતસ્તસ્થો મે કિમન્નં કિં વાસ ઇતિ । યદિદં
કિઞ્ચાડસશ્ચભ્ય આ કૃમિભ્ય આ કીટપતડ્ગેભ્યસ્તત્તેડન્નમાપો
વાસ ઇતિ । ન હ વા અસ્થાનન્નં જઘ્ઘં ભવતિ નાનન્નં પ્રતિગૃહીતં
ય એવમેતદનસ્થાન્નં વેદ । તદ્ વિદ્વા ઋ સઃ શ્રોત્રિયા અશિષ્યન્ત
આયામન્ત્યશિત્વાડસ્યામન્ત્યેતમેવ તદનમનગ્ઠં કુર્વન્તો મન્યન્તે ॥ ૧૪ ॥

ઇતિ પ્રથમં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ દ્વિતીયં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [VI.ii.1]

શ્વેતકેતુર્હ વા આરુણેયઃ પગ્ચાલાનાં પરિષદમાજગામ । સ આજગામ
જૈવલિં પ્રવાહણં પરિચારયમાણમ્ । તમુદીક્ષ્યાભ્યુવાદ કુમારાડ ઇતિ ।
સ ભોઃ ડ ઇતિ પ્રતિશુશ્રાવ અનુશિષ્ઠોડવસિ પિત્રેત્યોમિતિ હોવાચ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [VI.ii.2]

વેત્ય યથેમાઃ પ્રજાઃ પ્રયત્યો વિપ્રતિપદન્તાડ ઇતિ । નેતિ હોવાચ ।
વેત્યો યથેમં લોકં પુનરાપદન્તાડ ઇતિ । નેતિ હૈવોવાચ । વેત્યો
યથાડસૌ લોક એવં બહુભિઃ પુનઃપુનઃ પ્રયદ્ભિર્ન સમ્પૂર્યતાડ ઇતિ
નેતિ હૈવોવાચ । વેત્યો યતિથ્યામાહુત્યા ઋ હુતાયામાપઃ પુરુષવાયો
ભૂત્વા સમુત્થાય વદન્તીડ ઇતિ । નેતિ હૈવોવાચ । વેત્યો દેવયાનસ્ય વા
પથઃ પ્રતિપદં પિતૃયાણસ્ય વા યદ્ભૂત્વા દેવયાનં વા પન્થાનં
પ્રતિપદન્તે પિતૃયાણં વાડપિ હિ ન ઋષેર્વચઃ શ્રુતં દ્વે
સૃતી અશૃણવં પિતૃણામહં દેવાનામુત મર્ત્યાનાં તાભ્યામિદં
વિશ્વમેજત્સમેતિ યદન્તરા પિતરં માતરં ચેતિ । નાહમત એકં ચન
વેદેતિ હોવાચ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [VI.ii.3]

અથૈનં વસત્યોપમન્ત્રયાં ચક્રેડનાદૃત્ય વસતિ કુમારઃ
પ્રદુદ્વાવ । સ આજગામ પિતરં ત ઋ હોવાચેતિ વાવ કિલ નો
ભવાન્પુરાડનુશિષ્ઠાનવોચ ઇતિ । કથ ઋ , સુમેધ ઇતિ । પગ્ચ
મા પ્રશ્નાન્નાજન્યબન્ધુરપ્રાક્ષીત્ તતો નૈકગ્ચન વેદેતિ । કતમે ત
ઇતિ ઇમ ઇતિ હ પ્રતીકાન્યુદાજહાર ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [VI.ii.4]

સ હોવાય તથા નસ્ત્વં તાત જાનીથા યથા યદહં કિચ્ચ વેદ
સર્વમહં તત્તુભમવોચમ્ । પ્રેહિ તુ તત્ર પ્રતીત્ય બ્રહ્મચર્યં
વત્સ્થાવ ઇતિ । ભવાનેવ ગચ્છત્વિતિ । સ આજગામ ગૌતમો યત્ર
પ્રવાહણસ્ય જૈવલેરાસ । તસ્મા આસનમાહૃત્યોદકમહારયાં ચકારાચ
હાસ્મા અર્ધ્યં ચકાર । ત્વં હોવાય વરં ભગવતે ગૌતમાય દદ્મ
ઇતિ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [VI.ii.5]

સ હોવાય પ્રતિજ્ઞાતો મ એષ વરો યાં તુ કુમારસ્થાન્તે
વાચમભાષથાસ્તાં મે બ્રૂહીતિ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [VI.ii.6]

સ હોવાય દૈવેષુ વૈ ગૌતમ તદ્ભરેષુ માનુષાણાં બ્રૂહીતિ ॥ ૬ ॥

મન્ત્ર ૭ [VI.ii.7]

સ હોવાય વિજ્ઞાયતે હાસ્તિ હિરણ્યસ્થાપાત્તં ગોઅશ્વાનાં દાસીનાં પ્રવારાણાં
પરિધાનસ્ય મા નો ભવાન્બહોરનન્તસ્થાપર્યન્તસ્થાબ્યવદાન્યો ભૂદિતિ ।
સ વૈ ગૌતમ તીર્થનેચ્છાસા ઇત્યુપૈમ્યહં ભવન્તમિતિ વાચા હ સ્મૈવ
પૂર્વ ઉપયન્તિ । સ હોપાયનકીર્ત્યોવાસ ॥ ૭ ॥

મન્ત્ર ૮ [VI.ii.8]

સ હોવાય તથા નસ્ત્વં ગૌતમ માડપરાધાસ્તવ ચ પિતામહા યથેયં
વિદ્યેતઃ પૂર્વં ન કસ્મિંશ્ચન બ્રાહ્મણ ઉવાસ તાં ત્વહં તુભ્યં
વક્ષ્યામિ કો હિ ત્વૈવં બ્રુવન્તમર્હતિ પ્રત્યાખ્યાતુમિતિ ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર ૯ [VI.ii.9]

અસૌ વૈ લોકોડગ્નિર્ગૌતમ । તસ્થાડડદિત્ય એવ સમિદ્ રશ્મયો ધૂમો
ડહરર્ચિર્દિશોડગ્ગારા અવાન્તરદિશો વિસ્ફુલિડ્ગાસ્તસ્મિન્નેતસ્મિન્નગ્નૌ
દેવાઃ શ્રદ્ધાં જુહ્વતિ તસ્થા આહુત્યૈ સોમો રાજા સમ્ભવતિ ॥ ૯ ॥

મન્ત્ર ૧૦ [VI.ii.10]

પર્જન્યો વા અગ્નિર્ગૌતમ । તસ્ય સંવત્સર એવ સમિદ્બ્રાણિ ધૂમો
વિદ્યુદર્ચિરશનિરડગ્ગારા હ્રાદુનયો વિસ્ફુલિડ્ગાસ્તસ્મિન્નેતસ્મિન્નગ્નૌ
દેવાઃ સોમશ્ચ રાજાનં જુહ્વતિ તસ્થા આહુત્યૈ વૃષ્ટિઃ સમ્ભવતિ ॥ ૧૦ ॥

મન્ત્ર ૧૧ [VI.ii.11]

અયં વૈ લોકોઽગ્નિર્ગૌતમ । તસ્ય પૃથિવ્યેવ સમિદ્
અગ્નિર્ધૂમો રાત્રિરર્ચિશ્ચન્દ્રમા અઽગારા નક્ષત્રાણિ
વિષ્કુલિઽગાસ્તસ્મિન્નેતસ્મિન્નગ્નૌ દેવા વૃષ્ટિં જુહતિ તસ્યા આહુત્યા
અન્નં સમ્ભવતિ ॥ ૧૧ ॥

મન્ત્ર ૧૨ [VI.ii.12]

પુરુષો વા અગ્નિર્ગૌતમ । તસ્ય વ્યાત્તમેવ સમિત્ પ્રાણો ધૂમો
વાગર્ચિશ્ચક્ષુરઽગારાઃ શ્રોત્રં વિસ્કુલિઽગાસ્તસ્મિન્નેતસ્મિન્નગ્નૌ
દેવા અન્નં જુહતિ તસ્યા આહુત્યૈ રેતઃ સમ્ભવતિ ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [VI.ii.13]

યોષા વા આગ્નિર્ગૌતમ । તસ્યા ઉપસ્થ એવ સમિલ્લોમાનિ
ધૂમો યોનિરર્ચિર્યદન્તઃ કરોતિ તેઽઽગારા અભિનન્દા
વિસ્કુલિઽગાસ્તસ્મિન્નેતસ્મિન્નગ્નૌ દેવા રેતો જુહતિ તસ્યા આહુત્યૈ પુરુષઃ
સમ્ભવતિ । સ જીવતિ યાવજજીવત્યથ યદા મ્રિયતે । ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [VI.ii.14]

અથૈનમગ્નયે હરન્તિ । તસ્યાગ્નિરેવાગ્નિર્ભવતિ સમિત્સમિદ્
ધૂમો ધૂમોઽર્ચિરર્ચિરઽગારા અઽગારા વિસ્કુલિઽગા
વિસ્કુલિઽગાસ્તસ્મિન્નેતસ્મિન્નગ્નૌ દેવાઃ પુરુષં જુહતિ તસ્યા આહુત્યૈ
પુરુષો ભાસ્વરવર્ણઃ સમ્ભવતિ ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [VI.ii.15]

તે ય એવમેતદ્વિદુર્યે ચામી અરણ્યે શ્રદ્ધા સત્યમુપાસતે
તેઽર્ચિરભિસમ્ભવન્ત્યર્ચિષોઽહોઽહ આપૂર્યમાણપક્ષં
આપૂર્યમાણપક્ષાધાન્ચણ્માસાનુદ્ઽદાદિત્ય એતિ માસેભ્યો દેવલોકં
દેવલોકાદાદિત્યમાદિત્યાદ્વૈદ્યુતં તાન્વૈદ્યુતાન્પુરુષો માનસ એત્ય
બ્રહ્મલોકાન્ ગમયતિ તે તેષુ બ્રહ્મલોકેષુ પરાઃ પરાવતો વસન્તિ ।
તેષાં ન પુનરાવૃત્તિઃ ।

મન્ત્ર ૧૬ [VI.ii.16]

અથ યે યજ્ઞેન દાનેન તપસા લોકાન્જયન્તિ તે
ધૂમમભિસમ્ભવન્તિ ધૂમાદ્રાત્રિં , રાત્રેરપક્ષીયમાણપક્ષં
અપક્ષીયમાણપક્ષાધાન્ચણ્માસાન્દક્ષિણાદિત્ય એતિ માસેભ્યઃ
પિતૃલોકં પિતૃલોકાચ્ચન્દ્રં તે ચન્દ્રં પ્રાપ્યાન્

भवन्ति ताँ स्तत्र देवा यथा सोमँ राजानमाप्यायस्व
 अपक्षीयस्वेत्येवमेनाँ स्तत्र भक्षयन्ति । तेषां यदा
 तत्पर्यवैत्यथेममेवाऽऽकाशमभिनिष्पद्यन्ते आकाशाद्वायुं
 वायोर्वृष्टिं वृष्टेः पृथिवीं ते पृथिवीं प्राप्यात्रं भवन्ति ते
 पुनः पुरुषाग्रौ लूयन्ते ततो योषाग्रौ जायन्ते ते लोकान्प्रत्युथायिनस्त
 अेवमेवानुपरिवर्तन्तेऽथ य अेतौ पन्थानौ न विद्दुस्ते कीटाः पतद्ग्रा
 यद्विदं दन्दशूकम् ॥ १६ ॥

एति द्वितीयं ब्राह्मणम् ॥

अथ तृतीयं ब्राह्मणम् ।

मन्त्र १ [VI.iii.1]

स यः कामयते मलत्राप्राप्यामित्युदगयन आपूर्यमाणपक्षस्य
 पुण्याडे द्वादशाहमुपसद्प्रती भूत्वौदुम्भरे ङँ से यमसे वा
 सर्वौषधं इलानीति सम्भृत्य परिसमुद्य परिलिप्याग्निमुपसमाधाय
 परिस्तीर्याऽऽवृताऽऽज्यँ सँ स्फृत्य पुँ सा नक्षत्रेण
 मन्थँ सन्नीय जुहोति । यावन्तो देवास्त्वयि जातवेदस्तिर्यञ्चो
 ध्नन्ति पुरुषस्य कामान् तेभ्योऽहं भागधेयं जुहोमि ते मा तृप्ताः
 सर्वैः कामैस्तर्यन्तु स्वाहा । या तिरश्ची निपद्यतेऽहं विधरणी
 एति तां त्वा घृतस्य धारया यजे सँ राधनीमहँ । स्वाहा ॥ १ ॥

मन्त्र २ [VI.iii.2]

ज्येष्ठाय स्वाहा श्रेष्ठाय स्वाहेत्यग्रौ हुत्वा मन्थे
 सँ अ्रवमवनयति । प्राणाय स्वाहा वसिष्ठायै स्वाहेत्यग्रौ हुत्वा
 मन्थे सँ अ्रवमवनयति । वाये स्वाहा प्रतिष्ठायै स्वाहेत्यग्रौ
 हुत्वा मन्थे सँ अ्रवमवनयति । यक्षुषे स्वाहा सम्पदे स्वाहेति
 अग्रौ हुत्वा मन्थे सँ अ्रवमवनयति । श्रोत्राय स्वाहाऽऽयतनाय
 स्वाहेत्यग्रौ हुत्वा मन्थे सँ अ्रवमवनयति । मनसे स्वाहा प्रजात्यै
 स्वाहेत्यग्रौ हुत्वा मन्थे सँ अ्रवमवनयति । रेतसे स्वाहेति अग्रौ
 हुत्वा मन्थे सँ अ्रवमवनयति ॥ २ ॥

मन्त्र ३ [VI.iii.3]

अग्रये स्वाहेत्यग्रौ हुत्वा मन्थे सँ अ्रवमवनयति । सोमाय
 स्वाहेत्यग्रौ हुत्वा मन्थे सँ अ्रवमवनयति । भूः स्वाहेत्यग्रौ

હુત્વા મન્થે સ ઋવમવનયતિ । ભુવઃ સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા
 મન્થે સ ઋવમવનયતિ । સ્વઃ સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા મન્થે
 સ ઋવમવનયતિ । ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા
 મન્થે સ ઋવમવનયતિ । બ્રહ્મણે સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા
 મન્થે સ ઋવમવનયતિ । ક્ષત્રાય સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા
 મન્થે સ ઋવમવનયતિ । ભૂતાય સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા મન્થે
 સ ઋવમવનયતિ । ભવિષ્યતે સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા મન્થે
 સ ઋવમવનયતિ । વિશ્વાય સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા મન્થે
 સ ઋવમવનયતિ । સર્વાય સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા મન્થે
 સ ઋવમવનયતિ । પ્રજાપતયે સ્વાહેત્યગ્રૌ હુત્વા મન્થે
 સ ઋવમવનયતિ ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [VI.iii.4]

અથૈનમભિમૃશતિ ભ્રમદસિ જવલદસિ
 પૂર્ણમસિ પ્રસ્તબ્ધમસ્યેકસભમસિ હિહૃતમસિ
 હિહૃક્રિયમાણમસ્યુદ્રીથમસ્યુદ્રીયમાનમસિ શ્રાવિતમસિ
 પ્રત્યાશ્રાવિતમસ્યર્દ્રે સન્દીમમસિ વિભૂરસિ પ્રભૂરસ્યન્નમસિ
 જ્યોતિરસિ નિધનમસિ સંવર્ગોઽસીતિ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [VI.iii.5]

અથૈનમધુઘચ્છત્યમ ઋ સ્યામ હિ તે મહિ । સ હિ
 રાજેશાનોઽધિપતિઃ સ મા રાજેશનોઽધિપતિં કરોત્વિતિ ॥ ૫ ॥

મન્ત્ર ૬ [VI.iii.6]

અથૈનમાચામતિ તત્સવિતુર્વરેણ્યમ્ । મધુ વાતા ઋતાયતે મધુ
 ક્ષરન્તિ સિન્ધવઃ । માધ્વીર્નઃ સન્તવોષધીઃ । ભૂઃ સ્વાહા । ભર્ગો
 દેવસ્ય ધીમહિ મધુ નક્તમુતોષસો મધુમત્પાર્થિવ ઋ રજઃ । મધુ
 ધૌરસ્તુ નઃ પિતા । ભુવઃ સ્વાહા । ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ । મધુમાત્રો
 વનસ્યતિર્મધુમા ઋ અસ્તુ સૂર્યઃ । માધ્વીર્ગાવો ભવન્તુ નઃ । સ્વઃ
 સ્વાહેતિ । સર્વા ય સાવિત્રીમન્વાહ સર્વાશ્ચ મધુમતીરહમેવેદ ઋ
 સર્વ ભૂયાસમ્ । ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ સ્વાહેત્યન્તત આચમ્ય પાણી પ્રક્ષાલ્ય
 જઘનેનાગ્નિં પ્રાક્ષિરાઃ સંવિશતિ । પ્રાતરાદિત્યમુપતિષ્ઠતે
 દિશામેકપુણ્ડરીકમસિ અહં મનુષ્યાણામેકપુણ્ડરીકં ભૂયાસમિતિ ।
 યથેતમેત્ય જઘનેનાગ્નિમાસીનો વ ઋ શં જપતિ ॥ ૬ ॥

मन्त्र ७ [VI.iii.7]

तं ॐ तैत्तमूद्मालक आरुशिर्वाजसनेयाय याज्ञवल्क्यायान्तेवासिन
 उक्त्वोवायापि य अनेन ॐ शुष्ठे स्थाणौ निषिञ्चेज् शुष्ठे स्थाणौ
 निषिञ्चेत् जायेरञ्छाभाः प्ररोडेयुः पलाशानीति ॥ ७ ॥

मन्त्र ८ [VI.iii.8]

अेतमु त्वैव वाजसनेयो याज्ञवल्क्यो मधुकाय पैङ्ग्यायान्तेवासिन
 उक्त्वोवायापि य अनेन ॐ शुष्ठे स्थाणौ निषिञ्चेज् स्थाणौ निषिञ्चेत्
 जायेरञ्छाभाः प्ररोडेयुः पलाशानीति ॥ ८ ॥

मन्त्र ९ [VI.iii.9]

अेतमु त्वैव मधुकः पैङ्ग्यश्चूलाय भागवित्तिर्जनकय आयस्थूणायान्तेवासिन
 उक्त्वोवायापि य अनेन ॐ शुष्ठे स्थाणौ निषिञ्चेज् जायेरञ्छाभाः
 प्ररोडेयुः पलाशानीति ॥ ९ ॥

मन्त्र १० [VI.iii.10]

अेतमु त्वैव यूलो भागवित्तिर्जनकय आयस्थूणायान्तेवासिन उक्त्वोवायापि य
 अनेन ॐ शुष्ठे स्थाणौ निषिञ्चेज् यसेनम् शुष्ठे स्थाणौ निषिञ्चेत्
 जायेरञ्छाभाः प्ररोडेयुः पलाशानीति ॥ १० ॥

मन्त्र ११ [VI.iii.11]

अेतमु त्वैव जानकिरयस्थूणाः सत्यकामाय जाबालायान्तेवासिन उक्त्वोवायापि
 य अनेन ॐ शुष्ठे स्थाणौ निषिञ्चेज् जायेरञ्छाभाः प्ररोडेयुः
 पलाशानीति ॥ ११ ॥

मन्त्र १२ [VI.iii.12]

अेतमु त्वैव सत्यकामो जाबालोऽन्तेवासित्थ्य उक्त्वोवायापि य अनेन ॐ
 शुष्ठे स्थाणौ निषिञ्चेज् जायेरञ्छाभाः प्ररोडेयुः पलाशानीति ।
 तमेतं नापुत्राय वाऽनन्तेवासिने वा ब्रूयात् ॥ १२ ॥

मन्त्र १३ [VI.iii.13]

यतुरौदुम्भरो भवत्यौदुम्भरः सुव औदुम्भरश्चमस औदुम्भर
 षधम औदुम्भर्या उपमन्थन्यौ । दश ग्राम्याणि धान्यानि भवन्ति
 प्रीडियवास्तिलमाषा अशुप्रियङ्गवो गोधूमाश्च मसूराश्च भल्वाश्च
 भलकुलाश्च ताम्पिष्टान्दधनि मधुनि धृत उपसिञ्च्यत्याज्यस्य

જુહોતિ ॥ ૧૩ ॥

ઇતિ તૃતીયં બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ ચતુર્થં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [VI.iv.1]

એષાં વૈ ભૂતાનાં પૃથિવી રસઃ પૃથિવ્યા આપોડપામોષધય
ઓષધીનાં પુષ્પાણિ પુષ્પાણાં ફલાનિ ફલાનાં પુરુષઃ પુરુષસ્ય રેતઃ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [VI.iv.2]

સ હ પ્રજાપતિરીક્ષાંચક્રે હન્તાસ્મૈ પ્રતિષ્ઠાં કલ્પયાનીતિ સ
સ્ત્રિયઃ સસૃજે । તા સૃષ્ટ્વાડધ ઉપાસ્ત તસ્માત્સ્ત્રિયમધ
ઉપાસીત સ એતં પ્રાગ્ચં ગ્રાવાણમાત્મન એવ સમુદ્ધપારયત્
તેનૈનામભ્યસૃજત્ ॥ ૨ ॥

મન્ત્ર ૩ [VI.iv.3]

તસ્યા વેદિરુપસ્થો લોમાનિ બર્હિશ્ચર્માધિષવણે સમિદ્ધો મધ્યતસ્તૌ
મુષ્કૌ । સ યાવાન્હ વૈ વાજપેયેન યજમાનસ્ય લોકો ભવતિ તાવાનસ્ય
લોકો ભવતિ ય એવં વિદ્વાનધોપહાસં ચરત્યાસા સ્ત્રીણા
સુકૃતં વૃક્તેડથ ય ઇદમવિદ્વાનધોપહાસં ચરત્યાડસ્ય સ્ત્રિયઃ
સુકૃતં વૃજ્જતે ॥ ૩ ॥

મન્ત્ર ૪ [VI.iv.4]

એતદ્ધ સ્મ વૈ તદ્વિદ્વાનુદ્દાલક આરુણિરાહૈતદ્ધ સ્મ વૈ તદ્વિદ્વાન્નાકો
મૌદ્રલ્ય આહૈતદ્ધ સ્મ વૈ તદ્વિદ્વાન્ કુમારહારિત આહ એતદ્ ધ સ્મ
વૈ તદ્ વિદ્વાન્ કુમારહારિતસાહ બહવો મર્યા બ્રાહ્મણાયના નિરિન્દ્રિયા
વિસુકૃતોડસ્માલ્લોકાત્રયન્તિ ય ઇદમવિદ્વા સોડધોપહાસં ચરન્તીતિ ।
બહુ વા ઇદ સુમસ્ય વા જાગ્રતો વા રેતઃ સ્કન્તિ ॥ ૪ ॥

મન્ત્ર ૫ [VI.iv.5]

તદભિમૃશેદનુ વા મન્ત્રયેત યન્મેડધ રેતઃ પૃથિવીમસ્કાન્ત્સીદ્
યદોષધીરપ્યસરદ્ યદપઃ । ઇદમહં તદ્વેત આદદે
પુનર્મામૈત્વિન્દ્રિયં પુનસ્તેજઃ પુનર્ભગઃ । પુનરગ્નિર્ધિષ્ણ્યા
યથાસ્થાનં કલ્પન્તામિત્યનામિકાડ્ગુષ્ઠાભ્યામાદાયાન્તરેણ સ્તનૌ વા
ભ્રુવૌ વા નિમૃજ્યાત્ ॥ ૫ ॥

मन्त्र ६ [VI.iv.6]

अथ यद्युदक आत्मानं पश्येत् तदभिमन्त्रयेत् मयि तेज
 छन्द्रेयं यशो द्रविणं सुकृतमिति । श्रीर्ल वा ओषा स्त्रीणां
 यन्मलोद्भासास्तस्मान्मलोद्भाससं यशस्विनीमभिक्रम्योपमन्त्रयेत् ॥ ६ ॥

मन्त्र ७ [VI.iv.7]

सा येदस्मै न दधात् काममेनामवच्छिणीयात् सा येदस्मै नैव दधात्
 काममेनां यष्टया वा पाणिना वोपलत्यातिङामेदिन्द्रियेण ते यशसा यश
 आदद छत्ययशा अवे भवति ॥ ७ ॥

मन्त्र ८ [VI.iv.8]

सा येदस्मै दधादिन्द्रियेण ते यशसा यश आदधाभीति यशस्विनावेव
 भवतः ॥ ८ ॥

मन्त्र ९ [VI.iv.9]

स यामिच्छेत् कामयेत् मेति तस्यामर्थं निष्ठाय मुपेन मुप
 सन्धायोपस्थमस्या अभिमृश्य जपेद्गुणाद्गुणात्सम्भवसि
 दृष्टयादधिजायसे । स त्वमद्गुणकषायोऽसि दिग्धविद्धमिव
 मादयेमामभूं मयीति ॥ ९ ॥

मन्त्र १० [VI.iv.10]

अथ यामिच्छेन् न गर्भं दधीतेति तस्यामर्थं निष्ठाय मुपेन
 मुप सन्धायामिप्राणयापान्यादिन्द्रियेण ते रेतसा रेत आदद छत्यरेता
 अवे भवति ॥ १० ॥

मन्त्र ११ [VI.iv.11]

अथ यामिच्छेद् दधीतेति तस्यामर्थं निष्ठाय मुपेन मुप
 सन्धायापान्यामिप्राणयादिन्द्रियेण ते रेतसा रेत आदधाभीति गर्भिण्येव
 भवति ॥ ११ ॥

मन्त्र १२ [VI.iv.12]

अथ यस्य जायायै जारः स्यात् तं येद् द्विष्यादामपात्रेऽग्निमुपसमाधाय
 प्रतिलोमं शरभर्त्सतीर्त्वा तस्मिन्नेताः शरभृष्टीः
 प्रतिलोमाः सर्पिषाऽक्ता जुडुयान् मम समिद्धेऽडौषीः प्राणापानौ
 त आददेऽसाविति । मम समिद्धेऽडौषीः पुत्रपशूस्त आददे
 ऽसाविति । मम समिद्धेऽडौषीश्शिष्टासुकृते त आददेऽसाविति ।

મમ સમિદ્દેડહૌષીરાશાપરાકાશૌ ત આદદેડસાવિતિ । સ વા એષ
નિરિન્દ્રિયો વિસુકૃતોડસ્માલ્લોકાત્પૈતિ યમેવંવિદ્બ્રાહ્મણઃ શપતિ ।
તસ્માદેવંવિત્ષ્ણૌત્રિયસ્ય દારેણ નોપહાસમિચ્છેદુત હ્યેવંવિત્યરો
ભવતિ ॥ ૧૨ ॥

મન્ત્ર ૧૩ [VI.iv.13]

અથ યસ્ય જાયામાર્તવં વિન્દેત્ ઋહં ક્ સે ન પિબેદહતવાસા
નૈનાં વૃષલો ન વૃષલ્યુપહન્યાત્ અપહન્યાત્ ત્રિરાત્રાન્ત આપ્લુત્ય
ગ્રીહીનવઘાતયેત્ ॥ ૧૩ ॥

મન્ત્ર ૧૪ [VI.iv.14]

સ ય ઇચ્છેત્ પુત્રો મે શુકલો જાયેત વેદમનુબ્રુવીત સર્વમાયુરિયાદિતિ
ક્ષીરૌદનં પાચયિત્વા સર્પિષ્મન્તમશ્રીયાતામીશ્વરૌ જનયિતવૈ ॥ ૧૪ ॥

મન્ત્ર ૧૫ [VI.iv.15]

અથ ય ઇચ્છેત્ પુત્રો મે કપિલઃ પિડ્ગલો જાયેત દ્વૌ વેદાવનુબ્રુવીત
સર્વમાયુરિયાદિતિ દધ્યોદનં પાચયિત્વા સર્પિષ્મન્તમશ્રીયાતામીશ્વરૌ
જનયિતવૈ ॥ ૧૫ ॥

મન્ત્ર ૧૬ [VI.iv.16]

અથ ય ઇચ્છેત્ પુત્રો મે શ્યામો લોહિતાક્ષો જાયેત ત્રીન્વેદાનનુબ્રુવીત
સર્વમાયુરિયાદિત્યુદૌદનં પાચયિત્વા સર્પિષ્મન્તમશ્રીયાતામીશ્વરૌ
જનયિતવૈ ॥ ૧૬ ॥

મન્ત્ર ૧૭ [VI.iv.17]

અથ ય ઇચ્છેદ્ દુહિતા મે પણ્ડિતા જાયેત સર્વમાયુરિયાદિતિ તિલૌદનં
પાચયિત્વા સર્પિષ્મન્તમશ્રીયાતામીશ્વરૌ જનયિતવૈ ॥ ૧૭ ॥

મન્ત્ર ૧૮ [VI.iv.18]

અથ ય ઇચ્છેત્ પુત્રો મે પણ્ડિતો વિગીતઃ સમિતિડ્ગમઃ શુશ્રૂષિતાં
વાચં ભાષિતા જાયેત સર્વાન્વેદાનનુબ્રુવીત સર્વમાયુરિયાદિતિ
મા સૌદનં પાચયિત્વા સર્પિષ્મન્તમશ્રીયાતામીશ્વરૌ જનયિતવૈ ।
ઔક્ષેણ વાડડર્ષભેણ વા ॥ ૧૮ ॥

મન્ત્ર ૧૯ [VI.iv.19]

અથાભિપ્રાતરેવ સ્થાલીપાકાવૃતાડડજ્યં ચેષ્ટિત્વા
સ્થાલીપાકસ્યોપઘાતં જુહોત્યગ્નયે સ્વાહાડનુમતયે સ્વાહા દેવાય સવિત્રે

સત્યપ્રસવાય સ્વાહેતિ હૃત્વોદ્ધૃત્ય પ્રાશ્રાતિ । પ્રાશ્યેતરસ્યાઃ
પ્રયચ્છતિ । પ્રક્ષાલ્ય પાણી ઉદપાત્રં પૂરયિત્વા તેનૈનાં
ત્રિરભ્યુક્ષત્યુત્તિષ્ઠાતો વિશ્વાવસોડન્યામિચ્છ પ્રપૂર્વ્યાં ५ સં
જાયાં પત્યા સહેતિ ॥ ૧૯ ॥

મન્ત્ર ૨૦ [VI.iv.20]

અથૈનામભિપદ્યતેડમોડહમસ્મિ સા ત્વ ५ સા ત્વમસ્યમોડહ ५
સામાહમસ્મિ ઋક્ત્વં ધૌરહં પૃથિવી ત્વમ્ । તાવેહિ સ ५ રભાવહૈ
સહ રેતો દધાવહૈ પુ ५ સે પુત્રાય વિત્તય ઇતિ ॥ ૨૦ ॥

મન્ત્ર ૨૧ [VI.iv.21]

અથાસ્થા ઊરૂ વિહાપયતિ વિજિહીથાં ધાવાપૃથિવી ઇતિ । તસ્યામર્થ
નિષ્ઠાય મુખેન મુખ ५ સન્ધાય ત્રિરેનામનુલોમામનુમાર્ષિ
વિષ્ણુર્થોનિ કલ્પયતુ ત્વષ્ટા રૂપાણિ પિ ५ શતુ આસિગ્ચતુ
પ્રજાપતિર્ધાતા ગર્ભ દધાતુ તે । ગર્ભ ઘેહિ સિનીવાલિ ગર્ભ ઘેહિ
પૃથુષ્ટુકે । ગર્ભ તે આશ્ચિનૌ દેવાવાધતાં પુષ્કરસ્રજૌ ॥ ૨૧ ॥

મન્ત્ર ૨૨ [VI.iv.22]

હિરણ્મયી અરણી ચાભ્યાં નિર્મથતામાશ્ચિનૌ તં તે ગર્ભ ५ હવામહે
દશમે માસિ સૂતયે । યથાડગ્નિગર્ભા પૃથિવી યથા ધૌરિન્દ્રેણ
ગર્ભિણી વાયુર્દિશાં યથા ગર્ભ એવં ગર્ભ દધામિ તેડસાવિતિ ॥ ૨૨ ॥

મન્ત્ર ૨૩ [VI.iv.23]

સોષ્યન્તીમદ્ભિરભ્યુક્ષતિ યથા વાયુઃ પુષ્કરિણી ५ સમિડ્ગયતિ
સર્વતઃ । એવા તે ગર્ભ એજતુ સહાવૈતુ જરાયુણા । ઇન્દ્રસ્થાયં વ્રજઃ
કૃતઃ સાર્ગલઃ સપરિશ્રયઃ । તમીન્દ્ર નિર્જહિ ગર્ભેણ સાવરા ५
સહેતિ ॥ ૨૩ ॥

મન્ત્ર ૨૪ [VI.iv.24]

જાતેડગ્નિમુપસમાધાયાહુ આધાય ક ५ સે પૃષદાજય ५ સત્રીય
પૃષદાજયસ્યોપદાતં જુહોત્યસ્મિન્સહસં પુષ્યાસમેધમાનઃ સ્વે
ગૃહે । અસ્યોપસન્ધ્યાં મા ચ્છૈત્સીત્ પ્રજયા ચ પશુભિશ્ચ સ્વાહા ।
મયિ પ્રાણા ५ સ્ત્વયિ મનસા જુહોમિ સ્વાહા । યત્ કર્મણાડત્યરીરિયં
યદ્વા ન્યૂનમિહાકરમ્ । અગ્નિષ્ટિસ્વિષ્ટકૃદ્ધિદ્વાન્ સ્વિષ્ટ ५ સુહુતં
કરોતુ નઃ સ્વાહેતિ ॥ ૨૪ ॥

મન્ત્ર ૨૫ [VI.iv.25]

અથાસ્ય દક્ષિણં કર્ણમભિનિધાય વાગ્વાગિતિ ત્રિરથ દધિ મધુ
ઘૃતં સન્નીયાનન્તર્હિતેન જાતરૂપેણ પ્રાશયતિ । ભૂસ્તે દધામિ
ભુવસ્તે દધામિ સ્વસ્તે દધામિ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ સર્વં ત્વયિ દધામીતિ ॥ ૨૫ ॥

મન્ત્ર ૨૬ [VI.iv.26]

અથાસ્ય નામ કરોતિ વેદોડસીતિ । તદસ્થૈતદ્બુદ્ધ્યમેવ નામ ભવતિ ॥ ૨૬ ॥

મન્ત્ર ૨૭ [VI.iv.27]

અથૈનં માત્રે પ્રદાય સ્તનં પ્રયચ્છતિ યસ્તે સ્તનઃ શશયો યો
મયોભૂર્યો રત્નધા વસુવિદ્ધઃ સુદત્રો યેન વિશ્વા પુષ્યસિ વાર્યાણિ
સરસ્વતિ તમિહ ધાતવે કરિતિ ॥ ૨૭ ॥

મન્ત્ર ૨૮ [VI.iv.28]

અથાસ્ય માતરમભિમન્ત્રયતે । ઇલાડસિ મૈત્રાવરુણી વીરે વીરમજ્જનત્ ।
સા ત્વં વીરવતી ભવ યાડસ્માન્વીરવતોડકરદિતિ । તં વા એતમાહુરતિપિતા
બતાભૂરતિપિતામહો બતાભૂઃ । પરમાં બત કાષ્ઠાં પ્રાપયચ્છિયા
યશસા બ્રહ્મવર્ચસેન ય એવંવિદો બ્રાહ્મણસ્ય પુત્રો જાયત ઇતિ ॥ ૨૮ ॥
ઇતિ ચતુર્થ બ્રાહ્મણમ્ ॥

અથ પચ્ચમં બ્રાહ્મણમ્ ।

મન્ત્ર ૧ [VI.v.1]

અથ વ શઃ । પૌતિમાષીપુત્રઃ કાત્યાયનીપુત્રાત્ કાત્યાયનીપુત્રો
ગૌતમીપુત્રાદ્ ગૌતમીપુત્રો ભારદ્વાજપુત્રાદ્ ભારદ્વાજપુત્રઃ
પારાશરીપુત્રાત્ પારાશરીપુત્ર ઔપસ્વસ્તીપુત્રાદૌપસ્વસ્તીપુત્રઃ
પારાશરીપુત્રાત્ પારાશરીપુત્રઃ કાત્યાયનીપુત્રાત્ કાત્યાયનીપુત્રઃ
કૌશિકીપુત્રાત્ કૌશિકીપુત્ર આલમ્બીપુત્રાચ્ચ વૈયાઘ્રપદીપુત્રાચ્ચ
વૈયાઘ્રપદીપુત્રઃ કાણ્વીપુત્રાચ્ચ કાપીપુત્રાચ્ચ કાપીપુત્રઃ ॥ ૧ ॥

મન્ત્ર ૨ [VI.v.2]

આત્રેયીપુત્રાદાત્રેયીપુત્રો ગૌતમીપુત્રાદ્ ગૌતમીપુત્રો ભારદ્વાજપુત્રાદ્
ભારદ્વાજપુત્રઃ પારાશરીપુત્રાત્ પારાશરીપુત્રો વાત્સીપુત્રાદ્ વાત્સીપુત્રઃ
પારાશરીપુત્રાત્ પારાશરીપુત્રો વાર્કરુણીપુત્રાદ્ વાર્કરુણીપુત્રો
વાર્કરુણીપુત્રાદ્ વાર્કરુણીપુત્ર આર્તભાગીપુત્રાદાર્તભાગીપુત્રઃ
શૌડ્ગીપુત્રાચ્ચૌડ્ગીપુત્રઃ સાહૃતીપુત્રાત્ સાહૃતીપુત્ર

आलम्बायनीपुत्रादालम्बायनीपुत्र आलम्बीपुत्रादालम्बीपुत्रो जायन्तीपुत्राञ्च
जायन्तीपुत्रो माण्डूकायनीपुत्रान् माण्डूकायनीपुत्रो माण्डूकीपुत्रान्
माण्डूकीपुत्रः शाण्डिलीपुत्राश्छाण्डिलीपुत्रो राथीतरीपुत्राद् राथीतरीपुत्रो
भालुकीपुत्राद् भालुकीपुत्रः कौञ्चिकीपुत्राभ्यां कौञ्चिकीपुत्रौ
वैदभृतीपुत्राद् वैदभृतीपुत्रः काशिकीपुत्रात् काशिकीपुत्रः
प्राचीनयोगीपुत्रात् प्राचीनयोगीपुत्रः साञ्जुवीपुत्रात् साञ्जुवीपुत्रः
प्राश्नीपुत्रादासुरिवासिनः प्राश्नीपुत्र आसुरायणादासुरायणा आसुरेरासुरिः ॥ २ ॥

मन्त्र ३ [VI.v.3]

याज्ञवल्क्याद् याज्ञवल्क्य उद्दालकाद्दालकोऽरुणादरुण
उपवेशोरुपवेशिः कुश्रेः कुश्रिर्वाजश्रवसो वाजश्रवा ज्जुह्वावतो
आध्योगाञ्च जुह्वावान्आध्योगोऽसिताद्दार्शगणोऽसितो वार्षगणो
उरितात्कश्यपाद् उरितः कश्यपः शिल्वात्कश्यपाश्छिल्यः
कश्यपः कश्यपान्नैध्रुवैः कश्यपो नैध्रुविर्वायो वागम्भिएयाः
अम्भिएयादित्यादादित्यानीमानि शुक्लानि यजूं षि वाजसनेयेन
याज्ञवल्क्येनाऽऽप्ययन्ते ॥ ३ ॥

मन्त्र ४ [VI.v.4]

समानमा साञ्जुवीपुत्रात् सञ्जुवीपुत्रो माण्डूकायनेर्माण्डूकायनिर्माण्डूक्यान्
माण्डूक्यः कौत्सात् कौत्सो माहित्येर्माहित्यिर्वाभकक्षायणाद् वामकक्षायणः
शाण्डिल्याश्छाण्डिल्यो वात्स्याद् वात्स्यः कुश्रेः कुश्रिर्वाजवयसो
राजस्तम्बायनाद् यज्ञवया राजस्तम्बायनस्तुरात्कावषेयात् तुरः
कावषेयः प्रजापतेः प्रजापतिर्ब्रह्मणो ब्रह्म स्वयम्भु । ब्रह्मणो
नमः ॥ ४ ॥

इति पञ्चमं ब्राह्मणम् ॥

इति भृङ्गदरिद्रयकोपनिषदि षष्ठोऽध्यायः ॥

इति वाजसनेयके भृङ्गदरिद्रयकोपनिषत्समाप्ता ॥

Encoded and proofread by Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com

